

Skot Han:
ƏZİZ ANAM

original: Scot Hahn – Hail Holy Queen

ÖN SÖZ

MƏRYƏM ANA ÜÇÜN

Skot Hanın yazdığı “Rəbbin sözü ilə Rəbbin Anası olan Əziz Anam (HAIL, HOLY QUEEN)” adlı kitabı təqdim etmək mənim üçün böyük bir qürur və xoşbəxtlikdir. İsanın sirrində Məryəmin sirrini, yazıçı sadə, açıq və hörmətli bir şəkildə açıqlayıb; bunu edərkən də kilsənin ənənəvi və mənəvi təlimləri işığında Müqəddəs Kitabı şərh etmişdir.

Hamımızın ortaq arzusu, ümidi və duası budur:

"Bizimlə gəl, Məryəm,
yol boyunca bizimlə qal.
Atdığımız hər addıma nəzarət et.
Bizi sevimli Oğlun İsaya apar,
gəl, bizimlə, Məryəm, gəl."

Keşiş TARCY MATHIAS, OFM. Cap.
Efes - Məryəm Ana Kilsəsinin baş rahibi

ATA KİLİAN HEALY-NİN ÖN SÖZÜ

Ölümündən bir neçə ay əvvəl, Lisieuxlu müqəddəs Teresa Müqəddəs Bakirə Məryəmlə bağlı düşündüyü hər şeyi ilahilərlə ifadə etmə xəyalını reallaşdırma bildi. İyirmi beş qitəlik uzun şeirinə "Səni niyə sevirəm Məryəm" adını verdi. Arzusu Məryəmlə bağlı həqiqəti eşdirməkdir və Məryəmlə əlaqədar bütün məlumatları, həqiqətləri, hadisələri Müqəddəs Kitabdan götürmüşdür. Müqəddəs Teresa üçün Rəbbin anası Məryəm onun mənəvi anası, cənnətin şahzadəsidir, amma adi bir şahzadədən qat-qat

üstündür. Sayı əllidən çox olan şeirləri arasında bu sevgi ilahisi müqəddəs Teresanın bir çox oxucusu və təqibçisinin ən çox bəyəndiyi əsər olaraq qəbul edilir.

Skot Han "ƏZİZ ANAM" deyə tərcümə olunan bu kitabda bizlərə Bakirə Məryəmi niyə sevdiyini və hörmət etdiyini şeirlə deyil, nəslə izah etmişdir. Eyni ilə müqəddəs Teresa kimi o da Müqəddəs Kitabda açığlanan Məryəmin rolundan bəhs edərkən onun araşdırmaları bizləri daha da irəliyə aparır.

O, müqəddəs Avqustinin "İncil Tövratda gizlənmiş, Tövrat isə İncildə meydana çıxmışdır" fikri ilə razılaşır. Onda Tövratin, xüsusilə də, bütün insanların anası, Əhd sandığının və Padşahın anası olan Həvva, Davud sülaləsinin şahzadə anası olan Məryəmdə gizləndiyini söyləməsi təəccüblü deyil.

Üstəlik, Məryəm Vəhy Kitabındakı günəş geyən cənnətin kraliçasıdır. Kilsənin ənənəvi təlimində, xüsusilə Kilsənin qabaqcıl Kilsə Atalarının düşüncələri və təlimləri ilə kilsə iman həqiqətlərində (doqmalarında) də Məryəmin xüsusi bir yeri var.

Skot Han kitabında düşüncələrini şəxsi və təvazökar şəkildə izah edərkən gənclik dövründə katoliklərə qarşı olduğunu və Məryəmlə bağlı təlimə bəslədiyi şərtlərin yanlış olduğunu hər zaman dərk edir. Bu kitabı yazmaqda bəzi səhvləri düzəltmə imkanını tapmışdır. Bu kitabı yazmaqda onun məqsədi onu dinləyən bütün məsihçilər üçündür, xüsusilə öz həyatlarında Məryəmin yerinə hörmət etməli olan katoliklərədir.

Bu, bizi bir suala yönəldir. Fərqli xristian inancına sahib olan kəslər görəsən onu dinləyəcəklərmi? İnanıram ki, hə!

Keçmişdə Məryəm birlik yolunda bir çoxları üçün bir maneə vardı, amma son otuz ildir ki, II-ci Vatikan

məclisindən sonra birlik üçün çox böyük addımlar atıldı. Həm katolik, həm protestant Müqəddəs Kitab mütəxəssisləri, Rəbbin sözü üzərində iş görmək üçün bir yerə topladılar. 1967-ci ildə İngiltərədə "Müqəddəs Bakirə Məryəm birliyi" işə başladı və Anqlikan, Katolik, Metodist, Ortodoks kilsələrinin nümayəndələri iştirak etdi. 1976-cı ildə Birlik, Washingtonda da quruldu və hələ də bu iki qrupun üzvləri nizamlı olaraq bir yerə toplaşaraq məlumatlarını bölüşüb çap etməkdədirlər. Geniş miqyasda məsələlər hələ də həll edilməmiş vəziyyətdə olsa da, bəzi irəliləyişlər olmuş, birlik üçün çalışanlar gələcəyin ümidli yollarında irəliləməyi davam etdirirlər. Bütün məsihçilərin və birliyin anası olan Məryəm onların ürəyində məqsədlərini daşımağa və Müqəddəs Ruha təqdim edərək bütün məsihçilərin birliyə çatmasına köməkçi olsun.

Sonuncu sual isə budur: Bu kitaba necə yanaşmalıyıq? Məncə, bu kitab bizi yatıxdırmaq üçün istifadə etdiyimiz bir kitab deyil. Kitabın zəngin məzmununun yaxşıca düşünüüb mənimsənilməsi lazımdır. Məryəmlə bağlı aparılan tədqiqatlarda ideal bir dərslik olacaq.

Müqəddəs Kitabı, bu kitabın işığı sayəsində daha dərin bir maraq və istəklə oxuyan oxucular Kilsənin həqiqətləri və Məryəm haqqında öyrəndiklərini daha yaxşı mənimsəyəcəklər. Yalnız tədqiqat, düşüncə və dua vasitəsilə aydınlanan bu həqiqətlər Ana və Kraliça olan Məryəmə daha çox dəyər və sevgi verməyimizə kömək edəcək və nəticədə onu bizlərə bağışlayan mərhəmətli Rəbbin sevgisinə qovuşacağıq.

Müqəddəs Teresa tərif ilahisini yazanda səbəbini bu şəkildə açıqlamışdı: "Qüdrətli Rəbb səndə möcüzələr yaratdı. Mən bunları düşünüb Rəbbi ucaltmaq istəyirəm."

Skot Han Rəbbin Məryəmdə etdiyi möcüzələri düşünərək bunları bizlərlə bölüşmək istəyir. Bizləri Anamız və Kraliçamız olan Məryəmə sevgi ilə baxmağa dəvət edir. O öz uşaqları üçün nümunədir. Bir gün əlimizdən tutaraq bizi nəzakətli bir şəkildə Ataya, Oğula və Müqəddəs Ruha aparacaq.

Sevgi ilə yazılmış olan bu kitab layiq olduğu qarşılığı görsün deyə dua edirəm.

GİRİŞ

MƏRYƏMİ ƏHƏMİYYƏTSİZ HESAB EDƏN BİR ÖVLADIN ETİRAFLARI

On beş yaşında mən Tanrını tapdım, amma həyatımı onun istədiyi kimi yaşamırdım. Yalnız bundan bir müddət sonra gənclik günahlarımı geridə buraxıb, Rəbb İsanı həyatımın Sahibi və Xilaskarım olaraq qəbul etdim. Hətta çox dindar olmayan ailəm belə məndəki dəyişiklikləri görüb, ürəkdən dəstəklədilər. Onların fikrincə, məni günahkar bir həyatdan uzaq tutan şey dındirsə, qoy olsun!

Təzəcə qovuşduğum güclü imanımın atəşi qəlbimi yandırırıldı. Ancaq bir yaz günü, qəlbimi yandıran başqa bir şeyin varlığını da hiss etdim. Bütün narahatedici əlamətləri ilə mədəm ağrayırdı. Müəllimimə nə baş verdiyini izah etdiyim zaman məni məktəbin tibb bacısına göndərdi. Qızdırmamı yoxlayan tibb bacısı anama zəng edərkən məndən uzanmağımı istədi. Onları dinləyərkən evə getmək lazım olduğunu başa düşdüm. Üstümdən bir yük qalxmış kimi rahatladım və yuxuya getdim.

Daha sonra duyduğum bir səsə diksinərək oyandım. Duyduğum anamın səsi idi və anam şəfqətli idi. Orada uzandığımı görəndə "Ah" çəkdi.

Sonra birdən içimə bir şübhə düşdü. Anam məni evə aparırdı. Birdən yoldaşlarım məni anamla birlikdə məktəbdən çıxarkən görsələr? Birdən anam qolları ilə məni körpə kimi qucaqlasa? Hər kəs mənə lağ etməyə başlayacaq.

Alçaldılma duyğusu məni məhv edirdi. Mənə lağ edəcək uşaqların sözlərini qulaqlarımda hətta indidən eşitməyə başlamışdım: "Gördünüz, anası onun alnını necə sığallayır?!"

Əgər katolik olsaydım məni gözləyən on beş dəqiqəni ərafdakı (dinə görə cənnətlə cəhənnəm arasında olan yer) anlarım olaraq fikirləşə bilərdim. Ancaq protestant olaraq xəyal etdiyim bu anlar elə cəhənnəmin özü idi. Tibb bacısı kreslosunda uzanarkən tavana baxmağıma baxmayaraq gördüyüm tək şey ömrü boyu uşaqların gözündə "anasının oğlu" olaraq qalacağım idi.

Mənə mərhəmət hissi ilə yaxınlaşan qadınla üzləşmək üçün yatdığım yerdən dik atıldım. Bu mərhəmət hissi məni daha da əsəbləşdirdi. Hər ananın daxilində uşaqlarının hər zaman "bala" olaraq qalması arzusu var. Bu kiçiklik və möhtac olma isə şübhəsiz on beş yaşındakı vəziyyətimlə üst-üstə düşmürdü.

O bir söz deməmiş pıçıltı ilə "anacan" dedim. "Mənim önümdə gedə bilərsən? Dostlarımla məni məktəbdən evə aparmağa gəldiyini görməklərini istəmirəm."

Anam heç nə demədi. Üzünü çevirdi, tibb bacısının otağından və məktəbdən çölə çıxdı və birbaşa avtomobilinə mindi. Məni oradan evə apararkən yolda özümü necə hiss etdiyimi soruşdu və yatmadan əvvəl məni qucaqlayıb öpərək həmişəki kimi şəfqətli sevgisi ilə yatmağıma kömək etdi.

Çox çətin bir vəziyyətlə qarşılaşmağıma baxmayaraq məktəbdə alçaldılmaqdan son anda xilas olmağı bacardığıma əmin idim. İçimdə böyük bir rahatlıqla dərin bir yuxuya getdim.

Həmin gecə bu məktəbdəki əhvalat haqqında yenə də düşünürdüm. Atam otağıma gələrək necə olduğumu soruşdu. Ona yaxşı olduğumu dedim. Sonra üzümə ciddi şəkildə baxdı.

"Skoti,"- dedi – "yalnız söhbətdən ibarət olsa dininin heç bir mənası olmaz. Digər insanlara necə davrandığını

düşünməlisən". Sonra ən vacib xəbərdarlıq gəldi: "Ananla birlikdə görünməkdən utanmamalısan".

Bəhanə tapacaq vəziyyətdə deyildim. Atamın haqlı olduğunu gördüm və anamdan utandığım üçün özümdən utandım.

RUHANİ YETKİNLİK DÖVRÜ

Eyni vəziyyət bir çox xristian üçün də belə deyilmi? Xaç üzərində asılı vəziyyətdə ölərkən son arzusu və əmri olaraq İsa bizə anasını hədiyyə verdi. "İsa anasını və onun yanında Öz sevimli şagirdinin dayandığını gördükdə anasına dedi: "Ana, bu sənin oğlundur!" Sonra isə şagirdə dedi: «Bu da sənin anandır!» Həmin andan sonra şagird onu öz evinə apardı. " (Yh 19:26-27)

Biz Rəbb İsanın sevdiyi şagirdləri, kiçik qardaşlarıyıq (bax İbr 2:12). Onun cənnətdəki evi bizim də evimiz, atası bizim atamız, anası da bizim anamızdır. Bunun əvəzinə görəsən neçə məsihçi Məryəmi öz evinə dəvət edir?

Bəs məsihçilərin neçə kilsəsində İncildəki vəzə -"bütün nəsillər Məryəmi müqəddəs sayacaqlar" -əməl edilir? (Lk 1:48) Protestant din xadimlərinin çoxu bunu söyləyəndə - keçmişdəki öz təcrübələrimə söykənərək danışırım - katolik olmaqla mühakimə olunmaqdan qorxduqları üçün İsanın anasının adını xatırlamaqdan çəkinirlər. Bəzən, aralarındakı ən coşğun olanları belə, Katolik əleyhinə olan sərt mübahisələrdən təsirlənmişlər. Onlara görə Rəbb ilə insanlar arasına girdiyi və ya İsanın yerinə Məryəmi ucaltdığı üçün Məryəmə hörmət bir növ bütperəstlikdir.

Bu səbəblə bəzi protestant kilsələrinin müqəddəs Pavel, müqəddəs Peter, müqəddəs Yaqub, ya da müqəddəs Yəhya adını daşdığına görə bilərsiniz, amma müqəddəs Məryəm adına tikilmiş bir kilsəyə nadir halda rast

gələrsiniz. Tez-tez protestant pastorların İsanın keçmişdəki kökündən olan İbrahim və Davud haqqında danışdıqlarını eşidərsiniz, amma Onun anası olan Məryəm haqqında bir şey söylədiklərinə heç vaxt rast gəlməzsınız. Protestantların ondan müqəddəs biri deyə bəhs etmələri bir yana, nəsillər boyunca adını belə xatırlamadan yaşayıblar.

Bu yalnız protestantların problemi deyil. Bir çox katolik və ortodoks xristian Məryəmə etdikləri zəngin dua mirasından uzaqlaşmışlar. Onlar həddindən artıq mühafi-zəkar protestantların söz hücumlarından çəkindikləri, rişxənd edən din alimlərinin qarşı çıxmalarından utanc duyduqları və ya yaxşı niyyətlə olsa belə sırf bəzilərini incitməmək üçün səhv istiqamətə yönələrək gizlənil-mişdir. Onlar üçün dua edən, yemək hazırlayan, evi yığıb yığışdıran bir anaya sahib olduqlarına görə xoşbəxtidirlər, amma ətrafda bunu anlaya bilməyəcək digər insanlar olduğu zaman analarının göz qarşısında gəzib dolanmasından narahat olur, bir kənara çəkilməsini istəyərlər.

QARŞI ÇIXDIĞIM MƏRYƏM

Mən də bütün övladlar kimi həm öz anama, həm də İsa Məsihlə paylaşdığım anam Müqəddəs Bakirə Məryəmə qarşı saymaz davranaraq günah etdim. İmanıma gedən yol məni cavanlıq günahlarımdan Protestant rahib olmağa apardı. Yol boyunca Məryəmə qarşı çıxdığım dövrlər yaşadım.

Məryəmə bağlılıqla dua edilməsinə nənəm vəfat etdiyi zaman şahid oldum. Səssiz, təvazökar və dindar biri olan nənəm, ana və ata tərəfindən ailəmdəki yeganə Katolik idi.

Ailədəki tək dindar adam olduğuma görə nənəm öldüyü zaman atam mənə Onun dinlə əlaqədar oxuduğu kitabları və əşyaları verdi. Onlara qorxu ilə baxdım. Əlimdə tutduğum təsbehini parçalayarkən öz özümə: "Rəbbim onu məhbus edən katolik zəncirlərindən qurtar," dedim. Bunu inanaraq söyləmişdim. Təsbehi və Məryəmi nənəmlə İsa Məsih arasına girən bir mane olaraq görürdüm.

Qarşı qoyulmaz şəkildə bir-birini izləyən təlimlər, məni yavaş-yavaş katolik imanına çəkən zaman belə Kilsənin Məryəmlə əlaqədar təlimini qəbul edə bilmirdim. Yalnız özümü Onun oğlu olaraq qollarına buraxmağa qərar verdiyim zaman Onun analığının dəlilləri mənə çatacaqdı. Aldığım güclü protestant təhsilimə görə hələ bir neçə il əvvəl nənəmin təsbehini qoparıb parçalamağıma baxmayaraq, bir gün təsbehi yenidən əlimə alıb dua etməyə başladım. Həm də, son dərəcə şəxsi, haradasa qeyri-mümkün görünən bir niyyətim üçün dua edirdim. Aylar keçdikcə fərqi nə vardı ki, qeyri-mümkün deyə gördüyüm vəziyyətim təsbeh duasını etməyə başladığımdan etibarən tərsinə dönməyə başlamışdı. Dualarım qəbul olmuşdu.

ANAMA QOVUŞURAM

O andan etibarən anamı anlamağa başladım. O gündən sonra inanıram ki, İsanın qardaşı olaraq Rəbbin əhd ailəsindəki yerimi dərk etdim. Bəli, Rəbb İsa mənə Ataya dua etməyi öyrətmişdi. Nəhayət, ürəkdən Onun əmri olan öz anama sahib çıxmağın lazım olduğunu qəbul etdim.

Bu kitabla açıq ürəklə məni dinləyəcəyinə inandığım bütün məsihçilərlə Müqəddəs Kitabın sarsılmaz həqiqəti olan içimdəki bu arzunu paylaşmaq niyyətimdəyəm. Xüsusilə, Latın katoliklərə səslənmək istəyirəm, çünki bir

çoxumuzun anamızı yenidən tapması, ilk dəfə tapması, ya da bəlkə də yeni bir gözlə baxmağı öyrənməsi lazımdır. Rəbbin anasına hər zaman sadıq qalanlar belə Məryəmin yanından ayrılmayaraq bağlılıqlarını göstərəkən onu müdafiə etmələri lazım olmadığından Müqəddəs Kitabda yazılanların çox azını mənimsəyirlər. Məryəmlə bağlı ən son qaynaq gördükləri İncildə yazılan bir ovuc məlumatdan möhkəmcə yapışırlar. Bu yaxşı katoliklər analarına dərindən bağlı olsalar da, Rəbbin uca planı içində Məryəmin bənzərsiz rolunu tam mənası ilə qavraya bilməzlər.

Çünki Məryəm əslində Müqəddəs Kitabın birinci səhifəsindən axırıncı səhifəsinə qədər hər səhifəni əhatə edir. Başlanğıcdan etibarən həvarilər, kilsə və Xilaskar kimi, Məryəm də Rəbbin planında var idi və o hər şeyin reallaşdığı ən son ana qədər də yerində qalacaq. Ancaq yenə də Onun analığını anlamaq üçün çalışmağımız lazımdır. Müqəddəs Kitab mövzusunda yaxşı bir mütə-xəssis olduğum və hələ Protestant olduğum dövrlərdə, Müqəddəs Kitabdakı analıq və atalıq haqqında bir tədqiqat apardım. Atalıqla əlaqədar yüzlərlə səhifə qaynağa rast gəlməyimə baxmayaraq analıqla əlaqədar yalnız bir neçə paraqraf tapa bilmişdim.

Niyə analıq haqqında bu qədər az məlumat var? Bəlkə də analıq çox az aydın olub dəyər verildi, çünki analarımız onsuz da hər zaman bizim yanımızdadırlar. Məsələn, körpələr uzun bir müddət analarının özlərindən ayrı bir şəxsiyyət ola biləcəyini qəbul edə bilməzlər. Mütəxəssislər körpələrin süddən kəsildikləri ana qədər bunu anlaya bilmədikləri fikrindədirlər. Mən yetkinlik dövründə analarımızın bizdən bir neçə addım aralıda qalmasını arzu etsək belə özümüzü fiziki mənada, əsla anamızdan qopara biləcəyimizi zənn etmirəm.

ANAMIZI QUCAQLAYAQ

O halda birlikdə bir tədqiqat aparaq. Cənnətdə Rəbbin yaratdığı və günaha görə bu həyatı itirən, bununla belə Rəbbin əmrlərini alıb Padşahlığın qurulacağı günə qədər qurtuluş sözü alan insanlarla birlikdə gəzək. Əgər belə getsək, Müqəddəs Kitabın hər küncündə Rəbbin xalqına söz verilən ana və göz qamaşdırıcı kraliçanın bizi bir evdə gözlədiyini görürük. Hər küncdə uşaqları üçün vasitəçillik edən, sözü keçən güclü bir ananın iştirak etdiyi bir evdən söz verildiyini görürük. Ən əhəmiyyətli İsa Məsihin krallığını tamamlayacaq olan Kraliça Ananın varlığını görürük.

Bu səyahətə bir neçə addım geridən, tarixdəki Müqəddəs Anadan başlayırmış kimi hiss etsəniz belə, sizdən xahiş edirəm ruhdan düşməyəsiz və yenə də yola mənimlə və Məryəmlə birgə ümumi məqsədə, yəni hamımızın cənnətdəki Yerusəlimdə olan ortaqlığımızı evimizə səyahətə birlikdə davam etməyinizi istəyəcəyəm.

1-ci fəsil BİZİM ANALIQ HAQDA ANLAYIŞIMIZ

SEVGİ DOLU MƏRYƏMİN ANALIĞI

Analar tədqiqatçılar üçün ən çətin mövzudurlar. Onlar bizim düşündüyümüzdən daha əlçatmazdırlar. Analıq odur ki, öz təbiətinə və adına uyğun olaraq mütləq münasibətdə yaşayır. Yalnız uşaqları ilə aralarındakı əlaqə düşünül-düyündə analıq var olar. Onların bütün diqqətləri uşaqları üzərində toplandığından bizim də diqqətimizi bu istiqqa-mətdə yönəldəcəklər.

Təbii olaraq, ilk doqquz ay boyunca ana və körpəsi bir-birlərindən ayrılmayan tək bir bədən kimi yaxındır. Bu iki bədən bir-biri üçün yaradılmışdır. Hamiləlik boyunca eyni qidanı, qanı və oksigeni paylaşırlar. Təbiət doğumdan sonra da körpənin bəslənməsi üçün onu ananın sinəsinə qoyur. Yeni doğan körpənin gözləri yalnız anasıyla göz təması qura biləcək qədər uzaqlığı seçə bilməkdədir. Onun kiçik qulaqları isə anasının ürək döyüntülərini və şirin səsini aydın bir şəkildə duya bilər. Təbiət hətta qadınların bədənini kişininkindən yumşaq etmişdir ki, körpənin həssas dərisi bundan narahat olmasın. Ana bədəni və ruhu bütün varlığı ilə özünü körpəsinə həsr edir.

Hər nə qədər təbiət bizi analarımıza bu şəkildə yaxınlaşdırsa da, uşaqlar üçün analar həmişə sirr kimi qalır. G. K. Çestertondakı "Ata Broun" kitabı: "Bəzən gözümüzün qarşısında olanı tanımaq daha çətindir." deyir. Rəbbin anası olaraq Məryəm, analığın ən uca mərtəbəsindədir. Əgər analarımızı başa düşmək çətindirə, Məryəmi başa düşmək daha çətindir. Bütün analar özlərini övladına həsr etdiyinə görə O, bunu qat-qat artıq edəcək.

Əgər analarımız bütün diqqəti uşaqlarına yönəldirsə, Məryəm bunu daha da çox edir.

Həqiqi ana olan Məryəm sahib olduğu müqəddəs lütləri özünün şöhrəti saymır. Nə də olsa o: "Mən Rəbbin quluyam, qoy mənə sənin dediyin kimi olsun" (Luka 1:38) - deyərək, yalnız Rəbbin istəyini yerinə yetirir. Özündə olan ilahi lütləri dərk etdiyi zaman belə bunları bir hədiyyə olaraq qəbul edir "Bütün nəsillər məni bəxtiyar sayacaq, çünki Qadir Olan mənim üçün böyük işlər etdi, Onun adı müqəddəsdir! " (Luka 1:48-49). Onun müqəddəs ürəyi isə özünü deyil, yalnız Rəbbi ucaltmaqdır (Luka 1:46).

Elə isə biz başqasına bu qədər bağlı olan Məryəmin analığına necə münasibət bəsləyəcəyik? Hər zaman diqqəti özündən uzaqlaşdırıb uşağına çəkən bu qadını necə anlamağa başlayacağıq?

METAFİZİK YANAŞMA

Rəbbin anasını anlamaq üçün əvvəl Rəbbi dərk etməyimiz lazım olacaq. Məryəm haqqında tədqiqatı yalnız dəqiq ilahiyyatla və aydın bir iman etirafı ilə başlamaq olar. Məryəmin etdiyi hər şey, onun Rəbbə olan bağlılığından və Onun müqəddəs planına qarşılıqlı münasibətindən qaynaqlanır. O Rəbbin Anası, yoldaşı, Qızı və Xidmətçisidir. Əvvəlcə Rəbbin şəfqəti və yaratdığı xalqı ilə olan münasibətini qavramadıqca Məryəmi anlamağımız da mümkün olmayacaq.

Bunu bacara bilmək bəzi insanların hesab etdiyi kimi asan deyil. Nə də olsa bizlər özümüzü ifadə etmək üçün danışdığımız dilin qaydaları ilə məhdudluq, düşüncələrimizi ifadə edərkən, gözümüzün görmədiyi anlayışları ifadə etməkdə gördüklərimizə nisbətən daha çox çətinlik

çəkirik. Rəbb üçün isə sərhəd yoxdur. O səma kimi sərhədsiz, alov kimi işıqlandırıcı, külək kimi hər yerdədir. Özümüzü Onunla müqayisə etdiyimiz zaman nə görürük? Biz sərhədli, O əbədidir, bizim gücümüz məhdud, O isə hər şeyə qadirdir.

Məntiqi yanaşma və müqayisə etmə insanların Rəbbi tanımada müraciət etdikləri yollardan biridir. Bunu nə qədər uzatsaq da, əldə etdiyimiz nəticə dəyişməyəcək. Yenə də özümüzdəki xüsusiyyətləri saymaqda sona çatsaq da, Rəbb üçün bu son heç çatmaz. Rəbb tərtəmiz ruhdur. Maddi düşüncə tərzimiz və məntiqimizlə Onu olduğu kimi nə qədər təyin etməyə çalışsaq da, bunu bacara bilmərik.

İlahiyyat, özümüzdən çox Rəbbə ilahi yöndən yaxınlaşdığımız bir yoldur. Bunu bacarmağımızın asan bir yolu olmadığına görə, İlahiyyatla işləməyi bacarmasaq imanımızın dərininə də gedə bilmərik .

Rəbbə bağlı gerçək həqiqət yalnız Rəbbdən asılıdır. Yaradılışda olduğu kimi bəzi hadisələrə baxaraq Rəbbin varlığını bizim sərhədli ifadələrimizlə təyin edə bilmərik. Rəbbin öz varlığı kainatın yaradılışının bir parçası deyil. Onun Yaradıcı olaraq adlandırılması belə nisbi bir yanaşma olub mütləq gerçəyi əks etdirmir. Rəbb əbədidir və yaradıcıdır. Ancaq O, əbədi yaradıcı deyil. Çünki yaradılış zaman içində reallaşmış bir hadisədir, halbuki Rəbb zamanla məhdudlaşdırıla bilməz.

Yaratmaq Rəbbin reallaşdırdığı bir hadisə olsa da, bu bizə Onun kim olduğunu açıqlamağa kifayət etməz. Eyni şey xilas və müqəddəslik üçün də etibarlıdır. Hətta Allah Xilaskar və Müqəddəsləşdirən olsa da, Ona söylədiyimiz bu ünvanlar Onun əbədi şəxsiyyətini açıqlamır, yalnız Onun etdiklərini izah etməyimizə kömək edir. Yaradan, Xilaskar, Qanun verən, Müqəddəsləşdirən kimi ifadələr dünyəvi xüsusiyyət daşıyarlardı. Çünki biz və bütün kainat

yaradılmağa, xilas olunmağa, istiqamətləndirilməyə və müqəddəsləşdirilməyə ehtiyac duyuruq.

RƏBB KİMDİR?

Elə isə biz Rəbbi əslində necə tanıya bilərik? Əvvəlcə, Rəbb özünü bizə tanıtdı. O, bizə əbədi olduğunu və adını açıqladı. Müqəddəs Matta İncilinin sonunda (28:19) İsa həvarilərinə Ata, Oğul və Müqəddəs Ruh adına vəftiz etmələrini əmr edir. Diqqət yetirilsə, O, burada üç ayrı şəxsiyyətdən deyil, bir tək şəxsiyyətdən bəhs edir. Köhnə İsrail mədəniyyətində bir varlığın adı yalnız ona məxsus idi. Elə isə bu tək ad Rəbbin əbədi şəxsiyyətini açıqlayır. O, Ata, Oğul və Müqəddəs Ruhdur.

İndi haqlı olaraq bu anlayışların ölümlü kəslərə aid olduqlarını söyləyə bilərsiniz. Ata və Oğul bizim ailə daxilində yaxınlığımızı göstərən sözlər deyilmi?

Xeyr. Ata və oğul arasındakı dünyəvi münasibətlər əslində müqəddəs və əbədi olan münasibətlərin bənzətmələridir. Rəbbin özü əbədi olaraq mükəmməl ailədir. Papa II İoan Pavel: "Rəbb sirli şəkildə tənha olmayıb, özündə atalıq, oğulluq və bir ailənin əsası var, hansı ki, ailənin əsası sevgidir",- deyə şərh etmişdir. (Puebla, 1979).

Başə düşürsünüz mü? Rəbb bir ailə kimi deyil, özü bir ailədir. Əzəldən bəri yalnız Rəbb ailə atributlarına sahib olmuşdur və yalnız Müqəddəs Üçlük bu atributlara mükəmməl şəkildə sahibdir. Dünyadakı ailələrdə bu atributlar olsa da, eyni mükəmməl mənəni daşımırlar.

ALLAHIN VARLIĞI VƏ ONUN ETDİİKLƏRİ EYNİDİR

Rəbbin qüdrəti yaratdıqlarını tamamilə savadsızlıq içərisində buraxmır. Onun yaratdığı hər şey bizə yaradan haqqında məlumat verir. İncəsənət işlərinə baxsaq, bu əsərlərin bizə sənətkarın xasiyyətini də yansıtdığını söyləyə bilərik. O zaman bizlər Rəbbin yaratdıqlarına baxaraq Onu tanıya bilərik.

Bu əməliyyatı tamamilə əksinə edərək də eyni nəticəni əldə edə bilərik. Əgər Allahın vəhyinin işığı ilə yaradılış, xilas və Rəbbin əsərlərini tədqiq etsək, onları anlamaq da daha çox mümkün olacaq. Çünki Müqəddəs Üçlük Rəbbin kim olduğunu və Rəbbin nə etdiyini ən dərin ölçüsü ilə açıqlayır. Katolik Kilsəsinin Katexizisi kitabında: "Müqəddəs Üçlüyün sirri Xristian həyatının və imanın mərkəzi sirridir" - deyilir (Nömrə 234). "Üçlüyün Birliyi Tanrının özündəki sirdir. Onda Üçlüyün Birliyi imanın bütün o biri sirlərinin qaynağı, onları işıqlandıran işıqdır." Elə isə Rəbbi bir ailə kimi anlamağımız bütün Onun əsərlərini bu şəkildə anlamağımıza təsir etməlidir. Var olan hər şeyə iman gözü ilə baxdığımız zaman, ailə atributlarını tapa bilərik. İlahiyyət bunu Müqəddəs Üçlüyün izləri adlandırır.

Rəbbin sirri və yaradılışın sirlərinin qavranılması bir-birilərini tamamlayır. Katexizis kitabında: "Tanrının əsərləri Onun özündə nə olduğunu açıqlayır və bunun əvəzində isə Öz varlığının sirri bütün əsərlərinin qavranılmasını işıqlandırır" - deyə yazılmışdır. Eyni şəkildə insanlar arasında da bu, belədir. İnsan hərəkətində özünü göstərir, bir insanı daha yaxşı tanıdıqca, onun hərəkətini daha yaxşı anlayırıq" (nömrə 236).

DƏRİN SEVGİ İZLƏRİ

Rəbbi yalnız ətrafımızda və ya dünyada deyil, Allahın həqiqətini açıqlamaq üçün Onun tərəfindən mükəmməl formada ruhlandırılan Müqəddəs Kitabda görmək olar. Katexizis başa salır ki, İncildə Rəbbin özünün "ÜÇLÜK" varlığını tam formada vəhy etdiyini, bununla bərabər həm Əhdi-Ətiqdə, həm də Yaradılışda bununla əlaqədar bəzi izlər buraxdığını söyləyir (nömrə 237).

Müqəddəs Kitab Allahın planının hazırlanması və yerinə yetirilməsi baxımından dəyərləndirilə bilər, yəni Allah özünü tam formada İsa Məsihdə necə açıqladı. Müqəddəs Avqustin: "İncil Əhdi Ətiqdə gizlənilib, Əhdi Ətiq isə İncildə açıqlanmışdır" - deyir. Bütün tarix "Əbədi Söz"-ün bəşərə çevrilməsi üçün Nazaretli gənc bir bakirənin bətnində Rəbbin insan olmasına hazırlandığı bir müddətdir.

İsa Məsih kimi Müqəddəs Kitab da bənzərsizdir. Çünki yalnız bu kitabın yazıçısı həm Allah (Müqəddəs Ruh), həm də insandır. İsa Məsihin iki təbiəti var: O, Əbədi Kəlam, yəni əsl Allahdır və eyni zamanda da günahsız olaraq tarixdə bizim kimi insan oldu. Müqəddəs Kitab Rəbbin ilhamlandığına görə tamamilə ilahi, eyni zamanda digər kitablar kimi tamamilə bəşəridir. Həm İsa, həm də Müqəddəs Kitab "xilasımız" üçün bizə göndərilmişdir və buna görə də səhvsizdir. (Vatikan Məclisi - Dei Verbum 11).

Bu səbəblə, Müqəddəs Kitabı oxuduğumuz zaman iki istiqamətli düşünməliyik. Başqa bir ədəbi əsəri oxuduğumuz kimi sözlərin mənasına diqqət yetirərək oxuya bilərik. Həm burada yazılan sözlər vasitəsilə Müqəddəs Ruhun bizə nə izah etmək istədiyini qavramaq

istəyiriksə ruhani gözümüzü də açaraq oxumaq lazımdır (KKK nömrə 115-119).

İsa Müqəddəs Kitabı bu şəkildə oxuduğu üçün, biz də onu nümunə götürürük. Öz şəxsiyyətinin izlərini özündə əks etdirən Yunusu (Matta 12:39), Süleymanı (Matta 12:42), məbədi (Yəhya 2:19) və mis ilanını (Yəhya 3:14) göstərərək şərhlərini bildirmişdir. Luka İncilində Emmaus yolunda Rəbbimizin həvarilərinə rast gəldiyi vaxt onlara “Musa ilə bütün peyğəmbərlərdən başlayaraq Müqəddəs Yazıların hamısında Özü haqqında olanları onlara izah etdi”-yini oxuyuruq. (Luka 24:27). Köhnə Əhdin bu şəkildə iman gözü ilə oxunmasından sonra həvarilərin ürəklərinin bir odla yandığını öyrənirik.

Onların ürəklərindəki alovu alışdıran nə idi? Müqəddəs Kitabda yazılanlar vasitəsilə İsa həvarilərinə fiziki olaraq özbaşlarına çata bilməyəcəkləri mənəvi aləmin qapılarını aralayıb.

Yaxşı müəllim olan Rəbb, bilinənlərdən yola çıxaraq bilinməyənə şərhini vermişdir. Həqiqətən də, bizləri Krallığının görkəminə və gələcəyi günə ən yaxşı şəkildə hazırlaya bilmək üçün insanları və cəmiyyətləri bildiyimiz gerçəklərlə yaratdı.

PROTOTİPİ ÖYRƏNMƏ

(Prototip = sonra gələn bir şəxsin və ya şeyin sələfi olan şəxs, ya şey)

İlk məsihçilər Müqəddəs Kitabı onların Rəbbi kimi oxuyurdular. İbranilərə Məktubunda Əhdi-Ətiqdəki "tabernaculum" (lat. dilində Müqəddəs Çadır) və onda edilən duaları ilahi gerçəklərin prototipi kimi, qanun isə "gələcək nemətlərin kölgəsi" deyə təsvir edilir (8:5, 10:1). Müqəddəs Peter: "Nuh və ailəsi su sayəsində xilas oldular; bu indi sizi xilas edən vəftizin işarəsidir" deyir (1 Peter 3:20-21). Pavel Adəmi İsa Məsihin ön prototipi olaraq təsvir etmişdi.

Bəs "prototip" nədir? Prototip Əhdi-Ətiqdə gerçək bir insan, yer, obyekt və ya hadisədir, hansı ki, o Yeni Əhdə yəni İncildə daha mükəmməl formada reallaşacaq. Tipologiya İsa Məsihin Əhdi Ətiqdə olan prototiplərini tədqiq edir. (KKK 128-130).

Bununla belə prototiplərin xəyali simvollar olmadığını əhəmiyyətlə ifadə etməliyik. Onlar tarixdə həqiqətən olublar. Müqəddəs Pavel İbrahimin oğulları ilə yaşadığı hadisəni məcazi mənada açıqlamağa çalışmışdır (Gal. 4:24). Bu hadisənin həqiqətən olmadığını söyləmir; çünki bu hadisə Rəbbin planı ən son reallaşacağı zaman tam şəkildə aydınlanacaq tarixi bir gerçəkdir.

Tipologiya bizə yalnız İsanın şəxsiyyətini açıqlamaqla kifayətlənmir. Cənnət, Kilsə, həvarilər, Evxaristiya, İsanın doğulduğu və öldüyü yerlər və anası haqqında məlumatlar da verir. İlk məsihçilərdən Yerusəlimdəki məbəd müqəddəslərin cənnətdə olan məskəninin (2Kor 5:1-2; Vəhy 21: 9-22), İsrail xalqı Kilsənin (Gal. 6:16), Əhdi Ətiqdəki on iki patriarx Əhdi Cədidəki on iki həvarinin (Luka 22:30) və Əhd Sandığı isə Müqəddəs

Bakirə Məryəmin (Vəhy 11:19; 12:1-6, 13-17) gizləndiyi prototiplər olduğunu öyrənirik.

Əhdi Cədidə açıqca ortaya çıxarılan Əhdi Ətiqdəki prototiplərdən başqa eyham (işarə) edilən, amma açıqca bilinən daha bir çox nümunə vardır. Məsələn, İsanın kiçik yaşlarından etibarən həyatında Müqəddəs Yusifin rolu İsrailin ilk illərində Patriarx Yusifin rolundan fərqli deyil.

Hər ikisinin də adları eynidir, hər ikisi də doğru, dürüst insan olaraq təsəvvür olunurlar; hər ikisi də yuxularında Rəbbin çağırışını eşidib Misirə sürgün edilirlər və daha sonra reallaşacaq olan çox görkəmli bir hadisəyə yol hazırlayırlar. Patriarx Yusifin hadisəsində xilaskar vəzifəsində olan Musanın Misirdən çıxışı, Müqəddəs Yusifin əhvalatında isə gerçək xilas təmin edəcək olan İsanın yolu onlar sayəsində açılmışdır.

Əhdi Ətiqdə Məryəmlə əlaqədar olan prototiplərə də rast gəlirik. Bütün insanların anası olan Həvvada, möcüzəvi şəkildə hamilə qalan İbrahimin arvadı Sarada, xalqını xilas edə bilmək üçün o yerin kralı ilə görüşən İsrailin kraliça anası Esterdə, Annada və daha bir çox adamda Məryəmin şəxsiyyətinin gizləndiyini deyə bilərik. İncildə haqqında danışılan Əhd Sandığı Məryəmin elə özüdür. Əhd Sandığı Köhnə Əhd daşıyıcısı olmaq üçün düzəldilmişdi, eyni şəkildə Məryəm də Yeni Əhdin daşıyıcısı olma vəzifəsini boynuna götürmüşdür.

AİLƏ SİRLƏRİ

Müqəddəs Bakirə Məryəm vasitəsilə hamımızın həyatında və insanlıq tarixində ən vacib fərqliliyi yaradan Yeni Əhd dünyaya gəldi. Beləcə, əhdin tam şəkildə təmin edilməsi üçün həm Rəbb, həm də insanın arzusu yerinə yetdi. Rəbbin İsrail xalqı ilə olan görüşü eynilə Adəm, Nuh,

İbrahim, Musa və Davudla olduğu kimi bir əhd yolu ilə açıqlanmışdır. İsa öz qanı ilə reallaşdırdığı Yeni Əhdin xilas qurbanından danışdı (Luka 22:20).

Hər müqəddəs ayin ərəfəsində Evxaristiya duasında eşitdiyimiz sözləri anlamaq üçün dayanıb özümüzdə “əhd nədir” deyə soruşuruqmu? Bu sual bizləri Xristian imanını və həyatının ürəyinə aparan ən vacib sualdır. Bu sual sayəsində Rəbbin də ürəyinə qədər çatırıq.

Əhd nə deməkdir? Bu sual bizi daha əvvəl müzakirə etdiyimiz tək gerçək olan ailə anlayışına istiqamətləndirir. Qədim Yaxın Şərqdə əhd təntənəli andla bağlanmış müqəddəs qohumluq əlaqəsi idi. Bu and insanı başqa insan və ya qəbilələrlə ailə tərkibinə daxil etdi. Rəbb Adəm, Nuh, İbrahim, Musa və Davudla bu əhdi bağlayanda əvvəl bir cüt, sonra bir ailə, bir millət və nəhayət, bütün dünyadakı insanları öz müqəddəs ailəsinə qəbul edirdi.

Bağlanan bütün bu əhdlər insanın sədaqətsizliyi və günahları ucbatından pozuldu. Nə Adəm, nə Musa, nə də Davud bu əhdə sadıq qalmasalar da Rəb heç bir zaman sədaqətini pozmadı. Əslində xilas tarixi bizi yalnız Rəbbin sözünü tutduğu nəticəsinə aparır. Elə isə necə olur ki, insanlıq sonsuza qədər davam edəcək əhdin onlar tərəfdən edilməli olanını yerinə yetirir? Bunun reallaşması üçün birinin həm "günahsız", həm də Rəbb kimi əbədi olaraq vəfalı olması lazımdır. Bu səbəblə, yeni və əbədi əhdin yaranması üçün Rəbb İsa Məsihdə bədən aldı və Rəbbin ailəsinin fərdləri ola bilək deyə, bunu hamımız adına reallaşdırdı.

Bu yalnız bizim Rəbblə dostluq qurmağımız mənasında deyil. Çünki Rəbb onsuz da sirli bir şəkildə bir ailədir. Rəbb Ata, Oğul və sevgi olan müqəddəs Ruhdur və bütün Məsihçilər bu ailənin həyatına ortaq olmağa çağırıldı. Vəftiz sayəsində Müqəddəs Üçlük adına vəftiz

edildiyimiz zaman, İsa ilə eyni qardaşlığa çatırıq, Onun ailə adını qəbul edir, Oğulda yeni oğullar oluruq. Əbədi olaraq sevgi içində yaşayacağımız Müqəddəs Üçlüyün həyatına ortaq oluruq. Rəbb bir ailədirsə, cənnət evimizdir və İsa Məsih sayəsində bu cənnət dünyaya enmişdir. (KKK 1996-1997)

NÜMUNƏVI YAŞAYAN AİLƏ

Rəbbin əhd bağladığı ailə heç bir qüsuru olmayan mükəmməl bir ailədir. Kilsə Rəbbi ata; İsanı qardaş; cənnəti də ev olaraq görür. Elə isə çatışmayan nədir?

Əslində heç bir şey. Hər ailənin anaya ehtiyac vardır və Rəbbin əhd bağladığı ailədə də onun yeri boş qalmayıb. Yalnız İsanın özü ilahi lütfə hədəflənən əhddə ailəsi üçün bu ananı seçə bilərdi. O, sahib olduğu hər şeyi bizimlə paylaşır. Onun müqəddəs həyatı bizim həyatımız, evi bizim evimiz, atası bizim atamız, qardaşları bizim qardaşlarımız, anası da bizim anamızdır.

Sevən bir ana olmadan ailə tamamlanmış sayıla bilməz. Məryəmin rolunu gözardı etdikləri üçün Kilsədən qopanlar özlərini hər nə qədər rahat hiss etsələr də, yenə də subay adamın evində imiş kimi hiss edəcəklər. Onların evləri təmizdir, amma belə rahatlığı verməyəcək, orda hər şey qaydasındadır, amma gözəllik və ahəngdarlığı tapmaq olmayacaq.

Müqəddəs Kitabda bütün yazılanlar, bütün prototiplər, bütün yaradılanlar hətta bizim insan olaraq ən dərinədə olan arzularımız anamız olmadan bir ailənin ola bilməyəcəyini söyləyir. Rəbbin müqəddəs ailəsini də bu ehtiyacın xaricində tuta bilmərik. Həvarilər bunu dərk etdikləri üçün Yerusəlimdə Pentekost Günündə hamısı Məryəmin ətrafında toplanmışdılar. İlk nəsil məsihçilər də

bunu bildiklərinə görə də məzarların üstünü Məryəm motivləri ilə bəzəmişlər, tikdikləri kilsələri ona ətf(həsər) etmişlər.

Məryəmə aid edilən ilk ikonalarda o, hər zaman qucağında körpəsi ilə göstərilmişdir, beləliklə, Vəhy kitabının 12-ci fəslində yazıldığı kimi o əbədiyyən dünyaya körpəsini hədiyyə edən ana olaraq qalacaqdır. Gerçək bir ana olaraq Məryəm Oğlunu işarə edərkən bir tərəfdən də gözləri ilə ona baxan digər övladlarını axtarmaqdadır. Uşağına analıq etməkdədir, çünki uşaq dəstək almadan öz başına qalxa bilməz. Eyni şəkildə Məryəm dünyadakı bütün uşaqlarına analıq edərək, dəstək olaraq hamımızı Oğluna tərəf yaxınlaşdırmaqdadır.

2-ci fəsil MİLAD ƏRƏFƏSİ

MƏRYƏM ANA İLƏ CƏNNƏTƏ EDİLƏN İKİNCİ ZİYARƏT

İlk məsihçilərin Müqəddəs Bakirəyə dərin bir bağlılıqları vardı. Bunun dəlillərinə onların indi əlimizə çatmış ədəbi və sənət əsərlərində və təbii ki, Kilsənin qurulmasında təməl vəzifəsi olan İncildə rast gəlirik. Müasir dövrlə müqayisə etdiyimiz zaman ilk üç əsr boyunca Məryəmin Kilsədəki rolu haqqındakı məlumatımız o ana qədər, hətta günümüzdə qədər uzun müddət primitiv inkişaf səviyyəsində qaldı. Məryəmlə əlaqədar bu mətnlər daha çox yazılı mətnlərə söykənən idi. Yaradılış, cənnətin itirilməsi, Rəbbin aramızda bədən alması və xilas kimi mövzular ilahiyyat şərtlərinə uyğun olaraq əsaslı bir şəkildə təqdim edilməkdə idi. Bu səbəblə, söhbət Məryəm haqqında olduğu zaman bəzən hər şeyi bir anda, təsirli bir şəkildə açıq-aşkar anlaya bilərik.

Tarixə baxdığımız zaman, Rəbbin xilas planını göz ardı etməli olsaq, Məryəmin rolunu da qavramaya bilmərik, Onun varlığı təsadüfi deyil, Rəbbin planının bir parçasıdır. Xilas planını Onun vasitəsilə reallaşdırmaq üçün Rəbb Məryəmi seçdi.

Rəbb hələ başlanğıcda qadını və kişini yaratdığı zaman seçilən və əvvəldən haqqında danışılan Məryəm Onun planının bir parçası idi. Gerçəkdə ilk məsihçilər İsanı və Məryəmi təzədən yaradılan ilk insanlar olaraq qəbul edərlər. Müqəddəs Pavel, Adəmdən İsanın prototipi olaraq (Rom. 5:14), İsadan da yeni Adəm və ya son Adəm deyə bəhs edir (1 Kor. 15:21-22, 45-49).

İlk məsihçilər verdiyi gizli mesajlarla İsanı izah edən Tövrətin, insanın yaradılması və cənnəti itirməsi və yenidən xilas olacaqlarının bildirildiyi Yaradılış bölümünü İncilin ilk nümunəsi olaraq qəbul edirlər. Bu yanaşma Pavel və digər Kilsə Ataları tərəfindən də qəbul edilən olub İncildə bunun nümunələrinə rast gələ bilərik. Məsələn, Adəm kimi, İsa da bağda, Getsemani bağında imtahan edildi (Mat. 26:36-46, Yh. 18:1); Adəm kimi İsa da lüm-lüt bir ağaca istiqamətləndirildi (Mat. 27:31); Adəm kimi İsa da dərin ölüm yuxusuna getdiyi zaman yan tərəfindən yeni Həvva, Gəlini, Kilsəsi doğuldu (Yh. 19:26-35; 1 Yh. 5:6-8).

İKİ KİTABIN OXŞAR CƏHƏTLƏRİ

Yeni Adəm mövzusu Yəhya İncilində olduğu kimi başqa heç bir yerdə bu qədər mahir ifadə edilməmişdir. Yəhya, bir şərhçinin edəcəyi şəkildə fikirlərini irəli sürmür. Bunun yerinə İsa Məsihin həyatını izah edir. Bunu edərkən də Yaradılış hissəsindəki hadisəni xatırladaraq işə başlayır.

Ən aydın nümunə “başlanğıcda” sözüdür. Hər iki kitab da yəni Tövrətdəki Yaradılış və Yəhya İncili eyni sözlərlə başlayır. Yaradılış Kitabında: "Başlanğıcda Rəbb, göyü və yeri yaratdı" (Yaradılış 1:1), deyilərkən Yəhya; "Başlanğıcda Kəlam vardı. Kəlam Allah ilə birlikdə idi" (Yh. 1-1) deyə başlayıb. Hər iki hadisədə də yeni bir başlanğıcdan, yeni bir yaradılışdan bəhs olunur.

İkinci əks-səda da dərhal ardınca gəlir. Yaradılış (1:3-5) hissəsində Rəbbin qaranlığı işıqlandırması üçün işığı yaratdığını görürük. Yəhya İncilində, "Söz"dən bəhs edərkən (1:4-5): "Həyat onda idi və bu həyat insanların nuru idi" deyilir. Müqəddəs Kitabın Yaradılış bölümündə "Tanrının Ruhu suların üzərində dolaşırdı" (Yaradılış 1:2).

Yəhya İncilində isə (Yh. 1:32-33) Ruhun vəftiz edən suyun üzərində göyərçin şəklində peyda olduğunu izah edir. Bu nöqtədə Yəhya tərəfindən danışılan yeni yaradılışın qaynağının başladığını görə bilərik. Maddi cəhətdən yaratma işi Rəbb Ruhunu suların üstünə üflədiyi andan etibarən başlamışdı. Halbuki yaradılışın yenilənməsi vəftiz suyu vasitəsilə bizə verilən ilahi həyat ilə reallaşır.

SAYILI GÜNLƏR

Yəhya İncilinin başlanğıc hissəsində tamamilə Yaradılış kitabında izah edilənlərə paralel bir izah yolu seçdiyini görürük. Qısa bir girişin ardından Yəhya, İsa Məsih və Vəftizçi Yəhyanın qarşılaşdığı hadisəni "ertəsi gün" deyərək izah etməyə davam edir (1:29). "Ertəsi gün" həm də ilk həvarilərin çağırıldığı gündür (1:35). Yenə "ertəsi gün" İsanın daha iki həvarisini seçdiyini görürük. İsanın danışıqdan sonra bu ertəsi günlərə diqqət etdiyimiz zaman özümüzü dördüncü gündə tapırıq.

Daha sonra Yəhya diqqətimizi çəkən başqa bir şey edir. Digər hissədə Qanadakı toy mərasimindəki hadisəni izah edərkən "üçüncü gün" deyərək bəhs edir ("üçüncü gün" həftənin günü kimi yox, sırada gələn üçüncü gün kimi). Artıq izahat olaraq başlanğıcda izah etdiyi hadisənin üçüncü günü keçmişdə qaldığı üçün söyləmək istədiyini dördüncü gündən sonra daha üç gün keçdi, deməli, bu bizi yeddinci günə aparır. Bundan sonra Yəhya günləri sayma işini qurtarır.

Bu, sizə tanış gəlirmi? Yəhyanın izah etdiyi yeni yaradılış eynilə Tövratdakı yaradılış kimi yeddi gündə reallaşmışdır. Altı gündə tamamlanan yaradılışdan sonra yeddinci gün müqəddəs sayılmış və

mükəmməlləşdirilmişdir. Yaradılışın sona çatdığı yeddinci gün daha sonrakı həftələrdə olduğu kimi əhdin işarəsi və istirahət etmə günü, Şabat Günü olaraq bilinir (bax Çıxış 31:16-17). Onda əmin ola bilərik ki, Yəhya İncilində yeddinci gündə hər nə oldusa bu çox böyük bir əhəmiyyət daşıyır.

GÖZLƏYİRƏM

İsa toy mərasiminə anası və həvariləri ilə birlikdə gəldi. İsrail adətlərinə görə toy mərasimi normal olaraq bir həftə davam edərdi. Amma bu hadisədə bilirik ki, şərab erkən tükənir. Elə bu an İsanın anası hər kəsin gördüyü bu gerçəyi söz olaraq dilə gətirir: "Şərabları qalmadı" (Yəhya 2:3). Bu çox sadə bir gerçəyin ifadəsidir. Ancaq İsa anasının müşahidə etdiyi bu gerçəyə çox gözlənilməz bir cavab verir: " Ana, sən nə etməyimi istəyirsən? Mənim vaxtım hələ çatmayıb."

İsanın bu aydın olmaz şişirdilmiş reaksiyasını anlaya bilməyimiz üçün: "Məndən nə istəyirsən?" sözünün mənasını əvvəlcə qavramağımız lazımdır. Bəzi şərhçilərə görə İsanın anasına verdiyi bu tərs cavab danlamadır. Bununla yanaşı, bu şərh kifayət qədər araşdırılmadan edilmişdir.

İlk olaraq buna diqqət yetirməliyik ki, sonda İsa anasının dilə gətirdiyi xahişini qəbul etmişdir. Əgər məqsədi onu danlamaq olsaydı, təbii ki, belə bir şey etdikdən sonra ondan xahiş ediləni yerinə yetirməyəcəkdi.

Bizim bu səhv nəticəyə çatmağımıza səbəb deyilən "Məndən nə istəyirsən?" sözlərinin məzmunudur. Bu növ bir ifadə ibrancə və həmçinin yunanca çox geniş şəkildə istifadə edilirdi. Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədidə bir çox hissədə, hətta o dövrə aid bir çox qaynaqda, buna bənzər

ifadələrə tez-tez rast gəlirik. Bütün bu qaynaqlardan əldə etdiyimiz nəticələrə baxaraq buradakı sözlərin heç bir şəkildə danlaq, ya da hörmətsizlik kimi mənə daşdığına söyləyə bilmərik. Əksinə, hörmət və tabelik ifadə edir. Luka 8:28-də danışılan içinə murdar ruh girmiş adam eynilə bu kəlmələri istifadə edir. Adamın ağzından bu sözlərin çıxmasını təmin edən murdar ruhun özüdür.

Murdar ruh bu sözlərlə İsanın həm insan, həm də onun üzərində səlahiyyəti olduğunu qəbul edir. Sonra davam edir: "İsa, uca Tanrının Oğlu, məndən nə istəyirsən? Nə olar mənə əzab vermə!" Bu sözlərlə təsdiqləyir ki, İsanın əmr etdiklərini mütləq yerinə yetirməlidir.

Qanadakı toyda baxmayaraq ki, anası ona əmr etmir, İsa anası ilə razılaşıır. Məryəm isə xidmətçilərə yalnız: "Sizə nə desə, onu edin"(Yh. 2:5) - deyərək cavab verir.

QIZ, ANA, GƏLİN: QADIN

Gəlin bir az İsanın anasına müraciət etdiyinə diqqət yetirək. İsanın anasına nə şəkildə xitab etdiyinə diqqət etdinizmi? Ona "ana" həтта "Məryəm" deyə deyil "Qadın" olaraq xitab etdiyini görürük. Yenə bəzən Katolik olmayan bəzi şərhçilərin bu sözləri İsanın anasını danladığı və ya hörmətsizlik etdiyi şəkildə şərhləri olur. Hər nə olursa olsun İsanın ona "Ana" deməyi lazım deyilmi?

Hər şeydən əvvəl, İsa bütün həyatı boyunca dini qanunlara riayət edərək yaşadığına görə Rəbbin "ana və atana hörmət göstərəcəksən" dördüncü əmrinə qarşı gələrək anasına hörmətsizlik etdiyini söyləmək məntiqli bir şərh olmaz.

İkincisi, İsa anasına başqa vəziyyətlərdəykən də "Qadın" deyə xitab edir. Xaç üzərində ölüm məqamında

sevdiyi həvarisi Yəhyaya anasını ana olaraq təslim edərkən də Məryəmə "Qadın" deyə xitab etmişdir (Yh. 19:26). Bu hadisədə söylədikləri qətiyyən danlaq, ya da hörmətsizlik mənası daşımır.

Əgər "qadın" sözünü bir alçaltma olaraq qəbul etsək, İsanın günahsız olduğu gerçəyini də inkar etmiş olarıq. Çünki İsanın istifadə etdiyi bu ifadə Tövratda daha əvvəl istifadə edilən eyni ifadənin əks olunmasıdır. "Qadın" Adəmin Həvvaya vermiş olduğu addır (Yaradılış 2:23). O zaman İsa Məryəmi Yeni Adəmin Həvvası olaraq görməkdədir. Bu da qatıldıqları toy mərasiminin mənasını ortaya çıxarır.

Bəlkə hələ bəzi insanların etiraz etmələrinin təsiri altında qala bilərik. Məryəm İsanın "anası" dırsa necə Onun "gəlini" ola bilər? Bu suala cavab verə bilmək üçün Yeşaya peyğəmbərin İsrailin qurtuluşu ilə əlaqədar sözlərinə baxaq: Artıq sənə "tərk edilmiş", ölkənə "viranə qalmış" deyilməyəcək. Bunun əvəzinə sənə "sevdiyim", ölkənə "ərli" deyiləcək. Bir gənc bakirə qızla evləndiyi kimi Səni Yaradan da səninlə evlənəcək. Bəy gəлиндən zövq aldığı kimi Allahın da səndən zövq alacaq. (Yeşaya 62:4-5). Bu iki ayədə çox şey izah edilir. Məryəmin bakirə analığı, möcüzəvi bir şəkildə hamilə qalması və Onun atası, yoldaşı və oğlu olan Rəbb ilə olan sirli evliliyi. Müqəddəs analıq sirri dərinidir, çünki Müqəddəs Üçlüyün sirri ən dərinidir.

QALİB GƏLƏN ANALIQ

"Qadın" sözü Məryəmin yalnız İsa ilə deyil bütün inananlarla olan əlaqəsini ifadə edir. İsa ən sevdiyi həvarisinə anasını təslim etməklə onu Ona iman edən bütün həvarilərinə də ana olaraq verdi. Tövratda bütün

insanların anası olaraq haqqında danışılan Həvva kimi (Yaradılış 3:20), Məryəm də vəftizlə yeni həyat qazananların anasıdır.

Elə isə, Qanada, Yeni Həvva ilk Həvvanın ölümçül qərarını kökdən dəyişdirdi. Köhnə Adəmin bağçada ilk günahı etməsinə səbəb olan "Qadın" idi. Yeni Adəmi ilk görkəmli vəzifəsinə sövq edən də "Qadın" dır.

Həvva surəti İncildə Müqəddəs Yəhya tərəfindən səciyyələndirilən Vəhy Kitabı hissəsində yenidən ortaya çıxmışdır. Burada; 12-ci hissədə “şeytan adı verilən köhnə ilana qarşı gələn "günəş geyən qadın" ilə qarşılaşırıq (Vəhy 12:1.9). Bunlar Tövratin Yaradılış hissəsindən götürülmüş obrazlardır. Həvvanın Cənnət bağçasında ilan şəkildəki şeytanla qarşılaşmasını və Rəbbin ilan lənətləməsini görürük, eyni zamanda Rəbb insanlara vəd edir: Mən sənə qadın arasına, Sənə balanla onun övladı arasına düşmənçilik salıram. Bu övlad sənə başından vuracaq, Sən də onu dabanından sancacaqsan». (Yaradılış 3:15). Vəhy kitabındakı obrazlar isə bütün xalqları idarə edəcək insan övladı doğan "Qadın" ayrıca Yeni Həvvanı da işarə edir (12:5). Bu uşaq yalnız İsa, "Qadın" da yalnız Onun anası Məryəm ola bilər. Vəhy kitabındakı ilan Yeni Həvvaya hücum edir, çünki Yaradılış Kitabında bəhs edilən hadisə hələ də onun yadındadır. Bununla belə, Yeni Həvva, Cənnətdə öz bənzəri olan qadının əksinə pisliyi məğlub edir.

JUSTİNUS ZAMANI

Yəhya İncili və Yaradılış Kitabı arasındakı paralelliklər çox təəccüblüdür. Mən bilirəm ki, bəzi skeptiklər (hər şeydən şübhələnən insan) böyük bir fantaziya olduğuna görə bu paralellikləri rədd edəcəklər. Görəsən, biz

katoliklər Yəhyanın İncilini həddindən çox oxuyuruq? Həqiqətən, bizmi Yəhyanın beyninə orta əsrlər və ya müasir nəzəriyyələri soxuruq?

Bu suallar haqlı olaraq ağla gələn suallardır. Yəhyaya ən yaxın olan məsihçilərin şəhadətliyindən başlayaraq araşdırmamızın dəlilini axtaraq. Kilsənin ilk atalarını araşdırdığımız zaman onların həqiqətən də Yeni Həvva haqqında danışdıqlarını öyrənirik. Onlar bu qadının kim olduğunu düşünürdülər? Demək olar ki, hər kəs üçün bu yeni Həvva Məryəm idi.

Bu fikri dəstəkləyən ilk dəlilə müqəddəs şəhid Justinusun "Tryphon ilə dialoq" adını daşıyan əsərində rastlaşırıq. 160-cı ildə yazılan Dialoq, Justinusun Xristian təhsili aldığı Efes şəhərində, 135-ci ildə bir xaxam (yəhudilərdə baş kahin, ruhani başçı) ilə etdiyi qarşılıqlı söhbətdən ibarətdir. Rəvayətə görə Efes həm də həvari Yəhya və Məryəm Ananın yaşadığı şəhərdir.

Justinusun Yeni Həvva təlimi, müqəddəs Yəhyanın təliminə uyğundur və həvarinin ölümündən yalnız bir nəsil sonra yaşamış Justinusun dövründən başlayaraq davam etdirilən Efes Yepiskopu Yəhyanın Məryəmlə bağlı inkişaf etdirdiyi çalışmalara bir dəlil təşkil edir.

Justinusun yazdıqları sadə, amma zəngin bir izahat əhatə edir:

Başlanğıcda ortaya çıxan itaətsizliyin aradan qaldırılması və ilanın yox edilməsi üçün İsa Bakirə vasitəsilə insan oldu. Ləkəsiz və bakirə olan Həvva isə ilanın sözünü eşidib ona inandıqdan sonra itaətsizlik və ölümlə tanış oldu. Halbuki Rəbbin mələyi Cəbrayıl Məryəmə Rəbbin Ruhunun üzərinə enəcəyini və Ən Uca Olanın Gücünün onu kölgələyəcəyini, bu şəkildə özündən Rəbbin Oğlunun doğacağını müjdələməsi ilə Bakirə Məryəm sevinclə

imanına sığınıb " Mən Rəbbin quluyam, qoy mənə sənin dediyin kimi olsun." deyərək cavab vermişdir (Luka 1:38). Məryəm sayəsində Müqəddəs Kitablarda dəfələrlə haqqında danışılan və Onun sayəsində həm ilanın, həm də ilana bənzəyən bütün pis mələk və insanların yox edilməsini mümkünləşdirən xilaskar doğulmuşdur. ("Tryphon ilə dialoq" 100)

Həvva və Məryəmin oxşar və fərqli cəhətlərini müqayisə etmiş və müqayisə edərkən Justinus Pavelin İsa və Adəmlə əlaqədar söylədiklərini izləyir. Pavel deyir: "Adəmdə hər kəs ölür" halbuki "İsada hər kəs yaşayar" (1 Kor. 15:49). "İlk insan Adəm canlı bir varlıq oldu. Sonuncu Adəm isə həyat verən ruh oldu" (1 Kor. 15:45). "Adəm bizim ölümlü və dünyəvi ailəmizin davamını təmin edərkən, İsa bizim ölümsüz və ilahi ailənin fərdləri olmağımızı təmin etdi" (1 Kor. 15:49).

Justinus, Həvva və Məryəmin - ikisinin də bakirə olduqlarını, Həvvanı "İlanın sözünü dövləndirən" Məryəmi isə "Rəbbin sözünü dövləndirən", kəslər olaraq təsvir etmişdir. "Rəbbin lütfü ilə Məryəmin itaətliyi Həvvanın itaətsizliyini və bunun səbəb olduğu ən məhvedici təsirləri aradan qaldırmaq üçün vasitə oldu" - deyərək Justinus yazısını bitirir.

LYONLU İRENEUS

Məryəmlə əlaqədar yazılı sənəd zənciri Justinusdan, kilsənin Məryəmi Yeni Həvva olaraq qəbul edilməsində iştirak edən Lyonlu İreneusa qədər uzanmaqdadır. İreneus da yolunu çəkərkən həvari Yəhyanın izi ilə getmişdir. İreneus imanını şəxsən Yəhyanın şagirdi olan İzmirli müqəddəs Polikarposa borcludur. Bəlkə yenə də,

İreneusun bir çox yerdə İsadən Yeni Adəm, Məryəmdən də Yeni Həvva olaraq danışmasının səbəbi Yəhyadan təsirlənmiş olmasıdır.

Əslində, Yaradılışın xülasəsi olaraq İsada nəticələnən təlim, İreneusun təməl fikirlərindəndir. Müqəddəs Pavelin düşüncələrindən yola çıxaraq, Adəmlə itirdiyimiz Rəbbin oxşarlığında olan şəxsiyyətimizi, qurtuluşu yenidən qazana bilək deyə İsa bizim üçün "bədən" alıb, "insan" olduğu zaman özündə insanlığın uzun tarixi boyunca edəcəklərini reallaşdırmış oldu.

Yəhya kimi İreneus da bu tarixi hadisədə Yeni Həvvanın əhəmiyyətli rolunu görə bilmişdi: "Həvvanın itaətsizliyi ilə atılan sıx düyün Məryəmin itaəti ilə açıldı. Bakirə Həvvanın imansızlığı ilə atdığı düyünü Bakirə Məryəm imanı ilə açdı." Son paraqraflarda İreneus Müqəddəs Kitabda izah edilənləri analizi edərək Məryəmin itaəti ilə Həvvanın itaətsizliyini müqayisə edir.

Sonralar ortaya çıxan bir kitabda düşüncəsini daha irəliyə daşıyıb. "Madam ki, əvvəlki Həvva Rəbbə qarşı gəldi, sonrakı Həvva da Rəbbə itaət etdi, Bakirə Məryəm Bakirə Həvvanın etdiyi bir səhvi düzəltdi. Beləcə, insan oğlu bir bakirə üzündən ölümün pəncəsinə düşdüyünə görə yenə bir bakirə vasitəsilə bu vəziyyətdən xilas olmuşdur." Burada İreneusun Məryəmdən bir vasitəçi kimi bəhs etməsi [Həvari Vəzinin Dəlili] oxuculara ən azından Qanadakı mərasimdə vasitəçilik mövzusunda gücünü göstərir.

Son olaraq, İreneus Məryəmin analığını ondan Kilsə olaraq bəhs edərək İsadən bütün məsihçilərə daşıyır. İsanın doğulması insanları Rəbbə daşıyacaq tərtemiz, ən müqəddəs hadisə deyə izah edir.

AFRİKA XATİRƏLƏRİ

Efesda Justinus, Fransada İreneusun hər ikisinin də ruhani olaraq həvari Yəhyanı nümunə götürdüklərini söyləyə bilərik. Yəhyanın özündə qüdrətli bir təcrübə var idi, çünki o üç il boyunca İsanın yanında yaşadı, hətta sonrakı illərdə də Bakirə Məryəmlə eyni evi bölüşdü. Kardinal John Henry Nyuman belə şərh edib:

“Bizə Müqəddəs Bakirəni tanıdacaq, gözlərimizi dikə biləcəyimiz bir həvari varsa, Rəbbimizin xaç üzərində ikən anasını əmanət etdiyi bu adam müqəddəs Yəhyadır. Bildiyimiz kimi, Bakirə Məryəm göyə qaldırıldığı günə qədər Efesda bu həvarinin yanında qalmışdır. Daha əvvəl də söylədiyim kimi ən qədim və təfərrüatlı şəkildə dəyərini ortaya qoyaraq bizə Məryəmin İkinci Həvva olduğu məlumatını çatdıran adam, Asiyadan Lyona gedən müqəddəs İreneus olub, müqəddəs Yəhyanın ilk həvarilərindən təhsil almışdır.” (Mistik qızılgül 20)

Məryəmi Yeni Həvva olaraq qəbul edən yenə yəqin ki, müqəddəs Yəhyanın izi ilə gedən neçə-neçə insanlar vardır. Şimali Afrikada üçüncü əsrin başlanğıcında bu həqiqətdən düzgün bəhs edən Tertullianus yazmışdır:

“Həvvanın qulaqlarına ölümün təməlini qoyan tamah sözü gələnə qədər bakirə idi. Eyni şəkildə yenə bir bakirənin qulağına həyatı yenidən başladacaq olan Rəbbin sözünün girməsi lazım idi. Beləcə, qadının səbəb olduğu məhv olma yenə bir qadının sayəsində xilasa sahib olacaqdı. Həvva ilana Məryəm isə Rəbbin mələyinə inandı, inanaraq işlənən günah bu dəfə iman inancı sayəsində aradan qalxdı.” (Məsihin bədəni haqqında 17)

Başqa qaynaqlarda olduqca qarışıq, səhvli və səthi olmasına rəğmən Tertullianusun Məryəm Ana ilə əlaqədar olaraq yazdıqları çox qəti, düz mühakimələrdən ibarət bir xəzinə dəyəri daşıyır.

İncili oxuyarkən nə keçmişdə, nə də indiki zamanda Yeni Həvva ilə əlaqədar deyilənlər zamanla məhdudlaşa bilməz. Əksinə bildiklərimiz həm köhnə, həm ənənəvi olaraq bizə ötürülən ehtimal ki, gerçək qaynaq müqəddəs Yəhyanın özüdür. Əsrlər boyunca Onun öyrətdikləri müqəddəs Justinus, müqəddəs İreneus, Tertullianus, müqəddəs Augustinus, müqəddəs Şamlı Yəhya, müqəddəs Aquinalı Toma və daha minlərcəsi bu təlimin günümüzə qədər çatmasında iştirak etmişlər.

Bütün bu qiymətli şəxslər Yeni Həvvanın mesajını açıq bir şəkildə çatdırmağı hədəfləmişlər. Öyrənməyə lazım olan mesaj budur: "Dünyaya gətirdiyi Oğul, yoldaş və Ata olan Rəbbə itaət edin. Sizə hər nə söyləsə əməl edin." Orta əsr şairləri mələk Cəbrayılın Məryəmi salamlayarkən istifadə etdiyi Latınca "Ave" sözünü tərsinə oxuyanda Həvva mənasını verən "Eva" olduğuna diqqət cəlb etmişlər. Buna görə də Həvvanın itaətsizliyinə görə hamımızın başına gələn pislikləri Məryəmin itaəti sayəsində tərsinə çevirib yenidən qazana bilməyimiz mümkündür.

3-cü fəsil

İTKİN SANDIĞA SAHİB ÇIXANLAR

İSRAİL VƏ ƏHDİ-CƏDİDİ DAŞIYAN

Yəhyanın Vəhy (və ya yunanca "Apokalipsis") adlanan kitabında "günəş geyən" deyə bəhs edilən bir simvolla qarşılaşırıq. Əhdi-cədidin axıncı kitabının adı bizi yenidən Yəhya İncilinə aparır. Azərbaycan dilinə tərcümə edildikdə "vəhy" mənasını verən sözün Yunanca tərcüməsi "Apokalipsis" dir və bu sözün daşdığı məna əslində daha zəngindir. Daha doğru bir şəkildə ifadə etsək "duvağın açılması" olaraq tərcümə etmək lazımdır ki, qədimdə Yunanca danışan Yəhudilər bu sözü evliliyin tam olaraq reallaşması üçün gəlinin əri qarşısında duvağını açdığı an mənasında istifadə edərdilər.

Buna görə də bir daha, Yəhya Qanadakı toy mərasiminə aparır. Yəhya Vəhy Kitabında: "Quzunun toy ziyafətinə dəvət olunanlar nə bəxtiyardır!" deyir (Vəhy.19:9). Bütün Apokalipsis Kitabı boyunca Yəhya İsa adının əvəzinə "Quzu" sözündən istifadə edir. Bəs onda bu mərasimdəki gəlin kimdir? Kitabın sonunda bir mələk Yəhyanı yanına çağırır: " Gəl sənə quzunun yoldaşı olan gəlini göstərim" - dedikdən sonra ikisi də " göydən, Allahın yanından enən müqəddəs şəhəri, Yerusəlimi" gördülər. (Vəhy. 21:9-10). Burada Yəhyanın izah etdiyinə görə Yerusəlim Məsihin gəlini olaraq təqdim edilir. Yəni də Yəhyanın izah etdiyi Yerusəlim bizim bildiyimiz Yerusəlimə heç bənzəmir. Şəhər daşları bənzəri olmayan qiymətli bir ləl-cəvahirat kimi par-par parlayır. Şəhərin divarları qiymətli daşlarla bəzənmiş və on iki qapısı on iki incidən düzəldilmiş olub qapıların hər biri tək bir inci

dənəsindən meydana gəlmişdir. Şəhərin küçələri belə şüşə kimi şəffaf, saf qızıldandır (bax Vəhy. 21: 11, 19,21).

Bunlar fəvqəladə bənzətmələrdir, ancaq gəlini bir tərəfə qoyaq, burada heç bir şəkildə həqiqi bir şəhərdən belə bəhs olunmur. Elə isə gəlin və müqəddəs şəhər olaraq görülən nə, ya da kimdir? Keçmişdə, ya da indiki zamanda da bir çox şərhçi Yəhya tərəfindən Yeni Yerusəlim deyə göstərilən müqəddəs şəhərin Kilsə olduğu mövzusunda eyni düşüncədədirlər. Çünki müqəddəs Pavel də Yerusəlimin İsa ilə olan bəy-gəlin münasibətindən eyni tərzdə danışmaqdadır (Efes 5:31-32).

Bununla belə, Yəhyanın bizə izah etmək istədiyi tək şey bu olsaydı, Apokalipsis Kitabı çox qısa bir kitab olardı. Əksinə, kitab otuz iki hissədən ibarətdir və bəzən açıq-aşkar aydındır, bəzən ürküdücü, bəzən də çaşdırıcı izahatlarla doludur. Burada Vəhy Kitabındakıları detallı şəkildə ortaya tökəcək qədər yerimiz yoxdur, ancaq ən təəccüblü məqamına diqqət çəkmək istəyirəm. O da Kitabın ortasında ilk olaraq "duvağın açılması" nın daşdığı əhəmiyyətidir.

MƏLƏKLƏR SANDIQQ HAQINDA NƏĞMƏ OXUYUR

Apokalipsis Kitabında birinci əsrdəki yəhudiləri çaşdıran mövzuları, XI hissənin sonunda Yəhya ortaya çıxarmışdır. Yeddi şeypurun havada çalındığını eşitdikdən sonra Yəhya müqəddəs məbədin açıldığına və bir möcüzənin, Əhd Sandığının göründüyünə şahid olur (bax Vəhy. 11: 19).

Bu, min ilin ən yaxşı xəbəri ola bilər. Köhnə İsraildə ən müqəddəs şey olaraq görülən Əhd Sandığı altı əsrdir ki, itkindir. Təxminən e.ə. 587 ildə Babilistan işğalçıları gəldiyi zaman Peyğəmbər Yeremya Əhd Sandığını zərər görməsin deyə gizləmişdir:

"Yeremya gəlib bir mağara tapdı, sonra bura çadırı, Əhd Sandığını və buxar mehrabını daşıyaraq girişi möhürlə bağladı. Onu izləyənlərin bəziləri yola bir işarə qoymaq istədilər, ancaq yolu tapa bilmədilər. Yeremya bunu öyrəndiyi zaman onları danladı və belə dedi: "Bu yer Rəbb xalqına mərhəmət edib onları yenidən bir araya gətirəcəyi günə qədər gizli qalacaq. O zaman Rəbbin özü hər şeyi ortaya çıxaracaq və görkəmi buludlar arasından görülcək" (2 Mak. 2:5-8).

Yeremya "bulud" deyərkən "shekinah" sözünü istifadə edir. Bu sözün mənası Rəbbin varlığını göstərən əhd sandığını örtən görkəmli bulud demək idi. Süleymanın məbədi içində müqəddəslərin müqəddəsi adlanan yer əhd sandığına ev sahibliyi edirdi. Əslində sandığı müqəddəs qılan içindəki müqəddəs olan idi. Çünki, Rəbbin şəxsən öz barmaqları ilə meydana gətirdiyi daş üzərinə yazılmış "on əmr" lövhələri orda idi. Səhrada, evdən uzaqda yaşadıkları günlərdə, Rəbbin həyatda qalmaları üçün xalqına bəxş etdiyi "manna" adlı möcüzəvi çörəyin bir parçasını və Harunun rahiblik simvolu olan əsasını saxlayırdı.

Qiymətli bir ağacdan düzəldilən sandıq qutu formasında, qızıl işləməli, üzəri mələklə motivləndirilmişdi. Sandığın ən üstdəki mərhəmət taxtı hər zaman boş idi. Mərhəmət taxtı mərhəmət mərasimi ilə bağlıdır, baş kahin barışma günündə millətin və məbədin günahdan təmizlənməsini həyata keçirirdi. Məbəddə sandığın qabağında yeddi budaqlı şamdan var idi.

Yeremiya tərəfindən gizlədilən o yer heç vaxt tapılmadığına görə özünüzü bir anlıq birinci əsrdə Yəhudi olaraq böyümüş fərz edin. Siz heç bu sandığı görmədiniz, ancaq sizin bütün dini və mədəni inkişafınız əsasında sizə

bu sandığın məbədə yenidən qoyulması lazım olduğu öyrədildi.

Bu anda Yəhya gəlir və shekinahı və Əhd sandığını gördüyünü deyir (shekinah = Tanrının izzəti, bax Vəhy 21,10-11.23).

MƏRYƏM QUZUNU DÜNYAYA GƏTİRİR

Əhd sandığının zühuruna Yəhya oxunuşları müxtəlif formada hazırlayır. Məsələn: yeddi qisas mələklərinin yeddi şeypurları səsləndikdən sonra Əhd sandığı peyda olur. Əhdi-Ətiqdəki yəhudilər üçün aydın bir simvoldur. Vəd etdiyi ölkəsinə girərkən Tanrı öz seçdiyi xalqına əmr etdi ki, döyüşə gedəndə Əhd sandığını ordunun qabağında aparsınlar. Vəhy 11,15 Yeşua 6,13 ayəsinə çox bənzəyir. Yerixon şəhərini zəbt etməmişdən əvvəl yəhudilərin yeddi kahini şəhərin ətrafında şeypuru səsləndirərək Əhd sandığı ilə gəzirdilər. Yeddinci gün şəhərin ətrafında yeddi dəfə gəzildilər və şeypuru səsləndirən zaman şəhərin divarları uçdu. Qədim yəhudilər üçün Əhd sandığı ən güclü silah idi, çünki Tanrının güc və qüdrət simvolu idi. Vəhy kitabı həmçinin səmavi İsrailin Əhd sandığı olduğuna görə döyüşdə qalib gəldiyini söyləyir.

Yəqin ki, indi biz də Əhd sandığının möhtəşəm zühurunu gözləyirik. Həqiqətən də! "Allahın göydəki məbədi açıldı və Onun Əhd sandığı orada zahir oldu. Onda şimşək, uğultu, göy gurultusu, zəlzələ və güclü dolu gəldi." (Vəhy 11:19).

Təsəvvür edin ki, 1 əsr yəhudilərindəsiniz. Əhd sandığını heç vaxt görməmişsiniz, amma bütün ürəyinizlə onun məbədə qayıtmasını arzulayırsınız. Yəhya, sandıqla birlikdə meydana çıxan hiddəti və səsləri tərifləyərkən oxucusunun marağını artırır, həm də onların sandığı

yenidən görmə arzularını qamçılaraq sanki onları qışqırdır. Sözlərlə yaradılan buradakı gərginlik dözülməz bir hal alır. Oxucu eynilə Yəhyanın gördüyü kimi sandığı görmək istəyir.

Daha sonra izah edilənlər daha da çaşdırıcıdır. Hazırda istifadə etdiyimiz, axırıncı tərcümə edilən müasir Müqəddəs Kitabda XI fəsil ən həyəcanlı sözlərlə birdən-birə sona çatır. Yəhya bizə sandığı söz verir, amma izah etdiklərini kəskin bir şəkildə dayandırır.

Bununla belə unutmayaq ki, Vəhy Kitabındakı hissələr Müqəddəs Kitabdakı digər hissələrdə olduğu kimi orta əsr yazıçılarının əsəri olub o dövrün tərzinə uyğun şəkildə təşkil edilmişdir. Yəhyanın orijinal yazdıqlarında bu cür fəsillər yox idi. Apokalipsis Kitabı fasiləsiz davam edən tək bir parçadan ibarət idi.

Buna görə də, XI hissənin sonunda istənilən təsir yaratmaq on ikinci hissənin əvvəlində izah edilənlərin giriş hissəsi kimidir. Burada yazılanların hamısını tək bir hadisə kimi qəbul edib oxumağımız lazımdır: " Allahın göydəki məbədi açıldı və Onun Əhd sandığı orada zahir oldu... Göydə böyük bir əlamət zahir oldu: günəşi əyninə geyinmiş, ayaqları altında ay və başında on iki ulduzlu tac olan bir qadın görüldü. O, hamilə olub doğmaq üzrə idi, ağrı və əzab çəkərək qışqırırdı. (Vəhy 11:19 -12:2).

Yəhya bizə əhd sandığını onsuz da göstərüb, "sandıq" deyərək haqqında danışılan bir qadındır.

Apokalipsis Kitabı həqiqətən də bizə qərribə görünə bilər. Daha əvvəl də gördüyümüz kimi gəlin deyərək haqqında danışılan əslində bir şəhər idi. İndi isə sandıq deyərək bizə bir qadından danışılır.

MÜBAHİSƏLİ HİSSƏLƏR

Həm sandıq, həm qadın olaraq bəhs edilən bu adam kimdir? Bir çox şərhçilər heç olmasa bir baxımdan bu qadının Vəhy Kitabında (19-cu fəslində) "gəlin" deyə bəhs edilənin gəlmiş-keçmiş bütün inanan insanları dünyaya gətirib onlara yeni həyat verəcək, Kilsəni təmsil edən adamlarla eyni adam olduğu fikirindədirlər. Ehtimal etmirik ki, Yəhya Kilsədən bəhs edərkən kilsənin yalnız və ya əsasən bir qadından ibarət olduğunu hesab edirdi. Kardinal Nyuman deyir ki, Vəhy Kitabının 12-ci fəslini oxumaq üçün mücəssəmə metodu kifayət deyil. (Mücəssəmə =hər hansı bir təbiət hadisə və ya qüvvəsinin canlı bir cisim şəklində təsviri).

“Ümumiyyətlə, diqqət yetirildiyi zaman, izah edilən qadın mücəssəmə edilən zaman sırasıyla biri ola bilməyəcək qədər son dərəcə cəsur və qüdrətlidir. Müqəddəs Kitab alleqorik izahata çox yer vermir. Halbuki burada həqiqətən də tez-tez qarşımıza çıxan Müqəddəs Kitabı qələmə alanların Rəbbin qılıncı ya da qolu deyə bəhs etdikləri mücəssəmə anlayışları ilə qarşı-qarşıyıyıq. Bu səbəblə, Yerusəlim ya da Samariyadan bəhs etdikləri zaman bu şəhərləri dişiləşdirdikləri kimi Kilsədən də gəlin və ya üzüm deyə bəhs edirlər. Ancaq bu bənzətmələr onsuz da mücərrəd olduğuna görə mücərrəd xəyali kəsləri ifadə etməyib gerçək kəsləri izah edir. Bu tərz bir izahat klassik bir izahat şəkli. Köhnə Yunan yazıçılarından Xenophon, Herakldan bəhs edərkən qadın simvolunu istifadə edərək onu ləyaqət və pislik arasındakı bir yerə yerləşdirir.”
(Mistik qızılgül 21)

Həqiqətən də mücəssimə edilən izahat qadın ilə əlaqədar olan hissə oxunduğu zaman Yəhyanın tərzinə çox uyğun gəlir. Çünki o bizə daha sonra qəti fikirlər daşıyan amma heç şübhəsiz əsl şəxsiyyətləri təmsil edən çox daha qeyri-adi məxluqlardan bəhs edir. Nümunə lazım olsa qadının dünyaya gətirdiyi oğlanın şəxsiyyəti mövzusunda şərhçilərin hamısı şübhə yaratmayacaq şəkildə qəti yeganə hökmə sahibdirlər (bax Vəhy. 12:5). Bu fəsildə izah edilən hadisələrdə sözü gedən uşaq yalnız İsa Məsih ola bilər. Yəhya bizə uşaqdan "bütün xalqları dəmir əsayla güdəcək olan bir oğul" deyərək bəhs edir. Bu ifadə Rəbbin söz verdiyi xilaskar kralın izah edildiyi, (Məzmur 2:9): "Dəmir əsa ilə onların gücünü qıracaqsan, saxsı qab kimi onları çilik-çilik edəcəksən." sözlərini işarə edir. Yəhya həm də bu uşaq üçün "Tanrıya və Tanrının taxtına aparıldı"- deyir və bu ölümdən sonra göyə alınan İsa Məsihdən başqası ola bilməz.

Uşağa dediklərimiz doğru olduğu kimi, Onun yeganə düşməni -"əjdaha" üçün də dediklərimiz doğrudur. Yəhya açıq bir şəkildə burada izah etdiyinin bir bənzətmə olmadığını, gerçək bir varlığı ifadə etdiyini bizə söyləyir: "Bütün dünyanı aldadan adına şeytan dediyimiz bu əzəli ilan" (Vəhy. 12:9).

Yenə eyni şəkildə əjdahanın dostu olan "dənizdən çıxan vəhşi heyvan" (Vəhy. 13:1) gerçək kəsləri göstərir. Bu iyrənc məxluqa əvvəl tarixdə baxmaq sonra Yəhyanın izah etdikləri ilə müqayisə edərək. Bu vəhşi heyvan "on buynuzlu, yeddi başlı, buynuzlarının hər birində krallıq simvolu on tac, başlarında da söyüş adları olan bir heyvandır. Daniel Peyğəmbərin Müqəddəs Kitabın yeddinci hissəsində izah etdiklərindən bu cür vəhşi heyvanın ümumiyyətlə, qurulan xanədanlıqlara işarə

olunduğunu bilirik. Sözcəlişi, buynuzlar xanədanlıq gücünə işarələyə olan çox məşhur bir bənzətmədir.

Onda özümüzə bir sual verməliyik: Birinci əsrdə Davudun nəslindən gələn xilaskar krala aid xanədanlıq ən çox hansı saxta kral üzündən zərər çəkmişdir? Matta İncilinin ikinci hissəsində bu problemin cavabını tapa bilərik. Bu xanədanlıq Hirodundur. Çünki, Hirod Yahuda bölgəsində hökm etməsi üçün Romalılar tərəfindən bura təyin edilmiş Yəhudi olmayan bir kral idi. Qanuni olmayan bu krallığı zəmanət altına ala bilmək üçün Romalılar buranı həqiqətdə idarə etmə haqqına sahib olan Hasmonean xanədanlığından olan bütün varisləri məhv etmişdilər. Ancaq bu da azmış kimi Hirod özünü Yerusəlimin də kralı sayır hətta tamamilə uçmuş məbədi burada tikdi. İsrail nəslindən olmadığından hiddətlənən lider Hirod ətrafdakıların minnətini, sevgisini, hətta ona sitayiş etmələrini, qorxmalarını hakimiyyəti boyunca yalnız qan axıdaraq əldə etmişdir. Hirod ilk növbədə arvadını, üç oğlunu, qaynanasını, qaynatasını, dayısını və Beytlehemdə saysız körpənləri qətl etmişdir.

Üstəlik Hirod özünə tabe etmək üçün məbəddəki din adamlarını belə təhdid edirdi. Yeni doğulan Məsihi tapmaq üçün kimə müraciət etmişdi? O vaxtlar Hirod Xanədanlığı Davudun nəslindən gələnlərə qarşı saxta bir dostluq göstərəkən əslində onlara şeytani bir düşmənlik bəsləməkdə idi. Davudun gerçək varisi Süleyman kimi Hirod da məbədi yenidən tikdirib özünə bir çox yoldaş yığdı. Romalılardan gələn dəstəklə bütün İsraililərin əsrlər boyu gerçəkləşdirilə bilməyən birliyini təmin etmişdi.

Hirod və onun nəslindən olanlar Davudun gerçək krallığının qurulmasında ən böyük təhlükə yaradırdılar. İlk kral Hiroddan sonra onun nəslindən olan daha yeddi kral

hökm etdi. İmperator Juliusdan Vespasianusa qədər də tam on Romalı imperator hökm etmişdir. On buynuzlu yeddi başlı vəhşi heyvan hökm etmək üçün gücünü Roma imperatorlarından dəstək alan yeddi dəfə hökmdarlıq tacı geyən Hirod nəslindəkilərə işarə edirdi.

Vəhy Kitabının on ikinci hissəsindəki işarələri sadəcə mücəssimə izahat olaraq qiymətlən-dirmək bizi yanılda bilər. Yəhyanın gördükləri zəngin bir simvolizm təşkil etməklə yanaşı səmavi nöqtəyi nəzərdən gerçək tarix və gerçək insanlardan bəhs edir.

QEYRİ-ADİ BİR QADIN

Yəhya, Məsihin doğuluşu və vəzifəsini yerinə yetirməsinə maneə olan vəziyyətlərlə edilən mübarizəni təsvir edir. Simvolik bir şəkildə şeytanın, romalı imperatorların və Hirodun oynadıqları roldan bəhs edir. Yenə də Vəhy Kitabının ən əhəmiyyətli xarakteri əhd sandığı olaraq izah edilən qadındır.

Buradakı qadın bir qadın ideyası deyilsə, kimdir?

Ənənəvi təlimə görə buradakı qadın Cənnət bağçasında Adəmin "qadın" deyə adlandırdığı və İsanın da Yəhya İncilində "qadın" dediyi adamın məhz özüdür. Yaradılış Kitabında izah edilənlər Yəhya İncilinin əvvəlində olduğu kimi Apokalipsis Kitabının bu fəslinə hazırlıq xüsusiyyəti daşıyır. Müqəddəs Kitabda olduğu kimi ilk ipucu Yəhyanın insanın gerçək adından bəhs etməyib, ondan yalnız Cənnət bağçasında Adəmin Həvvaya verdiyi ad olan "qadın" deyə bəhs etməsidir. Daha sonra Apokalipsis Kitabının eyni fəslində "bütün yaşayanların anası" (Yaradılış 3:20) olan Həvva kimi Yəhyanın gördüyü "qadın" da yalnız "oğlanın anası" deyil, daha sonra açıqlandığı kimi Rəbbin sözünü eşidib yerinə

yetirən və İsa Məsihə şahidlik edən bütün uşaqların anasıdır (Vəhy. 12:17). Elə isə Onun uşaqları İsada yeni həyata qovuşanların vəhdətdir: Yeni Həvvə köhnəsinə söz verilən bütün yaşayanların anası olma ünvanına daha mükəmməl bir şəkildə sahib olmuşdur.

Vəhy Kitabında ən açıq şəkildə göstərilən digər bir xarakter də Yəhyanın Yaradılış Kitabındakı "əzəli ilan" "dünyanı aldadan" olaraq bəhs edilən əjdahadır (Yaradılış 3:13), (Vəhy 12:9). Əjdaha və uşaq arasında davam edən anlaşılmazlığın səbəbini Yaradılış Kitabında Rəbbin "ilan" və "qadın"ın nəslindən olanların arasına düşmənlik salacağını söylədiyi hissə açıq-aşkar göstərir. Qadının uşağını dünyaya gətirərkən ağrı içində qıvrılması yenə Rəbbin Həvvəyə söylədiyi sözlərin reallaşdığını göstərir. "Rəbb qadına: "Hamilə olanda sənə çox əziyyət verəcəyəm" – dedi. - Uşaqlarını ağrı içində doğacaqsan" (Yaradılış 3:16).

Yəhya burada da görünür ki, Apokalipsis Kitabının "qadını" ilə bütün yaşayanların anası olan Həvvəni xatırladarkən, Yeni Həvvəni İncildə "qadın" deyə təsvir edir.

MÜQƏDDƏS SANDIQ OLAN MƏRYƏM

Bizlər "necə olur ki, bu qadın hörmət edilən əhd sandığı olaraq qəbul edilir" deyə maraqlanırıq.

Bunu anlamaq üçün əvvəl sandığı nəyin bu qədər müqəddəs etdiyinə baxmalıyıq. Şübhəsiz, bu qiymətli ağacı, ya da istifadə edilən qızıl və ləl-cəvahiratla bəzənmiş olmasından qaynaqlanmırdı.

Səbəb üzərinə işlənən mələk kimi yaradıcılıq dəyəri olan oymalar da deyildi. Sandığın bu cür qiymətli olmasının tək səbəbi içindəki müqavilə idi. Qızıl qutunun içində Rəbbin

şəxsən əliylə yazılmış olan sözü on əmr, səhrada xalqını bəsləmək üçün möcüzəvi şəkildə göndərdiyi müqəddəs çörək "Manna" və Harunun rahiblik əsası yerləşirdi.

Sandığı müqəddəs edən Məryəmi daha da müqəddəs etdi. İlk sandıq daş içində Rəbbin sözünü mühafizə etdisə, Məryəmin bədəni vücud alan Rəbbin sözünü mühafizə etdi. İlk sandıq cənnətdən gələn möcüzə çörəyi daşdısa, Məryəmin bədəni də ölümü əbədi olaraq məğlub edəcək olan gerçək həyat çörəyi İsanı daşdı. İlk sandıq qədimdə yaşamış olan rahibin əsasını daşdısa Məryəmin bədəni də əbədi olaraq müqəddəs keşişi olan İsa Məsihi daşdı.

Yəhyanın cənnətdə gördüyü məbəd köhnə əhd sandığından çox dərin bir dəyəərə sahib idi. Köhnə İsrailin məbədinin tam ortasında yeddi budaqlı şamdanın önündəki sandıq dəbdəbəli buludun arasından işıldayırdı. Yəhya yeni əhd sandığını, Rəbbin əhdini daşıyacaq dünyaya bir dəfə, amma əbədiyyən seçilən qab olaraq gördü.

ETİRAZLAR ETİBARSIZDIR

İlk Kilsə Ataları Əhd sandığından Məryəm olaraq bəhs edərək bu gerçəyə şahidlik edirdilər. Yenə də bəzi şərhçilər etirazlarını davam etdirdiklərinə görə bu Atalar onlara qəti cavab vermişlər.

Məsələn, bunlar arasından bəzi insanlar Vəhy Kitabında izah edilən şiddətli doğum sancıları çəkən qadınla ənənəvi təlimə görə doğum zamanı heç əzab çəkməyən Məryəmin eyni adam olduğunu söyləmənin bir-birilə ziddiyyət təşkil etdiyini iddia edirlər. Bir çox xristian Məryəmin əsl günahsız olaraq doğduğu üçün Yaradılış Kitabında qadınlara doğum sancısı olaraq verilən cəzadan

məhrum olduğuna inanırlar. Bu səbəblə, doğum zamanı Məryəm heç bir şəkildə ağrı hiss etməyib.

Belə olsa belə, ağrı içində qıvrılan qadının əminliklə fiziki doğum sancıları çəkdiyini deyə bilmərik. Əhdi-Cədidə başqa bir yerdə bənzər şəkildə müqəddəs Pavel doğum sancısını çəkilən bu ruhi ağrıları izah edərkən bir bənzətmə olaraq istifadə edir. Ümumi mənada çəkilən bütün əzablar, dəqiq nəticəyə çatmaq istəyən dünyanın ağrıyla qıvrandığını göstərir (Gal. 4:19; Rom. 8:22). Apokalipsis Kitabındakı qadının ağrıları dünyaya İsa Məsihi gətirmə arzusu ya da ana ola bilmək üçün Məryəmin çəkdiyi ruhi çətinliklərə işarə ola bilər.

Digər şərhçilər deyir ki, qadının o biri uşaqlarından bəhs etmək Məryəmin daimi bakirəliyi təliminə ziddir. Əbədi olaraq bakirə qalacaqsa, necə başqa uşaq sahibi ola bilər? (bu haqda 5-ci fəsildə daha aydın bəhs olunacaq). Ancaq yenə burada haqqında danışılan uşaqlar Onun fiziki olaraq dünyaya gətirdiyi uşaqları deyil. Xristianlığın ilk günlərində həvarilər özləri haqqında məsihçilərin "ataları" olaraq bəhs edirdilər (bax 1 Kor. 4:15). Vəhy Kitabının on ikinci fəslində danışılan "digər uşaqlar" qətiyyətlə İsa Məsihə iman edib Onun qardaşları olanlardır. Beləcə, onlar cənnətdə Məsihin "ata" və "ana"sına da sahibdirlər.

Hələ də bəzi şərhçilərin Yəhyanın izah etdiklərindən başları daha da qarışmışdır. Məsələn: "Amma çöldə qadın üçün təyin olunan yerə uçsun deyə, ona böyük qartalın iki qanadı verildi" (bax Vəhy. 12:14). Buna bənzər hissələr hər cür şərhə açıqdır. Bəziləri burada Məryəmin şeytanın təsirində qalmadığını və günahdan ilahi bir qüdrətlə qorunduğunun işarəsi olduğunu bəyan edirlər. Bəziləri isə Müqəddəs Ailənin Hirod canavarının ucbatından Misirə qaçışına işarə etdiyini düşünürlər. (bax Mat 2:13-15).

TƏPƏLƏRƏ ÇIXAQ

Bununla yanaşı şərhçilər üçün ən böyük çətinlik Vəhy Kitabında müqəddəs Yəhyanın xarakterlərə dərin dünyagörüşünün verdiyi yeganə (bənzərsiz) izahat kimi görülür. Bundan başqa harada Məryəmə "əhd sandığı" deyilir? Əhdi-Cədid üzərində dərin bir araşdırma aparıldığı zaman bəlkə digərlərindən daha aydındır, amma Yəhyanın dünyagörüşünün yeganə olmadığını görürük.

Yəhyanın yazdıqları ilə yanaşı Lukanın Məryəm Ana haqqında yazdıqları Müqəddəs Kitabın başqa bir qızıl mədəni sayılır. Bizə Mələyin müjdəsini, Məryəmin Elizabeti ziyarətini, İsanın doğuluşu əsnasındakı ətrafda reallaşan möcüzəvi hadisələri, Yəhudi adətlərinə görə qadınların təmizləndikləri ibadəti, on iki yaşındakı oğlunu necə axtardığını və ilk Pentekost Günü həvarilərin arasında olduğunu izah edən həmişə Lukadır.

Luka, çox dəqiq çalışan ədəbi cəhətdən inkişaf etmiş, Müqəddəs Ruha malik olma üstünlüyünə sahib olduğu da iddia edilə biləcək bir yazıçı idi. Əsrlər boyu ilahiyyatçılar Luka İncili ilə Əhdi-Ətiqdə izah edilənlərin paralel mətnləri necə bir-biri ilə uyğunlaşdığına çaşıb qalmışlar. Bunların ilk nümunəsi Məryəmin Elizabeti ziyarəti ilə əlaqədar olan hadisədir. Lukanın izah etdikləri Şamuelin ikinci kitabında Davudun əhd sandığını Yerusəlimə gətirərkən etdiyi səya-hətləri xatırlayır. Hadisə, Davud "durdu və getdi" deyə başlayır (2 Şam. 6:2). Lukanın izah etdiyi ziyarət də eyni sözlərlə başlayır; "Məryəm qalxdı və yollandı" (Luka 1:39). Çıxdıqları səfərdə həm Məryəm, həm də Davud Yahudanın təpəlik bölgəsinə doğru yola düşürlər. Davud, "Rəbbin Sandığı mənim yanımda necə qala bilər?" (2 Şam. 6:9) sözlərilə buna layiq olmadığını dilə gətirərkən eyni sözləri Məryəm qohumu Elizabetə

yaxınlaşdığı zaman "Bu necə oldu ki, Rəbbimin anası yanıma gəlib? (Luka1:43) - təkrarlayan Elizabetin sözlərində yenidən əks olunduğunu eşidirik. Buradakı cümlə "sandıq" yerinə istifadə edilən "ana" sözünün xaricində bir-birinin tamamilə eynisidir. Daha sonrakı fəsildə "Davud sandığın qarşısında sevinclə rəqs etdi"- deyilir (bax 2Şam. 6:14,16). Yenə eyni şəkildə Məryəm yanına gəldiyi zaman "Elizabetin qarnındakı uşağı da sevinclə sıçradı" sözünə bənzər bir ifadə ilə yenə qarşılaşırıq (Luka 1:44). Son olaraq sandıq üç ay boyunca təpədəki yerdə qaldı ki, (bax2 Şam 6:12), bu müddət Məryəmin Elizabetin yanında keçirdiyi müddət qədərdir (Luka 1:56).

Elə isə, görəsən, Luka yazarkən niyə bu qədər sirli bir yol seçib? Niyə birdən-birə Müqəddəs Bakirənin eyham edilən sandıq olduğunu açıq-aşkar deməyib?

Kardinal Nyuman maraqlı bir nöqtəyi-nəzərdən bu sualı cavablayıb:

"Müqəddəs Kitab yazıçılarının niyə Məryəmin böyüklüyündən çox bəhs etmədikləri tez-tez tənqid olunur. İncil yazıçıları və hətta bəzi həvarilərin zamanında Məryəm həyatda idi. Qəti olaraq bildiyimiz Onun ölümündən sonra yazılan tək bir kitab var ki, bu da Vəhy Kitabıdır və bu kitabın da onu bir müqəddəs və kraliça edərək ucaltıldığını görürük." (Mistik qızılgül 23)

Lukanın özünəməxsus sirli izahı Məryəmi Əhdi-Cədidin Sandığı olaraq göstərir? Lukanın bunu sübut etməsi elə konkretdir ki, başqa cür onu izah etmək mümkün deyil.

İLK QAVRADIQLARIMIZ

Apokalipsis Kitabındakı "qadın" səmavi məbəddə olan əhd sandığıdır və bu Bakirə Məryəmdir. Vəhy 12-dəki izah edilən digər hissələrdə bu gerçək ortadan qalxmayıb. Ancaq Müqəddəs Kitab həll edilməsi lazım olan bir şifrə yox, həyatımız boyunca anlamağa çalışacağımız bir sirdir.

Məsələn, dördüncü əsrdə müqəddəs Ambrosius, qadını açıq-aşkar Bakirə Məryəm olaraq qiymətləndirmişdir. "Çünki o kilsənin anası və kilsənin başı olanı dünyaya gətirəndir. "O biri tərəfdən Ambrosius Vəhy Kitabındakı qadını Kilsənin də simvolu olaraq görmüşdür. Suriyalı müqəddəs Ephrem ona etiraz ediləcəyinə fikir verməyərək qorxmadan eyni nəticəni əldə etdi: "Bakirə Məryəm yeni Kilsənin simvoludur. O halda iki ismə də layiq olan Məryəmə Kilsə deyək."

Müqəddəs Augustinus da Apokalipsis qadınının ləkəsiz olan başı dünyaya gətirən ləkəsiz Məryəmə işarə etdiyini söyləyir. Məryəm özündə müqəddəs Kilsənin bütün xüsusiyyətlərini daşdı; beləliklə bir oğul dünyaya gətirəndə belə bakirə olaraq qaldı. Eyni şəkildə Kilsə də əsrlər boyunca övladlar dünyaya gətirib bakirliyini yenə də itirməz."

Məryəm İsa Məsihi dünyaya gətirdiyi kimi Kilsə də hər nəsildə inananları yəni digər İsaları dünyaya gətirər. Kilsə vəftizdə inananlara analıq etdiyi kimi Məryəm də İsanın qardaşları olaraq inananlara analıq edər. Müasir ilahiyyatçılardan birinin düşüncələrinə görə, " Kilsə Məryəmin sirrini təkrarlayır."

Son hissədə danışdığımız İreneusun təəccüblü sözlərinə əlavə olaraq bütün bu şərhləri oxuya bilərik. Çünki insanları Rəbbə çatdıran uşaq heç şübhəsiz saf və

tərtəmizdir. Vəhy Kitabında gördüyümüz kimi digər doğulanlar da İsa Məsih kimi Rəbbin soyuna qarışırlar.

Kilsə Atalarının izah etdiklərinin işığında Vəhy Kitabının 12-ci fəslini oxuyan zaman bütün məsihçiləri İsa Məsihin qardaşları olaraq təyin edən İncildəki digər fəsillərin işıqlandığını görürük. Yunanca "adelphos" sözü "eyni bətdən olan" mənasını verir. Yəhya və İreneusdan Ephrem və Augustinusa qədər ilk məsihçilər bu bətnin Məryəmə aid olduğuna inandılar.

Bu parçanın nəzərə çarpacaq dərəcədə zəngin olduğu qətidir. Digər Kilsə Ataları Apokalipsis qadınını Məsihə və ya tarix boyunca inanan bütün insanlara doğum edən İsrailin simvolu və ya Romalı və Hirod nəslindən olanlara qarşı qurulan Davud xanədanlığı olaraq görmüşlər.

Əhd sandığının varlığı qədər bunların hamısı doğrudur. Yenə də bu şərhlərin hər biri mətnin ən əhəmiyyətli mənasını təmin etməyə çatmayan ikinci dərəcədə əhəmiyyətli ola biləcək şərhlərdir. Simvollarla dolu olan bütün bu şərhlər tarixi bir gerçəyə işarə edirlər. Kardinal Nyuman: "Müqəddəs həvari bütün imanlıların hörmət mərkəzinə ucalmış Müqəddəs Bakirə Məryəm olmasaydı kilsədən "qadın" deyə bəhs edilməzdi" — deyir. (Mistik qızılgül 20)

Başqa bir ilahiyyatçının söylədiyinə görə Apokalipsis qadını gerçək bir qadın olub, çoxluq ifadə edən bir anlayışdır. Qadının və onun uşağının əsas mənası İsa Məsihə və Kilsənin üzvləri olan bədəninə analıq edən tarixi bir şəxsiyyəti olan fərdə yəni Müqəddəs Bakirə Məryəmə aiddir.

4-cü fəsil TAXTIN ARXASINDAKI GÜC

KRALIÇA ANA VƏ DAVUD SOYLU KRAL

Həm Yəhyanın İncilində, həm də Vəhy Kitabında İsa Məsihin xilas işində Müqəddəs Kitabın Yaradılış bölümündəki bir çox xarakteri və sirri reallaşdırır. İlk yaradılışda İsa Məsihin yaradılanı xilas etməsi və yeniləməsi əks olunmuşdur (Vəhy 21:5). Cənnət bağçası Getsemani bağçasının bir başqa prototipidir. Cənnətdəki ağac da xaçın ağacını işarələyirdi. Adəm İsanın, Həvva da Müqəddəs Bakirə Məryəmin tipini işarələyən elementlər idi.

Vəhy 12-ni tədqiq edərkən xarakter yaratmanın digər nümunələri ilə də qarşılaşdıq. Bunlardan biri olan Məryəmin əhd sandığı olduğunu düşünsək, bu hadisə bizi qaçılmaz şəkildə qırx il boyunca evdən uzaq İsrail xalqını səhrada dolaşdıran Musaya istiqamətləndirir. "Musadan sonra ilk Pasxada İsrail quzunun qanı ilə qazanıldı" (bax Vəhy 12:11). Eyni şəkildə yeni İsrail yeni qanunlar gətirən, yeni Musa olan quzunun qanı ilə, yəni İsa Məsihlə qazanıldı. Bu yolu izləsək, Musanın Miriam adlı bacısının Həvva kimi yenə də Rəbbin nüfuzuna qarşı çıxaraq üsyan edib, bütperəstliyə yönəlmiş müvəffəqiyyətsiz bir qadın xarakteri ilə qarşılaşarıq. Halbuki, Əhdi-Cədidin yeni Miriamı qüsursuz bir itaət simvoludur.

Hələ də, Davudun krallığı dövründə çox təəccüblü bir xarakter (prototip) zəncirinə rast gəlirik. Davudun krallığı köhnə İsrailə Məsihin Krallığının ideyasını vermişdir. İkinci İbranili kral Davud İsrailin on iki nəslini birləşdirdi və Yerusəlimi xalqın mənəvi paytaxtı olaraq qurdu. İnsanlar Davuda dürüstlük, ədalət və Rəbbə sədaqətindən

ötəri hörmət edirdilər. Ancaq Davuddan sonra gələn krallar bu məziyyətlərə uyğun həyat sürmədilər. Davud xalqı birləşdirən adam ikən sonrakı krallar nəsillər arasında fəsadlıq toxumları əkdilər. Bu fəsadlıq daha sonra üsyana və birləşən İsrail Krallığının yenidən darmadağın olmasına səbəb olmuşdur. Gücü tükənən İsrail o zaman xaricdən hücum edən düşmən qarşısında daha da dözümsüz bir hala gəlmişdir. Zamanla bu torpaqlar Babil qarətçilərinin əlinə keçib, burada yaşayan xalq əsir alındığı zaman Davudun soyu az qala məhv olmuşdu. Düşməni olan gildanilər (xaldeylilər), Davudun nəslindən gələn son kral Sidqiyanın yaddaşına ən son həkk olan xatirələr övladlarının qanlı cəsədləri və Davudun Xanədanlığının sonu olsun deyə oğullarını edam edərkən zorla seyr etdirmiş, sonra da gözlərini oymuşlar (bax 2 Krallar 25:7).

Tarixdəki sürgün və bütün eniş-çıxışlara baxmayaraq İsrail xalqı keçmişdəki Davud Krallığına və gələcək olan Rəbbin təqdis edilmiş keşiş və ya kral Məsihə həsrətlə baxırdılar. İsanın vaxtında belə Fariseylər Məsihi tərəddüdsüz Davud Oğlu deyə adlandırırdılar (Mat 22:42). Çünki Rəbb Davuda Onun soyundan gələcək birinin bütün xalqları əbədi olaraq idarə edəcəyi sözünü vermişdi. "Sənin bədənindən olacaq bir övladını qaldıracağam. Onun krallığının taxtını əbədi olaraq quracağam. Mən Onun atası, o mənim oğlum olacaq" (2 Şam 7:12-14). Məzmurlarda da eyni sözün təkrarlandığını görürük. Rəbb Davuda əsla imtina etməyəcəyi bir söz verdi: "Sənin soyundan olan bir oğulu taxtına çıxaracağam.... Onun uşaqları da sənin taxtında oturacaqlar. Çünki Rəbb Sionu öz məkanı seçdi. Bura əbədi olaraq yaşadığım yer olacaq." (bax Z 132: 12-13).

Peyğəmbərlər İsrailin keçmişdən qaynaqlanan bu arzusunu dilə gətirib Məsihin gəlişini təəccüblü bir doğru-

luqla əvvəldən bildirmişdilər, Sidqiyanın zamanından xeyli əvvəl Yeşaya Peyğəmbər Davudun soyunun atası Yeşeyanın ailə ağacının dibindən bir sürgün verib bu budaqdan Məsihin çıxacağını bildirmişdi (Yeş 11:1). Bunun üstündən Yeşaya belə dedi: "Eşidin, ey Davud nəslil!... İnsanları bezdirməyiniz bəs deyilmiş kimi, mənim Allahımı da bezdirirsiniz? Buna görə də, Xudavənd Özü sizə işarə verəcək: budur, bakirə qız hamilə olub oğlan doğacaq, adını Emmanuel qoyacaq." (Yeş 7:13-14).

ŞƏCƏRƏSİ

İncilin ilk sözləri peyğəmbərlərin sözüne və İsrailin uzun gözləyişinə cavab verir: "İbrahim oğlu, Davud oğlu, İsa Məsihin nəsil şəcərəsi" (Matta 1:1). Başlanğıcda Matta İsanın şəxsiyyətini açıqlayarkən uzun zamandır gözlənilən Davudun Oğlu deyə bəhs edir. Bunu edərkən də dəyişik, heç görülməmiş bir yol izləyir. Soy araşdırması aparılan zaman ənənəvi olaraq kişi tərəfinin keçmişinə baxılarkən Matta qərribə şəkildə dörd qadının adını da bu siyahıya daxil etmişdir. Üstəlik bu qadınlar İsrailin saf irq anlayışına və əxlaqi dəyərlərinə ziddiyət təşkil edir.

Sözü gedən qadınların ilki qayınatası ilə cinsi münasibət qurmuş olan Kənanlı Tamar adlı bir qadıdır (Yaradılış 38:15-18): "Yahuda onu görəndə elə bildi ki, o fahişədir. Çünki, üzü örtülü idi. Yahuda yolunu ona tərəf salır, öz gəlini olduğunu bilmədən, 'İcazə ver sənə yanına girim.' - dedi. Tamar: 'Yanıma girmək üçün mənə nə verirsen?' - deyə soruşdu. Yahuda: 'Sürüdən bir oğlaq göndərəm' - dedi. Yahudadan Tamarın doğduğu Peres və Zerah törədi. (Matta 1:3). Adı çəkilən ikinci qadın Raxav adlı bir fahişə və Kənanlı bir bütperəst (Yeş.2:1-24) (Matta 1:5); üçüncüsü Moav qızlarından digər bir

bütpərəst Rut (Rut 1:4,15-16; Matta 1:5); sonuncusu isə padşah Davudla zina edən Xetli Uriyanın arvadı Bat-Şevadır (2Şam.11:2-6; Matta 1:6).

Matta, İsanın şəcərəsində iştirak edən bu qadınlardan bəhs edərkən qaydaları heçə sayan bir rəftar içindədir. Halbuki əslində mübahisələrə qarşı daha əvvəldən hiyləgərcə bir tədbir görür. İsanın soyundakı bütpərəst qadınları xüsusilə də adı pisə çıxanları burada qeyd edərkən Matta İsanın Məsih olma xüsusiyyətinə ləkə vura biləcək kəslərin hücumlarına qarşı ağızlarını əvvəlcədən təsirli şəkildə bağlayır. Aydın olur ki, Matta İsanın bir bakirədən doğulduğunu söylədiyi zaman şübhəçi insanların üzündə yaranacaq istehzal təbəssümü təxmin etmişdi. Həqiqətən də belə oldu. Talmudda bir çox yerdə İsanı atasız uşaq deyərək təhqir etmişdilər. Ona Məryəmin oğlu demək belə bir təhqirdir. Çünki Yəhudi adətlərinə görə bir adama atasının adı ilə xitab edilərdi. Yalnız atası bilinməyənə anasının oğlu deyilərdi. Yenə də Matta Yəhudi oxucularının İsanın soyunu sorğulamaları riskini gözə alır. Ona görə ki, əgər Yəhudilər Məryəmin oğlu İsanı ciddi qəbul etməyib, gülüb lağ etsəydilər, onda padşah Süleyman daha betər bir vəziyyətə düşərdi. Çünki Süleyman da İsa ilə eyni qadınlardan gələn soya sahib idi və bunlardan sonuncusu Bat-Şeva Süleymanın öz anası idi.

Matta İsa Məsihin xüsusiyyətlərini müdafiə edərkən eyni zamanda da reallaşan bakirə doğum hadisəsində ilahi bir əlin varlığını vurğulayır. Davud xanədanlığı, söz və xəbərdarlıq olmadan heç kim İsa Məsihin gəlişini həqiqətən anlaya bilməz. Müqəddəs Matta, "Allah bizimlədir" mənasını verən Emmanuelin Bakirədən doğumunu əvvəldən izah edən Yeşayanın sözlərindən götürərək bu izahatına bilvasitə davam edir. "Budur,

bakirə qız hamilə olub oğlan doğacaq, Adını Emmanuel qoyacaqlar. Emmanuel isə «Allah bizimlədir» (Matta 1:23). Bir neçə sətir qabaqda Matta İsanın Davudun şəhəri olan Beytlehemdə doğulmasını izah edərkən Mika Peyğəmbərin sözlərini (5:2) dəstəkləyir. "Ey Bet-Lehem Efrata, sən Yəhuda nəsillərinin kiçiyi olsan da, Mənim üçün İsrail üzərində hökmdar səndən çıxacaq" (Matta 2:6). Son olaraq Matta müqəddəs ailənin Nazaret adı verilən bir şəhərə yerləşdiklərini söyləyərək İsanın uşaqlığı ilə əlaqədar izahatını bitirir (Matta 2:23). "Nazaret" sözünün kökü "netser", yəni "budaq" mənasını verir və Yeşaya Məsihi budaq adlandıraraq Yesseyin kötüyündən yeni bir fidan çıxacaq, kökündən çıxan bir budaq bar verəcək. (Yeş. 11:1) deyir.

ULDUZLARI GÖRMƏK

İncilin ən əvvəlindən etibarən görürük ki, Davudun Krallığı cənnət bağçası kimi gələcək olan İsa Məsihi gözləyirdi. Bu işıqla baxıldığı zaman Davudun monarx idarəsinin ən kiçik detalları Əhdi-Ətiqdəki digər detallar kimi böyük bir məna kəsb edir. Davudun Krallığının quruluşu nə ilk müjdə, nə də təsadüf olmayıb Rəbbin öz lütfü ilə planlaşdırdığı krallığının xüsusiyyətlərini gizləyir. Əhdi-Cədidin sonunda Vəhy Kitabı-nın 11 və 12-ci fəsillərində Davud xarakterinin korlan-mağa doğru davam etdiyini görürük.

Burada 2-ci Məzmurda Davud soylu kral yenidən canlandırılır. Məzmur: "Nədir xalqlar arasındakı bu qarışıqlıq, niyə boş nizamlar qurur xalqlar?" sözləri ilə başlayarkən Vəhy Kitabı hiddətlənən xalqların Rəbbin qəzəbini necə üstlərinə çəkdiklərinə cavab verir (Vəhy 11:18; Məz. 2:5). Məzmur 2-də Rəbb Davud soyundan

olan krala: "Sən mənim oğlumsan, bu gün mən sənə ata oldum"- söylədiyi sözlər İsa vəftiz olduğu zaman deyilənlərin əvvəldən bildirilməsidir: "Bu mənim sevimli Oğlumdur, Ondan razıyam." (Matta 3:17). Məzmura görə (2:8-9) Davudun oğlu əlində dəmir bir əsayla xalqları idarə edəcək. Vəhy Kitabında bu vədin reallaşdığını görürük. "Qadın dəmir əsasıyla xalqları idarə edəcək oğlu dünyaya gətirəcək" (Vəhy 12:5)- deyə yazılmışdır.

Onda Vəhy Kitabındakı, Davud xarakterinin xüsusiyyətlərini işıqlandıрмаğa çalışarkən "günəş geyən" ulduzlarla taclandırılmış xanədanlığa mənsub bu qadını necə təyin edəcəyik?

İlk olaraq qadının, İsrailə olan əlaqəsi, yəni başını bəzəyən İsrailin on iki nəslinə işarə olan on iki ulduza görə uca bir mövqedə olmağı lazımdır. Həqiqətən də Yəhyanın gördükləri Yaradılış Kitabında sərkərdə Yusifin yuxusunda gördükləri ilə bənzərdir. "Günəş, ay və on bir ulduz mənə səcdə edir" (Yaradılış 37:9). Yusifin yuxusundakı on bir ulduz İsrailin on bir nəsində sərkərdə olaraq vəzifə yerinə yetirən qardaşlarına işarə idi.

Yenə də Vəhy Kitabındakı qadın haqqında daha bir maraqlı məlumat var. Əhdi-Ətiqdəki ən möhtəşəm günlərdə on iki nəsil həqiqətən bir yerə yığılaraq və kralın anasının qarşısında hörmətlə əyildilər. Təbii ki, bu xarakter Vəhy Kitabında adı çəkilən qadının əvvəlcədən verilən xəbəri idi.

KRALIÇA ANA

İsrail monarxiyası xüsusi coğrafi bir bölgədə, tarixi bir sıra xüsusi şərtlər altında reallaşmışdır. Tarixdən əvvəlki dövrlərdə Yaxın Şərqdə xalqların böyük bir hissəsi kralın liderliyi altında monarxiya ilə idarə edilirdi. Üstəlik bir

çox mədəniyyətdə çox arvadlılıq geniş yayıldığına görə kralın da bir neçə arvadı olurdu. Bu vəziyyət problemlərin ortaya çıxmasına səbəb oldu. Əvvəlcə, xalq hansını kraliça olaraq şərəfləndirəcəkdi? Ən əhəmiyyətli hansının oğlu gələcəkdə krallıq taxtını əldə edəcəkdi?

Bir çox yaxın şərq mədəniyyətində bu iki problem ənənəvi olaraq yalnız bir şəkildə həll edilirdi. Normal şəkildə kralın arvadı deyil, kralın anası olan qadın kraliça olaraq şərəfləndirilirdi. Bu tətbiqdə bir ədalət ünsürü vardı, çünki ananın yoldan çıxaran və ya təsir etmə qabiliyyətinin gücünə bağlı olaraq oğlu bu taxta yiyələnirdi. Bu adət eyni zamanda o mədəniyyətin içində yaşayan xalqın nizamını təmin edən bir faktor idi. Əvvəlki kralın arvadı və yeni kralın anası olaraq kraliça ana xanədanlıq soyunun davamını zəmanət altına alırdı.

İsrail xalqı təkidlə monarxiya rejimini istəməmişdən çox əvvəl, kraliça ananın vəzifəsi bütperəst millətlər arasında çox yaxşı şəkildə təyin olunmuşdu. Çünki İsrail hər zaman bir krallıq olmamışdı. Rəbbin planında Rəbbin özü onların kralı olacaqdı (1 Şam. 8:7). Amma insanlar Şamuel Peyğəmbərə yalvararaq özlərinə bir kral təyin etməsini istədilər: "Başımızda bizi idarə edəcək bir kral olsun. Beləcə, biz də bütün xalqlar kimi olacağıq" (bax 1 Şam. 8:19-20). O zaman Rəbb insanların öz yollarında getmələrinə icazə verdi. Ancaq öz şanı adına İsrailin monarxiyası Rəbbin oğlunun krallığını ilahi bir şəkildə gizləyəcəkdi. İsrail krallığı Rəbbin Krallığının bir növ simvolu olacaqdı.

Tarixən Yəhudi xalqı rəhbərlik formasını ətraflarındakıları nümunə götürüb qurduqları üçün bu başlarına gəldi. Digər xalqlar kimi olmaq istədikləri üçün bir kral istədiklərini xatırlayın. Beləcə, qonşu ölkələrdəki nümunələri izləyərək bir xanədanlıq, qanuni bir sistem

meydana gətirib saray və kraliçaya sahib olublar. Davud xanədanlığının hələ başlanğıcında, İsraildə bunlarla qarşılaşırıq. Davudun ilk varisi Süleyman anası Bat-Şeva ilə birlikdə hökm sürür. İsrailin kraliça anası və ya hörmətli xanım mənasını verən "gebirah" o vaxtdan etibarən axıradək monarxiya rejimi boyunca hər zaman görülmüşdür. Qüds Babilə təslim olarkən qarətçilərin kral Yehoyakini əsir götürdükləri zaman kralın arvadı üzərində mövqeyi olan anası Nehushtanı da apardıqlarını görürük (2 Krallar 24:15; Yerem. 13:18).

Bat-Şeva da Nehushta arasında daha bir çox kraliça ana idi. Bəziləri yaxşılıq üçün çalışdı, bəziləri bunu etmədi. Amma onların heç biri sözdə mövqe sahibi olan kəslər deyildi. "Gebirah" simvolik bir ünvanndan çox gerçək nüfuz gücünə sahib bir mövqe ifadə edirdi. Süleymanın idarəsinin ilk dönəmlərindəki bu hadisəni xatırlayaq: "Bat-Şeva, Adoniya barədə Kral Süleymanla danışmaq üçün onun yanına getdi. Süleyman anasını qarşılamaq üçün ayağa qalxdı və ona təzim etdi, sonra taxtına oturdu. Padşah anası üçün də bir taxt qoydurdu və kraliça onun sağ tərəfində oturmuşdu." (1 Krallar 2:19).

Bu kiçik paraqraf bizə İsrail sarayındakı protokolu və inzibati quruluşu açıqca göstərir. İlk olaraq kraliça ananın başqa bir adamın istəyi barəsində danışmaq üçün oğluna yaxınlaşdığını görürük. Bu hərəkəti bizə yaxın şərq mədəniyyətlərində kraliça analar haqqındakı məlumat-larımızı təsdiqləyir. Məsələn, görürük ki, Gilgamiş dastanında Mesopotamiyanın kraliça anası başqa insanların adına danışan vasitəçi və müdafiəçi adamdır.

Sonra anası otağa girdiyi vaxt Süleymanın taxtından qalxdığına diqqət yetirək. Bu davranış Kraliça ananın sarayda bənzərsiz bir mövqedə olduğunu dəlilidir. Ondan başqa hər kəs protokola uyğun Süleymanın huzuruna

çıxdığı zaman ayaq üstə gözləyərdi. Kralın arvadlarının belə kralın qarşısında əyilməyi lazım idi (bax1 Krallar 1:16). Ancaq Süleyman Bat-Şevanı şərəfləndirmək üçün ayağa qalxdı. Üstəlik, onun qarşısında əyilərək və sağ tərəfində bir yerə oturmaqla ona ən böyük şərəf və hörməti göstərdi. Şübhəsiz, bütün bunlar Süleyman zamanındakı saray adətlərini göstərir, ancaq bu adətlərdə insanlar arasındakı gerçək əlaqələr haqqında məlumat sahibi də oluruq. Süleymanın davranışları anası ilə olan əlaqəsi və mövqeyi haqqında bizə nələr söyləyir?

Əvvəlcə, Onun gücü və nüfuzu anasına görə əsla təhdid altında deyil. Kral onun qarşısında əyilir, amma yenə də o, mütləq idarə və güc sahibidir. Kraliça ana onun sağ tərəfində oturur, başqa yerdə yox.

Bununla belə aydın görünür ki, kral qanuni bir əlaqə və itaətə görə deyil, anasına olan sevgisinə görə onun xahişlərini yerinə yetirir. Bu hadisənin reallaşdığı vaxt Süleyman artıq anasının ondan nə diləyəcəyini bilirdi. Adoniya Bat-Şevadan vasitəçilik etməsini istəyərkən ona yaxınlaşdığı zaman: "Kral Süleymandan xahiş et, o, səni "rədd etməz" - deyir. Gerçəkdə, Süleyman Bat-Şevadan daha üstün mövqedə olmasına rəğmən həm təbiət, həm də protokol cəhətdən baxıldığı zaman hələ onun oğlu idi.

Ona tövsiyə verəcək və birbaşa aydınlaşdıracaq baş məsləhətçisi olaraq da ona güvənərdi. Buna görə də, kraliça ana digər məsləhətçilərin sahib olmadığı bir imtiyaza sahib idi. Süleymanın Məsəlləri Kitabının 31-ci fəsli bir kralın kraliça ananın tövsiyələrini nə cür ciddi qəbul etdiyini çox təəccüblü şəkildə göstərir. Anasının rəhbərlik etdiyi Massa kralı Lemuelin sözləri olaraq bəhs edilən fəsildə idarə etmədə görülən əhəmiyyətli tətbiqlərlə əlaqədar şərhlər davam edir. Burada xalq müdrikliyindən bəhs etmirik. Siyasi məsləhətçi hətta strategiya təyin edən,

xalqla əlaqələrdə müraciət edilən, doğruluq cəhətdən etibarlı kəslər olaraq kraliça analar kralla olduqca xüsusi bir yerə sahib idilər.

DAVUDUN AÇARI

Davud mədəniyyəti olmadan İsa Məsihin gəlişini anlamağa çalışa bilmərik. Çünki Onun Davud nəslindən gələn keçmişi özünü başa düşmək üçün lazım idi. Eyni zamanda, o dövrdə yaşayan insanların arzularını reallaşdırmaq üçün, həm də Yəhya və Pavel kimi onu izləyəcəklərin dini araşdırmaları aparmalarında əhəmiyyətli idi. Məsih həm Davud həm də Rəbbin oğlu olacaqdı (2 Şam. 7:12-14). Əzəli kral Davud evindən, Davud nəslindən, “bədəninə” gələcəkdi. Xalqları idarə edəcək insan övladı dünyaya gəldiyi zaman Davudun da söylədiyi kimi əlindəki dəmir əsası ilə Davud soylu kral olaraq idarə edəcəkdi.

Bu bənzətmələrlə qurulan əlaqə yalnız krallıq gerçəyi ilə sona çatmayacaq, bu krallıq ayrıca monarxiyanın bir çox kiçik detalını da əhatə edəcək. Davud Yerusəlimdə müqəddəs bir şəhər qurduğu kimi Onun axırını, gerçək varisi də cənnətdəki Yerusəlimi yaradacaq. Necə ki, Davudun varisi yanındakı anası ilə idarə etdi, Davudun son və əzəli varisi də eyni cür edəcək. İsa Məsihin rəhbərliyində Davud xanədanlığının mükəmməl şəkildə gerçəkləşməsi təmin edilir. Əvvəldən olduğu kimi kralın öz anası kraliça ana, Davud soylu kraliça olmadan Davud soylu kral da olmayacaq.

Məsələn, Qanadakı toy mərasimi kimi sirləri yalnızca bu Davud açarı ilə həll edə bilərik. Bat-Şevanın Adoniya barədə Süleymanla danışdığı kimi Məryəm də oğluna başqa insanların yaxşılığı üçün vasitəçilik etməyə yönəlir.

Məryəm o anki problemi oğluna çatdırmaqla bərabər, digərlərinə də ona deyil, oğluna itaət etmələrini təklif edir. O zaman İsa anası ilə məsləhətçisi olaraq danışır, amma eyni ilə Davud soylu kralın kraliça ananın arzusunu yerinə yetirəcəyini təxmin etdiyimiz kimi Onun məsləhətlərini də yerinə yetirir.

Həmin Davud açarı Vəhy kitabındakı "qadın"ın sirlərini də meydana çıxarır. Qadın İsrailin on iki nəslini işarələyən on iki ulduzlu tacı geyinir, çünki Davud nəslindən kralı dünyaya gətirəcək odur. Əjdaha tərəfindən təhdid edilir, çünki ilanın yandaşları Hirod soyundan olanlar Davud soyundan gələnlərə və xanədanlığına etiraz edəcəklər.

Son olaraq Davudun krallığı, müvəffəqiyyətsizliyə uğramış ilk Adəm və Həvva ilə, müvəffəqiyyətli olub bütün insanlığı qurtaran yeni Adəm ilə Həvva arasındakı əlaqəni tamamlayır.

Yaradılış kitabında əvvəl Adəmin yaradıldığını və özünə həm krallıq, həm də yaradılanlar üzərində hakimiyyət qurma səlahiyyəti verildiyini görürük. Yenə də o tək başına bu səlahiyyəti istifadə etmək niyyətində deyildi, Rəbb belə dedi: "Adəmin tək olması yaxşı deyil" (bax Yaradılış 2:18). Sonra Rəbb Adəmə köməkçi və kraliça olsun deyə Həvvanı yaratdı. Hər ikisi də bu hakimiyyəti paylaşacaqdı. Adəm oyananda yoldaşını gördüyü zaman: " Bax, nəhayət, bunun sümüyü mənim sümüyümdən, bədəni mənim bədənimdendir " - dedi (Yaradılış 2:23). İsrail nəsilləri Davudu kral seçdikləri zaman bu sözlər Müqəddəs Kitabda başqa bir yerdə də qarşımıza çıxır. İsrailin bütün qəbilələri Xevrona, Davudun yanına gəlib belə dedi: "Bax biz sənin sümüyündən, sənin ətindənik" (2 Şam. 5:1). Bu səbəblə

Adəmin sözləri çox daha böyük məna daşıyır, çünki bu sözlər krallıq müjdəsidir.

Yaradılış Kitabında Adəmin bu coşğulu sevinc sözlərinin ardından belə deyilir:" Buna görə də kişi öz ata-anasını tərk edib, qadınına qovuşacaq və onlar bir bədən olacaq." (Yaradılış 2:24). Qədimdə ilk ilahiyyatçılar burada izah edilənlər ucbatından bir çox səbəblə çaşıb qalmışdılar. Bu səbəblərdən biri köhnə mədəniyyətlərdə evlənmək üçün ata ocağını tərk edənin kişi deyil qadın olması idi. Daha da çaşdırıcısı Yaradılış Kitabının bu fəslində Adəmin atası və anası olmamasına rəğmən onlardan bəhs edilməsidir. Bununla əlaqədar olaraq müqəddəs Pavel burada dərin bir sirrin olduğunu ifadə edərək həmin sirri açıqlayır: "Bu sirr böyükdür, mən bunun Məsihə və kilsəyə dəxli olduğunu söyləyirəm" (Efes. 5:32). Gəlini olacaq Kilsə ilə tək bədən ola bilmək üçün ana və atasını tərk edəcək olan Odur.

Yaradılışdakı nə ilk krallıq, nə də Davudun Krallığı Rəbbin məqsədini təmin etməyəcək, bu daha sonra gerçəkləşəcəkdir. Yeni Adəm İsa cənnət bağçasında və Süleymanın saray bağçasında bilvasitə olaraq izah edildiyi kimi hökm sürəcək. Yeni Adəm, Davud soylu kral, Yeni Həvva olan gəlini ilə birlikdə hökm sürəcək. Bu qadın da Vəhy kitabında Kilsə olaraq açıqlanan, tarixdə həqiqətən yaşamış gerçək bir adamdır. O, bütün yaşayanların anası olacaq. O, insanların müdafiəçisi olacaqdır. O, kraliça olacaq. O, Məryəm olacaq.

5-ci fəsil PROTOTİPLƏRDƏN ELMƏ

MƏRYƏMİN İNCİLDƏKİ ROLU

Müqəddəs Kitabdakı prototiplər oxucunu və ya həvəskar bir dedektivi asan bir şəkildə coşğu ilə özünə bağlayır. Müqəddəs Augustinin " Əhdi-Cədid köhnədə gizlənmiş, Əhdi-Ətiq isə yenidə açıqlanmışdır" dediyi yolda bir araşdırma aparmaq təsiredici olar. Prototip yolu ilə izah Müqəddəs Kitabın hər səhifəsində gizli bir detallı gün işığına çıxarır. Diqqətli bir araşdırma edildiyi zaman Rəbbin tarixi insanların sözləri yazdığı şəkildə yazdığını və özünün çox üstün və dəqiq bir sənət ustası olduğunu göstərir. Vəhy Kitabında heç bir sözü boş-boşuna xərcləməz, Rəbbin uca qanununda heç bir hadisə məqsədsiz və təsadüfi deyil.

Prototiplə izahat bizə sərbəstlik verir. Beləcə, Müqəddəs Kitabdakı hissələri kor-koranə bir-birindən ayrı, ənənələrdən qopmuş şəkildə oxumaqdan xilas olarıq. Prototip daha əvvəl naməlum ya da əhəmiyyətsiz gördüyümüz hissələrin zənginliyini meydana çıxararaq işıqlandırıcı da ola bilər.

Bununla belə, prototipin öz tələləri olub, sui-istifadə edildiyi zaman, bəzi ilahiyyatçıların mövzudan çıxmalarına, bəzilərinin isə inancdan uzaqlaşmalarına səbəb olmuşdur. Bu həddən artıq yayınmaların qarşısını almaq üçün məqsədimizi açıqca təyin etməyimiz və beynimizdəki nəticələrlə işə başlamağımız əhəmiyyətlidir. Prototipi nəzərə alaraq müqəddəs Kitabı oxuduğu-muz zaman, gizli bir şifrəni ya da tapmacanı tapmağa çalışmırıq, ya da ilhamlanaraq yazılmış sözlərə öz xəyal etdiyimiz fikirlərimizi yükləməyə də çalışmırıq. Biz bir

şəxsiyyətlə qarşılaşmağa çalışırıq. Rəbbi tanımaq, Onun yollarını, qanununu, seçilmiş xalqını və anasını öyrənmək istəyirik.

Bu səbəbə görə, atomizm adını verdiyim çox kiçik təhlükəli yanaşmadan uzaq durmalıyıq. Atomizm, yəni Müqəddəs Kitabdakı prototipə yalnız özümüz fikrimizi cəmləşdirsək, bunlar sanki bir-biriləri ilə heç əlaqəsi olmayan bənzətmələr və ya laboratoriya şüşəsində təhlil edilmiş nümunələr kimidir. Amma buna belə yanaşmamalıyıq. Əhd Sandığı və kraliça anaya, Həvva tipinə baxdığımız zaman gizli simvollar sistemindən də bəhs etmirik. Prototip yolu ilə izah edilən bu insanlara Rəbbin öz məqsədlərinin istiqamətində təyin etdiyi tarixdə həqiqətən mövcud olmuş kəslər kimi baxırıq. Eyni ilə İshaq, Musa və Davud İsa Məsihin prototipləri, gerçək xarakterlər olduğu kimi, Sandıq, Həvva və kraliça ana da həqiqətən yaşamış olan Məryəm barədə məlumat verir.

Onda digərlərinin üzərində çalışarkən əsl məqsədimiz Məryəm olmalıdır. Çünki o həqiqətən yaşamış və hələ də yaşadığı mübahisəsiz bilinən biri olub, sirri, ya da ona işarə edən anlayışlar belə hələ tam aydın ola bilməmişdir. Pavel Adəmdə İsanın sirrinin necə gizləndiyindən təsirlənsə də, o, İsa Məsihi artıq sevmişdi. Buna görə də, Müqəddəs Kitabdakı prototipdə göstərildiyi kimi Məryəmin özünü də anlayıb sevməliyik.

Bu , məsihçilər üçün istəyə buraxılmış bir seçim deyil. Müqəddəs Kitabda bəzəkli izahat üçün də bu yola müraciət edilməmişdir. Məryəm əbədiyyətə qədər həqiqətən mənəvi cəhətdən bizim anamızdır. İsa Məsihin qardaşlığını qəbul ediriksə, Onunla paylaşdığımız ananı da eyni şəkildə tanımalıyıq. Məryəm olmadan İncillə nə qədər məşğul olsaq da, anlayışımız əksik qalacaq.

Məryəm olmadan Rəbbin bizə bəxş etdiyi xilasımız əsla ailəvi ola bilməz. Çünki o xilas Əhdi-Ətiqdə qalardı, Rəbbin atalığı bənzətməyə, insanın da oğulluğu qulluq vəziyyətinə oxşayardı .

Bəs onda bu qadın, ana, Rəbbin və bütün insanların sığındığı seçilmiş insan kimdir? Tarixdə həqiqətən mövcud olanı, doqma olaraq və yazılı qaynaqlarda Kilsə hər zaman Məryəm haqqındakı bildiyimiz tarixi gerçəkləri diqqətli qoruma altına almışdır.

İMANI QORUMAQ

Doqma nə deməkdir? "Doqma, tərif olaraq Müqəddəs Kitabın şərhindən başqa bir şey deyil" - deyə yazan Kardinal Cozef Ratzinger (indiki XVI Benedikt) sözü şərh edir.

Kardinalın bu anlayışı Kilsənin Beynəlxalq Din elmi Komissiyasının "Doqmanın Şərhi Haqqında" adlı 1989-cu il tarixli sənədində təsdiqlənmişdir: "Kilsənin doqmasında, bizim üçün əhəmiyyətli olan Müqəddəs Kitabın doğru şərhidir. O zaman doqma Kilsənin Müqəddəs Kitabı səhsiz, detallı şərh etməsidir."

Məryəmin həyatında, Müqəddəs Kitabda açıq şəkildə göstərilən bəzi qəti gerçəklər vardır. Məsələn, İsa Məsihə bakirə olaraq hamilə qalması, Luka İncilində qəti və açıq şəkildə ortaya qoyulmuşdur (bax Luka 1:34-35). Məryəmin göyə qaldırılması və əsl günahdan təmizlənmiş şəkildə dünyaya gəlməsi kimi digər gerçəklər Müqəddəs Kitabda eyham edilmişdir, ancaq hər zaman Kilsə tərəfindən öyrədilmişdir. Eyham edilən bu gerçəklər bizim Müqəddəs Kitabı anlamağımız üçün digər lazım olan gerçəklərdən daha az əhəmiyyət daşımır. Əslində eyham yolu ilə izah edilən detallar yazılı əsərlərdə ümumiyyətlə

daha da əhəmiyyətlidir. Çünki bunlar bizə yazıçının nəyə əhəmiyyət verdiyini göstərir. Məryəmin göyə qaldırılması kimi detallar şifahi olaraq ifadə edilməsə də hadisələrin gedişində əsas toxumanı meydana gətirir. Bilavasitə izah olmadan bütün izah edilənlər parçalanıb yox olardı.

Beləcə, əsrlər boyunca Kilsə diqqətli bir şəkildə Məryəmlə əlaqədar təlimini saxladı, qorudu və müdafiə etdi, çünki, bunlardan imtina etmək, demək Müqəddəs Kitabdan imtina demək olacaqdı. Bunları aradan götürmüş olsaydılar, Rəbbin ailəsini anasız qoyacaqdılar. Doqmalar olmadan, Məryəm şəxsiyyəti ilə heç bir əhəmiyyət daşımayan Nazaretli adi bir qadın, Müqəddəs Kitabda izah edilən hadisələrdə təsadüfən ortaya çıxmış olaraq gələr və gerçəkliyini itirərdi. Məryəm gerçək deyilsə bəs onda Onun razılığı ilə reallaşan Rəbbin vücut alması da, İsa Məsihin anasından aldığı bədəninin əzab çəkməsi də, Məryəmin oğlu, Davudun oğlu İsanın ailəsini paylaşmaqla əldə etdiyimiz bütün məsihçilərin Rəbbin övladları olması da gerçəkliyini itirərdi.

Yazılı mətnlərlə birgə Kilsənin Məryəm təlimi bizi Rəbbin ailəsi olan konkret gerçəyinə yaxın tutur. Yenə, inanclı bir Xristian üçün nə doqma halına gəlmiş məlumatlar, nə də prototiplər yolu ilə izah edilənlər mücərrəd və ya metafora olaraq görülməməlidir. Bunlar yaşayan anamız olan birinin gerçək xüsusiyyətləridir.

Müqəddəs Kitabı çox sevdiyi üçün hadisələrin baş verdiyi Qüdsə köçən Kilsə Atası Şamlı müqəddəs Yəhyanın imanını düşünün. Əhdi-Ətiqdə olan Məryəm və İsa ilə əlaqədar bütün bənzərlikləri (prototipləri) ən doğru forması ilə bilirdi. Hələ rəsmiləşməyən doqma halına gəlməyənlər də daxil olmaqla Məryəmin həyatındakı bütün gerçəkləri də bilirdi. Təxminən eramızın 740-cı ilində, Məryəmin göyə qaldırılması ilə əlaqədar olan üç

vəzi var. Bu kitabda daha əvvəldən danışdığımız Yeni Həvva, əhd sandığı, kraliça ana kimi bənzətmələr daha doqma olaraq qəbul edilməzdən əvvəl bu müqəddəs tərəfindən dilə gətirilmişdi. Bu vaxt yenə də Yəhya, Müqəddəs Kitabı vəz edərkən görüşlər haqqında deyil Rəbb tərəfindən göyə qaldırılan gerçək bir adam haqqında danışmışdır.

Məryəmin göyə qaldırılması ilə əlaqədar olaraq söylədikləri xüsusilə təsirli olmuşdur. "Rəbb də atası və əvvəlki atası olan Davud sevinclə rəqs edir və mələklər də onunla rəqs edir, baş mələklər Məryəmi tərifləyirlər" - deyir. Yəhya bu səhnəni təsvir edərkən, Kral Davudun bir doqmanın və ya əhd sandığı ola biləcək bir metafora ətrafında rəqs etdiyini düşünür (2 Şam. 6:14). Əksinə, Yəhya, Davudu qızı və eyni zamanda da anası olan gerçək bir insana duyduğu sevgidən ötrü rəqs edərkən görmüşdür.

Doqma da olsa, yenə də Kilsənin Müqəddəs Kitabı səhvsiz olaraq şərh etməsi Davudun açıqca gördüyü kimi bu insanı gerçək bir ana olaraq görməmizi təmin edər. Çünki doqmalar Rəbbin ailəsinin qəti görünüşünü qoruyan imanın gerçəkləridir.

RƏBBİN XİLAS PLANI GÜNAHSIZ DOĞUM

"Günahsız doğum" təlimi, Rəbbin Məryəmi əsl günahın bütün ləkəsindən qoruduğu inancıdır. Anasının bətnində döllənən ilk andan etibarən, Oğlu İsanın əməli sayəsində qazandığı müqəddəs lütfü vəziyyətində həyatını davam etmişdir. Ona görə mələyin Məryəmə söylədiyi "Salam sənə, ey lütfə dolu Məryəm"(Salam mübarək Məryəm), İsa Məsih bütün insanlar üçün lütf qazanmamışdan neçə il əvvəl deyilmişdi. Halbuki Məryəm o vaxt da lütf ilə dolu idi.

Kardinal John Henry Nyuman, günahsız doğumun Məryəmin Yeni Həvva olaraq rolu üçün əhəmiyyətli bir nəticə olduğunu düşünür. "Lütf adını verdiyimiz əxlaqi hədiyyənin varlığı sayəsində əgər Həvva bütün insanlığın qaynağı oldusa, Məryəmin daha böyük lütləri olduğunu söyləmək çoxmu iddialı olar? Əgər Həvvaya bu fəvqəltəbii hədiyyə insan olaraq yaradıldığı ilk anda verildisə, Məryəm də insan olaraq dövləndiyi ilk anda bu hədiyyənin verildiyini inkar etmək mümkündürmü?" (Mistik qızılgül 11).

Nyuman ayrıca İsa Məsihin günahsız bir anadan doğulmasının da ona yaraşdığını düşünür:

"Məryəm Rəbbin ilahi qanununda yalnız bir vasitə deyildi. Rəbbin sözü Müqəddəs Evxaristiyanı qəbul etdiyimiz zaman daxilimizdən keçdiyi kimi, Onun daxilindən keçib getməmişdir. Əbədi olaraq yaşayacaq Oğul özünə səmavi bir bədən götürmədi...Yox. Məryəmin qanı ilə qidalandı və onunla birlikdə insan təbiətini öz ilahi şəxsiyyətinə çəkdi. Ondan bədən aldı və özünü dünyaya göstərəcəyi görünüş və xarakter kimi xüsusiyyətləri anasından gəlir. Şübhəsiz, Onun Oğlu olaraq ona bənzərliyi ilə tanındı. Elə isə Əzəli Atanın Məryəmi bu vəzifəsində bəzi istisna sayılan üstün müqəddəs lütlərlə təqdim etməsi doğru olmazdımı?" (Mistik qızılgül 58)

Məryəmin ləkəsiz doğumu ilk kilsədə mübahisəsiz qəbul edilmişdir. Suriyalı müqəddəs Ephrem dördüncü əsrdə, daha sonra beşinci əsrdə müqəddəs Augustinusun etdiyi kimi bu gerçəyə şahidlik etmişdir. Müqəddəs Augustinus ailə vəziyyətini göz önündə tutaraq İsa Məsihin anasının bir günahkar olduğunu deməyin təhqir

olacağını ifadə edərək bu fikrin təlim halına gəlməsini təmin etmişdir.

Augustinus: "Rəbbin hörməti üçün heç bir etirazın olmayacağını ümid edərək Müqəddəs Bakirə Məryəm xaricində hər kəs günah etmişdir. Nə də olsa hər kəsin istisnasız günahsız qəbul etdiyi Məsihə hamilə qalıb dünyaya gətirən Məryəmə günah üzərində tamamilə zəfər qazanacaq olanın xatirinə nə böyük bir lütf bəxş edildiyini hamımız bilə bilərik" - deyir. (De natura et gratia 42).

Məryəmin günahsızlığını vurğulayan qərbdəki din alimlər bu doktrinanı bir parça mənfi şəkildə öyrədərkən, şərq Kilsələri tam əksinə Onun böyük müqəddəsliyinə diqqət çəkmişlər. Xalq arasında sevgilərini ifadə etmək üçün Məryəmə qoyulan ad "Panaghia" olub mənası "hər şeyi müqəddəs" olandır. Çünki Məryəmin sahib olduğu bütün dəyərlər müqəddəslik nişanəsidir.

Bunun əvəzinə isə Kilsə Məryəmin günahsız doğumunun rəsmi olaraq elan edildiyi 1854-cü ilə qədər səssiz qalmışdır. Bu əsnada bəzi məsihçilər, hətta bəzi müqəddəslər Məryəmin dövləndiyi andan etibarən günahsız olduğunu söyləmənin bir mənadə İsa Məsihin rolunu, ya da Məryəmin insani xüsusiyyətlərini heçə saymaq olacağından narahatçılıq hiss etmişlər. Ancaq, Papa IX Pius bu narahatlıqlara etdiyi rəsmi şərhələrlə son vermişdir: "Ən Müqəddəs Bakirə Məryəm, anası Ona hamilə qaldığı anda qüdrətli Rəbbin bəxş etdiyi lütfə İsa Məsihə yaraşan və bütün insanlığı xilas edəcək bir ana ola bilməsi üçün yalnız ona məxsus bir lütf və istisna olaraq, əsl günahdan ayrı tutulub günahsız dünyaya gəlmişdir." (Ineffabilis Deus).

Bu bir neçə sözlə deyilənlər əslində Kilsənin dərin təliminin bir parçasıdır. Papa Pius, tarixdə İsa Məsihin dünyaya gəlişinin bənzərsiz olduğu kimi, Məryəmin

günahsız doğulmasının da Rəbbin lütfü ilə reallaşan bir istisna olduğunu açıqca ifadə edir. Daha sonra şübhə qoymayacaq şəkildə Xilaskarı olan İsa Məsih sayəsində Məryəmin bu istisna lütfə sahib olduğunu ifadə edir. Nəticə etibarilə Papa, günahsız doğumun Məryəmin öz işi deyil, Rəbbin Məryəmi ilahi şəkildə qoruması olduğunu vurğulayır.

O halda günahsız döllənməsi bizim kimi zamanla məhdud olmayan əbədi Rəbbin hər zaman gözündə olan xilasımızın reallaşması üçün əvvəldən Məryəmdə gerçəkləşdirilən qurtuluşun barıdır.

Bu şəkildə İsa Məsihin insanlığı qurtaracaq ölümü hələ reallaşmamış olsa da, bu xilas Məryəm üçün doğum anında təmin edildisə də, Qolqotada şəxsən ola bilməsək də Məsihin bizi günahdan qurtarışı sizi, məni, hamımızı maraqlandırır. Məryəmin qurtuluşu günahdan qorunaraq təmin edilmiş, bizim qurtuluşumuz isə günahdan azad olması şəklinə olmuşdur.

İndiki zamanda da İsa Məsih bənzər şəkildə bəzi günahkarları günahdan uzaqlaşdıraraq, bəzilərini isə günahdan qoruyaraq xilasını reallaşdır. Bəzi insanlar oğurluq, narkotik asılılığı, zina kimi günahkar vərdişlərindən tövbə lütfünə çatdıqdan sonra uzaqlaşarlar. Bəzi insanlar isə yaxşı bir ailədə böyüdükləri üçün Rəbb onlara kiçik yaşlarından etibarən günahı hər zaman rədd etmə lütfünü bəxş etmişdir. Qoruma və ya uzaqlaşdırma hər iki vəziyyətdə də günahdan təmizlənib qurtulmağımız Rəbbin bizə hədiyyəsidir. Onun müqəddəs məqsədi istiqamətində Məryəmin həyatının hər anında günahdan tamamilə təmizlənmiş olmasını uyğun hesab etdi.

Məryəm günahdan təmizlənmiş olduğuna görə İsa Məsihin onu qurtarması lazım idimi? Bəli. Yalnız Onun günahdan ayrı tutulması, İsa Məsih vasitəsilə bütün

insanların qurtuluşu təmin edilmədən gerçəkləşə bilməzdi. İsa Rəbdir və bu səbəblə bizim həm yaradanımız, həm də xilaskarımızdır. Məryəmi yaradarkən onu insan təbiətinin sərhədlərindən və günaha qarşı meydana gələcək zəiflikdən də qurtarmışdır. Məryəm insandır, amma Onun anasıdır. Bu şəkildə Rəbb onu şərəfləndirərək "ana və atana hörmət göstər" əmrini mükəmməl bir şəkildə yerinə yetirmişdir. Məryəmi belə bənzərsiz bir gözəlliklə şərəfləndirmişdir.

FÜSUNKAR BƏHRƏ

“Salam mübarək Məryəm” duası edərkən məsihçilərin Məryəm üçün istifadə etdiyi yunanca da "Theotokos", yəni Rəbbi təmsil edən mənasını verən "Rəbbin Anası" deyə ən köhnə xitab forması ilə səslənirik. Üçüncü əsrin əvvəllərində, bəlkə daha da qədimdən, Misir Kilsəsi "Ey, Rəbin Anası sənə himayənə sığınırıq" sözləri ilə dua edərdi. İskəndəriyəli müqəddəs Klemens, Origenes və müqəddəs İsgəndər Məryəmə "Rəbbin Anası" və ya eyni mənalı sözlərlə istinadlar etmişlər.

Məsihçilərin bu duası, qohumu olan Elizabetin Müqəddəs Ruhun təsiri ilə Məryəmə söylədiyi salamından qaynaqlanır. "Bu necə oldu ki, Rəbbimin anası yanıma gəlib?" (Luka 1:43)

Müqəddəs Kitabda bu şəkildə izah edildiyinə görə "Rəbbin Anası" ünvanı Kilsənin ilk əsrdən bəri Məryəm üçün dəyişməz xitab şəkli olmuşdur. Üstəlik, bu ifadə İsa Məsihi Allah olaraq tanımalı olan məsihçilərin iman təməlini əks etdirir. İsa Məsih Rəbb, Məryəm də Onun anasıdırsa, Məryəm Rəbbin Anasıdır. Ənənəvi olaraq Məryəm üçün "Rəbbin Anası" deyilməsi ilahiyyatda əsas olan ifadələrin ünsiyyəti mənasını verən ifadə ilə

əlaqədardır. Bu əsasa görə İsanın xüsusiyyətləri haqqında hər nə deyilsə deyilsin, həm insan, həm də Rəbb olaraq bütün xüsusiyyətləri tək bədənində daşdığına görə doğrudur. Beləcə, nümunə göstərmək lazım olsa, məsihçilər Rəbbin ölümsüz olduğunu şübhəsiz bilmələrinə baxmayaraq, “Qolqota Təpəsində Oğul olan Rəbb xaç üzərində ölmüşdür” əminliklə deyə bilərlər. Eyni şəkildə Rəbb əzəldən bəri mövcud olmasına baxmayaraq xristianlar hər zaman Betlehemdə bir axurda Rəbbin doğulduğunu qəbul etmişlər.

Bununla belə beşinci əsrdə bəzi din alimləri "Rəbbin Anası" ünvanını istifadə edərkən bir şəkildə Məryəmin Rəbbin yaradıcısı olduğunun eyham ediləcəyindən narahatlıq keçirərək qərarlılıq içində qalmışlar. Onlar, "Rəbbin Anası" ünvanı əvəzinə “Məsihin anası” ünvanını qəbul etdilər. İsanın insan və Rəbb olaraq iki təbiəti birləşdirdiyinə də qarşı çıxmış və Bakirə Məryəmin İsanın ilahi deyil, insani quruluşuna görə dünyaya gətirdiyini iddia etmişlər.

Kilsə bu iddialara qarşı çıxmış və Məryəmin bu ünvanı o vaxtın qabaqcıl din alimi İskəndəriyəli müqəddəs Kirillosun da güclü dəstəyini alan Papa 1-ci Celestine tərəfindən çox güclü müdafiə olunmuşdur. Kirillos, bir ananın doğumla yalnızca bir canlı dünyaya gətirməyib, bir insanı dünyaya gətirdiyinə diqqət cəlb etdi. Məryəm Rəbb olan İsa Məsihi dünyaya gətirdi. Məryəm Rəbbi yaratmamasına baxmayaraq ONU daşımış və ONA analıq etmişdir.

Bu müzakirələr bizə çox mücərrəd və akademik gələ bilər. Ancaq bu mövzudakı inkişafın beşinci əsrdə yaşayan ən sınavi xristianın belə marağını cəlb etmiş və onların inanclarına daha möhkəm bağlanmalarını təmin etmişdir. Tarix bizə "Rəbbin Anası" mübahisəsinə son

vermək məqsədilə Papa Celestinenin 431-ci ildə Efes Məclisini yığıncağa çağırdığı zaman məsihçilərin şəhərdə izdiham yaradıb, onların qərarının nə olacağını maraqla gözlədiklərini söyləyir. Yepiskoplar Məryəmin həqiqətən də Rəbbin Anası olduğunu elan etdiyi zaman xalq sayları iki yüzə çatan yepiskoposları məşəllərlə işıqlandırılmış küçələrdə başları üzərinə qaldıraraq sevinc içində aparmışdır.

Müqəddəs Bakirə Məryəmə inananların hiss etdikləri bu dərin sevgisini bir an düşünün. Məclis aparılan şəhərə qonaq olaraq gəlib sırf bu qadının layiq olduğu ünvanı yepiskoposların ağzından eşitmək üçün uzun müddət çöldə gözləyib sonra bütün gecəni qeyd edərək keçirmişdilər. Yalnız akademik bir mübahisə xüsusiyyətində olan bir mövzu üzərində belə coşğulu bir sevgi nümayişi sərgiləməzdilər. Məcəzi olaraq verilən bir ünvanın zəfəri üçün də belə qeyd etməzdilər. Zənnimcə, başqa heç bir ana üçün Efesə belə təhlükəli bir səfəri gözə almazdılar. Çünki onların anası Məryəm eyni zamanda da Rəbbin Anası idi.

Məryəmə "Rəbbin Anası" olaraq xitab etdiyimiz zaman bizlər də bu insanların keçmişdəki xoşbəxtliyini bölüşürük. Çünki bu ifadədə təccüblü bir gerçək yatır, o da bizlərin Rəbbin övladları olmamızdır. Hamımız yalnız insan deyil, eyni zamanda da Məryəmin Oğlunun, Rəbbin qardaşlarıyıq!

ÖNCƏDƏN OLDUĞU KİMİ ƏBƏDİ OLARAQ BAKİRƏ MƏRYƏM

Matta və Luka İncili Rəbbin Oğluna hamilə qaldığı zaman Məryəmin bakirə olduğuna heç şübhə buraxmır (Matta 1:18 ; Luka 1:34-35; 3:23). Təbii ki, Kilsə Ataları və iman

duaları bakirə hamiləlik gerçəyini təsdiqləyir. Kilsə hər zaman məsihçilərin niyə İsa Məsihin Bakirə Məryəmdən doğulduğuna inanmaları mövzusunda təkid edir? Çünki, Məryəmin bakirə analığı İsa Məsihin həm insan, həm də Rəbb olduğunun zəmanətidir. Müqəddəs Toma Akvinalı, bunu bu şəkildə yekunlaşdırmışdır: "İsanın bədəninin gerçək olduğu görünsün deyə, O, bir qadıncıdan doğuldu. Onun Rəbb olduğu yaxşıca aydın olsun deyə bakirədən doğuldu" (Summa Theologica 3, 28, a.2). Daha əvvəlki hissələrdə gördüyümüz kimi Məryəmin bakirəliyini Onun köhnədən bəri Yeni Həvva olaraq görül-məsində də böyük əhəmiyyət daşıyır.

Bu səbəblə Kilsənin başlanğıcından etibarən Məryəmin adı demək olar ki, hər zaman "bakirə" adı ilə birlikdə anılmışdır. Həvarilərin İznikdəki Böyük İman Açıqlamasında, qədimdə Roma və Afrikadakı vəftiz dualarında olduğu kimi məsihçilər ara vermədən İsayə inanclarını "Bakirə Məryəmdən doğulmuşdur" deyə dilə gətirirdilər. İlk məsihçilər üçün İsayə inanmaq Məryəmin bakirəliyinə inanmaq demək idi.

Həqiqətən də "bakirə" sözü olmadan Məryəmin şəxsiyyəti əskik qalmış olar. O, Bakirə Məryəmdir. Bakirəlik yalnız Onun şəxsiyyətinin bir parçası, ya da Onun bioloji vəziyyətini açıqlayan bir anlayış deyil. Bakirəlik, Onun bir xüsusiyyəti olub demək olar ki, adı halına gəlmişdir. Ədəbiyyatda və ya mahnılarda "Bakirə", ya da "Müqəddəs Bakirə" deyildiyi zaman ağılımıza yalnız Məryəm gəlir.

O əbədi olaraq bakirə qalacaq olandır. Bu səbəblə Kilsə hər zaman ara vermədən yalnız İsa doğulmadan əvvəl deyil sonrasında da Məryəmin bakirəliyini qoruduğunu açıqlamışdır. Yusif ilə evləndisə də,

aralarında fiziki mənada bir evlilik əlaqəsi olmamışdır. Bu təlim Məryəmin "daimi bakirəliyi" olaraq bilinir.

Kilsənin ilk günlərində bu təlimə qarşı olan insanlar bəzən bu təlimi dağıtmaq istədilərse də heç bir zaman müvəffəqiyyətli ola bilmədilər. Onların emalı olaraq yazdığı mübahisələr, zamanın böyük Kilsə müəllimi müqəddəs Hiyeronimus tərəfindən asanlıqla çürüdülmüşdür. Hiyeronimus Məryəmin daimi bakirəliyinə dil uzatmağa cürət edənlərə ən sərt və incidici qarşılıq verən önəmli bir şəxsiyyətdir. Bu imansız kəslərin mübahisə etmək istədikləri nə idi ?

Mübahisələrin ən əhəmiyyətli səbəbi, İncildəki "İsanın qardaşları" deyə bəhs edilən qisimdən qaynaqlanırdı. Məsələn, müqəddəs Mark İncilində: "Bu adam həmin dülgər deyilmi? Məryəmin oğlu, Yaqubun, Yusifin, Yəhudanın və Simonun qardaşı deyilmi? Onun bacıları burada- bizim aramızda yaşamırmı?" (Mark 6:3) sözləri ilə qarşılaşırıq. Matta İncilində 12:46: " İsa camaatla söhbət edəndə anası və qardaşları gəldi. Onlar bayırda durub Onunla danışmaq istəyirdilər." Luka (bax2:7) İncilində: "O, ilk oğulunu dünyaya gətirdi." deyərkən İsanın Məryəmin ilk uşağı olduğunu oxuyuruq.

Həqiqətdə Yəhudi adətlərinə görə yaşayanlar üçün burada deyilənlər qərribə olmadığına görə söz-söhbət olmaz . İbranicə də qardaş sözü əmi oğlularını da əhatə edən geniş mənə bildirən bir söz idi. Əslində, qədimdən İbrani dilində əmi oğlu üçün ayrı bir söz yox idi. İsanın vaxtında yaşamış bir Yəhudi üçün kiminsə əmisi oğlu qardaşı demək idi. İsa Məsihin danışdığı arami dilində olduğu kimi digər Sami dillərində də eyni vəziyyət idi. Üstəlik, İsa qəti surətdə tək uşaq olduğuna görə ən yaxın qohumları olan, əmi oğluları qanuni olaraq qardaşları qəbul edilirdi. Nəticə etibarilə, "ilk doğulan" sözü əslində

həqiqətən anlaşılmaz bir çətinlik təşkil etmir, çünki ana daha sonra başqa uşaq doğsun, ya da doğmasın - qədimdə İsraildə ilk doğulan uşaq üçün istifadə edilən rəsmi termin "ana bətnini açan " uşaq idi.

Yenə bu Yəhudi mədəniyyətinə düşmən olan bəzi kəslər Müqəddəs Kitabdan bəzi yerlər götürərək Məryəm və Yusifin daha sonra əlaqədə olduqlarını eyham etmişlər. Matta İncili (1:18): "İsa Məsihin doğulması belə oldu. Anası Məryəm Yusifə nişanlanmışdı. Amma birlikdə olmalarından əvvəl Məryəmin Müqəddəs Ruhdan hamilə olduğu aşkar oldu." Müqəddəs Hiyeronimusa qarşı çıxan Helvidius bu cümlədəki "əvvəl" sözünə diqqət çəkərək nəticədə bir araya gəlməmiş bir cüt üçün Mattanın bu ifadəni istifadə etməyəcəyini irəli sürmüşdür. Sonradan Helvidius ayrıca Matta İncilinin birinci hissəsində Yusifin: "Amma oğlunu doğana qədər Yusif Məryəmə toxunmadı." (1:25) sözlərinin müzakirə edilməsinə səbəb olmuşdur. Yenə Helvidius, "qədər" sözünün Yusifin daha sonra Məryəmlə birlikdə olduğunu ifadə etdiyini söyləmişdir.

Bu yanaşma klassik və həvəskarca tənqidedici bir şərhdir. Bu səbəblə çox qəti və asan şəkildə profesional bir Müqəddəs Kitab şərhçisi tərəfindən düzəldilmişdir. Helvidiusa cavab verən Hiyeronimus, eyni mövzuya toxunaraq zamanın sərhədsiz olaraq göstərildiyini söyləmişdir. Rəbb peyğəmbərinin ağzından danışarkən bəzi kəslərə "Siz qocalanacan mən Oyam" (bax Yeşaya 46:4) deyir. Hiyeronimus alov kimi püskürməyə davam edir: "Onlar yaşlandığı zaman Rəbb Rəbb olmayacaq ki? Cavab təbii ki, xeyrdir. Hiyeronimus İsa Məsihin sözlərindən istifadə edərək davam edir: "Bilin ki, dünyanın sonuna qədər hər gün sizlərlə bərabərəm" (Matta 28:2). İynələyici şəkildə Hiyeronimus, Hevidiusdan "məgər dünyanın sonunda İsa Məsih həvarilərini tərkmə

edəcək” deyə soruşdu. Hiyeronimus bu nümunələrini çoxaldır amma burada hamısını təkrar etməyimizə ehtiyac yoxdur. Məryəmin bakirəliyinə dil uzadanların Müqəddəs Kitabda güvənə biləcəkləri heç bir misalın olmadığını söyləməyimiz kifayətdir. Ayrıca, Xristian təlimi bütünlüklə bunun əksini iddia edənlərə qarşıdır.

Müqəddəs Kitabda bununla əlaqədar bir nümunə axtaranların əvvəlcə Luka İncilinin birinci hissəsini diqqətlə oxumaları lazım idi. Burada Yusiflə nişanlı olduğu ərəfədə Mələk Cəbrayıl Məryəmə görünərək bir oğul dünyaya gətirəcəyini söyləyir. Məryəmin cavabı isə: "Ərim olmadığına görə bu necə olacaq? " (bax Luka 1:27-34).

İndi, əriylə normal bir evlilik əlaqəsi planlaşdırsaydı Məryəmin bu sualı qəribə qarşılanardı. Mələk ona normal olaraq evlilik içində reallaşan uşaq sahibi olmaqdan danışmışdı. Əgər Helvidius haqlı olsaydı, o zaman Məryəm bunun necə olacağını çox yaxşı bilərdi. Çünki uşaq təbiətdə necə olursa olsun təbii şəkliylə gerçəkləşəcəkdi.

Ancaq bu hadisə elə görünür ki, Məryəm üçün tamamilə mümkün deyildi. Sualının ardındakı söylənməmiş düşüncə nişanlanmış olsa da uşaq sahibi olmaq üçün bir cəhddə olmaması lazım olduğudur. O zaman bu necə reallaşacaqdı? Bəzi şərhçilər Məryəmin çox kiçik yaşından etibarən bəkarət andı etdiyini və Yusifin də bunu bildiyini, qəbul etdiyini və sonunda bu mövzuda ona dəstək olmaq istədiyini təxmin edirlər. Bu düşüncəyə qarşı çıxanlar köhnə İsraildə bu tərz bir bakirəlik andının demək olar ki, heç eşidilmədiyini söyləyirlər. Amma İsanın zamanında İncildə İsanın özündən, müqəddəs Pavel və digərlərindən bunun nümunələrinə rast gəlirik. Lut gölünün (Ölü dəniz)

yanındakı mağaralardan (Qumran) tapılan köhnə perqament yazılarında bakirəlik andının bəzi israillilər arasında çox məşhur olduğu açıqca isbat edilmişdir. Bu səbəblə Məryəmin belə bir bakirəlik andı etmiş olması mümkündür.

Hər iki vəziyyətdə də həm Müqəddəs Kitabda, həm də ənənəvi yaşayışa bağlı olaraq açıqca görünür ki, Məryəm həmişə bakirə olaraq yaşamışdır. (bax KKK 499, 510) Belə ki, bütün gələcək nəsillər üçün Məryəm adı bakirəlik adı ilə anılacaqdır. Müqəddəs Epiphanius, Məryəmin bakirəliyi haqqındakı bütün mübahisələrə adının şahidliyi ilə son vermişdir. Onun zamanında belə, yəni dördüncü əsrdə Məryəm üçün yalnız "bakirə" termini istifadə edilərdi. Dəfələrlə çətinlik yaradan uzun mübahisələr davam edərkən buna susulmuşsa da, yaxşı bir oğul şübhəsiz anasının şərəfini müdafiə edərdi. Bununla belə, hələ də dəlillər üçün yer vardır və Hiyeronimusun etdiyi kimi Məryəmin övladları olaraq bu cür hücumlar qarşısında Müqəddəs Kitabı əlimizə alıb Məryəmin adına qürurunu qorumalıyıq.

MƏRYƏMİN GÖYƏ QALDIRILMASININ SƏBƏBİ SONSUZ MƏHƏBBƏTDƏDİR

Daha əvvəl İsa Məsihin anasını, hələ dünyaya gəlməmişdən, anasının bətnində ikən, günahdan qoruyaraq şərəfləndirdiyini söyləmişdik. Bu hadisə belə böyük bir imtiyazdır, ancaq bilirik ki, İsa bununla kifayətlənməmişdir. İsa Məsihin etdiklərinin ilk məhsulu olaraq, xilasa çatdığı kimi, bədən olaraq da dirilib Rəbbin ilahi şanına çatmışdır. Bunu Müqəddəs Kitabda görürük: "Göydə böyük bir əlamət zahir oldu: günəşi əyninə geyinmiş, ayaqları altında ay və başında on iki ulduzlu tac

olan bir qadın göründü." (Vəhy 12:1) İsa Əhdi-Cədidin sandığını göydəki Yerusəlimin məbəbində olsun deyə ən müqəddəs olanın hüzuruna daşımışdır. Müqəddəs Bakirə Məryəmin Göyə qaldırıldığını etiraf etdiyimiz zaman bu gerçəyi dilə gətiririk. Dünyadakı ölümlü həyatının sonunda Məryəm bədən və ruh olaraq göyə qaldırılmışdır.

Onun göyə alınması ilə bağlı yazılı dəlillər, ta dördüncü əsrə qədər uzanır. Altıncı əsrin sonlarına yaxınlaşan zaman bu təlim universal olaraq Kilsədə qəbul edilmiş və bayram olaraq qeyd olunmağa başlanmışdı da.

Kilsənin ilk altı əsri boyunca bu təlimlə əlaqədar olaraq ciddi bir meydan oxuma olduğuna dair bir dəlil yoxdur. Hətta Müqəddəs Məryəmin izlərinə sahib olan kilsə və ya şəhərlər onun göyə qaldırılmasına qarşı çıxmayıblar. Bu da olduqca diqqət cəlb edicidir. Kilsənin ilk illərində şəhərlər və kilsələr böyük həvari və müqəddəslərin sümüklərinə sahib olmaq üçün bir-birləriylə yarış içində idilər. Əgər Məryəmin sümükləri dünyada qalmış olsaydı təbii ki, ən böyük mükafat olardı. Onun bədəninin qiymətli qalıqları tapılaraq, şəhərbəşəhər gözdürülər hər kəsə elan edilərdi. Ancaq tarixi sənədlər boş məzarından başqa Məryəmə aid ən kiçik bir qalıqdan belə bəhs etmirlər. Yalnız iki şəhər bu məzara sahib olduğunu iddia edir.

Məryəmin göyə qaldırılması haqda ən etibarlı gerçəklikdəki şahidlik altıncı əsdə yaşamış Tours şəhərindən olan müqəddəs Gregorius tərəfindən ediləndir. Daha əvvəlki sənədlərdən dördüncü əsrə aid "Məryəmin Keçidi"adlı sənəd Məryəmin göyə qaldırılmasını təsdiqləməklə birlikdə çox xəyali və şişirdilmiş, inanılması çətin anlayışlarla doludur. Bu təlimi təsdiqləyən bir sənəd olaraq qəbul etsək də digər detallardan bəhs edəndə rəsmi sənəd olaraq qəbul edə bilmərik.

Böyük bir Müqəddəs Kitab şərhçisi və din məlumatı olan Şamlı müqəddəs Yəhya bizə göyə qaldırılma ilə əlaqədar ən etibarlı və qalıcı mirası qoymuşdur. Daha əvvəl bu kitabda danışdığımız Müqəddəs Kitabdakı oxşarlıqların Yəhyanın üç vəzində cənnətdəki tək bir ananın portretini çəkdiyindən danışmışdıq. Xüsusilə, Göyəqaldırılma Bayramı və bir gün əvvəli üçün Müqəddəs Kitabdakı oxumalara diqqət cəlb edir. Bunlar indi də kilsələrdə oxuduğumuz parçaların eynisidir.

Bunlar bizə nə göstərir? Bizə məsihçilərin hər zaman Məryəmə əhd sandığı olaraq hörmət bəslədiklərini göstərir. Yəhya daha çox Kral Davudun bütün İsrail xalqını Rəbbin Sandığını Yerusəlimdəki qalıcı yerinə daşımaları üçün topladığı hadisənin izah edildiyi Müqəddəs Kitabın "1. Salmələr 15 " hissəsindən faydalanır. Şamlı Yəhya heç bir zaman Vəhy Kitabının 11:19 - 12:17 fəsillərindən danışmadısa da, Məryəmdən dəfələrlə əhd sandığı olaraq danışmış və Davudun Onun ətrafında cənnətə gəlişinə sevinərək rəqs etdiyini izah etmişdir. Bu əlaqə Məryəmin Göyə qaldırılmasının ərafə gecəsi oxunan məzmurda davam edir: " Ya Rəbb, qüvvənin rəmzi olan sandığınla birgə İstirahət edəcəyin yerə qalx."(Məzmur 132:8). Məgər bundan başqa bir ayə daha gözəl Davud kralın sandığı daşıdığını və Əhdi-Cədid Sandığının Davudun övladının göyə qaldırılmasını başqa necə yekunlaşdırırsa bilərməyəcək?

Şamlı Yəhya, cənnətdəki Həvva prototipindən yola çıxaraq Məryəmin göyə qaldırılmasının ən uyğun son olduğunu da söyləyir:

"Bu gün Yeni Adəmin cənnəti cəzamızı ortadan qaldıran canlı cənnəti, Məryəmi qarşılayır. Həvva, ilanın çağırışına qulaq asdı və Adəmlə birlikdə ölümə məhkum

olub qaranlığın dünyasına sürgün edildi. Amma ölüm, təvazökar şəkildə Rəbbin çağırışına qulaq asan, tamamilə müqəddəs olan bu cana necə qalib gələ bilərdi? Daxilində həyat saxlayan bədəni çürütməyə necə cürət edərdi? Rəbbin Anasının bədəni və ruhundan bəhs olunduqda bu cür düşüncələr iyrənc və tamamilə diksindiricidir.” (Rəbb günü vəzləri IV, 427).

Bu şəkildə Kilsə Atalarının sonuncusu ikinci əsrdə özündən əvvəlkilərin eyham etdiyi təlimini açıqca dilə gətirmişdir. Məryəmin Yeni Həvva olaraq yeri Onun bədən olaraq da göyə qaldırıldığına inancımızı tələb edir.

Bu bayramda Müqəddəs Kitabdan oxunan nitqlər Məryəmin Göyə qaldırılmasının necə əbədi olaraq kraliça ana olduğunu bizə doğrulayır. Bu gün camaatla təkrarlanan məzmur isə Davud soylu kralın toyunu izah edir: "Mələkə olacaq qız sağ qoluna girib, Ofir qızıllarına bürünüb." (bax Məzmur 45:9). Yəni bu cümlə açıq bir şəkildə Süleymanın sağında anası Bat-Şeva ilə birgə hökm sürdüyü şəkildə, sonuncu Davud soylu kral İsa Məsihin də sağında kraliça ana ilə birgə hökm sürəcəyi göylərdəki sarayını tərifləyir. İsa Məsihi Yeni Süleyman olaraq təyin etdikdən sonra Şamlı Yəhya Ananın Oğlunun kral şəhərindəki yerini almasının təbii olduğunu söyləyir. (Rəb günü vəzləri IV, 434).

Rəbb niyə belə bir kraliçanı göyə qaldırıb? O sadəcə Onun yaratdığı bir prototip deyil, anasıdır. Şamlı Yəhya sözlərinə bu şəkildə son verir: "Ana və atamıza hörmət etmək barəsində bizə əmr verən öz Anasına hörmətini onu göyə qaldıraraq göstərmişdir!" (Rəb günü vəzləri IV, 429).
BÜDPƏRƏSTLİKDİR?

Bəzi katolik olmayan kəslər burada izah etdiyimiz Məryəmlə bağlı doqmaları Məryəmə tapınmaq və bütpərəstlik olaraq qiymətləndirirlər. Mən də həyatımın bir dövründə eyni şəkildə düşünmüşdüm. Protestant bir ilahiyyatçı olaraq Məryəmi Peyğəmbər Yeremyanın təqdim etdiyi Babil ilahəsi İştara bənzərliyi ilə müqayisə etmişdim (Yeremya 7:18; 44:15-17). Mənə görə Məryəmə bağlılıqları uzun zaman əvvəl Xristianlığı qəbul etmiş kimi görünən bütpərəstlərin hiyləgərcə öz ilahələrinə olan inancından başqa bir şey deyildi.

Təbii ki, yanılmışdım. Əvvəlcə, məsihçilərin Məryəmə sitayiş etdiklərini düşünməklə səhv etmişdim. Gerçəkdə, Kilsə yalnız Rəbbə, Məryəmə də müqəddəslərin ən böyüyü olaraq bağlılıq və hörmət göstərir.(KKK 971, Lumen gentium 66) Həqiqətən ilk məsihçilər Məryəmə böyük hörmət və bağlılıq göstərdikləri halda digər tərəfdən şiddətlə hər cür yerli ilahələrə ibadət etməyə qarşı çıxırdılar.

Bir zamanlar bütpərəstlər bir ilahəyə "səmavi mələkə" adını qoyub istifadə etdiklərinə görə bu ada qarşı çıxmışdım. Xristianlığa qarşı olanlar İsa Məsihin etibarını zədələmək üçün eyni nöqtəyə toxunurlar. Buna dini müqayisə etmə metodu adını verək. Bu metod belə izah edilir: Bir çox köhnə bütpərəst mifologiyada bakirədən dünyaya gəlib, doğulan və ölən "Tanrının oğlu"ndan bəhs edildiyi üçün İsa Məsihlə bağlı olaraq deyilənlər daha sonradan ortaya atılmış sadə və müvəffəqiyyətli bir təqliddən başqa heç bir şey deyil.

Tam əksinə! C. S. Levis bütpərəstlik və Xristianlıq arasındakı paralelliklərin İncilə ən yaxşı hazırlıq olduğunu deyir . Bu şəkildə Rəbb bütpərəstlərə belə açıq bir qapı buraxır ki, bütpərəstlərin bir gün həqiqətən əldə edəcəklərini görsünlər.

6-cı fəsil BƏS UŞAQLAR?

KRALİÇA ANA VƏ KRAL AİLƏSİ

Məryəmin gerçəkdə kim olduğunu ortaya çıxarmaq maraqlı ola bilər. Eyni zamanda bəzi insanlar üçün gerçəklər həyəcanlı, hətta cansıxıcı ola bilər. Əgər o Əhdi-Cədidin sandığıdırsa, onda eynilə köhnə olanı kimi bizim dərin hörmətimizi qazanır. Üçüncü əsrdə yaşamış müqəddəs Methodiusun Bakirə Məryəmə söylədiyi duanı xatırlayaq:

“Rəbbin Müqəddəsliyinin göstəricisi (prototip) və oxşarlığı olaraq O, Sandığa elə böyük hörmət göstərdi ki, yalnız keşişlər ona yaxınlaşıb açmağa, ya da tutmağa səlahiyyəti vardı. Sanki kraliça otağı kimi sandığın yeri bir pərdə ilə ayrılırdı. Bütün yaradılanların ən dəyərsizi olan bizlər sənə, kraliçaya, necə hörmət etməliyik? Sən Allahın canlı sandığısan hansı ki, heç kəsin daşımağa gücü çatmayanı, yəni İsanı daşıyırsan.” (Simeon və Anna haqqında söhbət 5).

Hökm sürən adam olaraq Məryəm zadəganlıq ünvanı daşımayan sınavi işlərdə işləyən bizlərə çox uzaq bir anlayış ola bilər. Necə olur ki, parça kimi qurşandığımız günahlarımızla tərtəmiz ucalıq mərtəbəsində olan Məryəmə yaxınlaşa bilərik?

Bu sualı cavablandırmaq üçün arxasında yatan ciddi ruhani və teoloji problemi görməyimiz lazımdır. Məryəmin pis bir imici yoxdur, hər nə olursa olsun, o, günahsız və qüsursuzdur. Üstəlik, katoliklər arasında da çox məşhur olan bu Məryəm fobiyası Xristianlığın əsasına

ziddir. Bu Məryəm fobiyası özümüz haqqında da yanlış fikirləşdiyimizi deyir. Ayrıca, İsa Məsihin müjdəsini anlamağımızdakı səhvi də ortaya çıxarır. Çünki, dilənçilər kimi ortaya çıxsaq da, İsanın müjdəsi bizim damarlarımızda zadəgan bir qanın axmasıdır.

ZADƏGAN QANI

İncilin əsası nədir? Papa Böyük Leo, bizim üçün bunu yekunlaşdırır: "Rəbb insana oğul, insan da Rəbbə "Ata" deyə xitab edir. Bu ən böyük hədiyyədir." (Nativitate Domini, 6)

Biz Rəbbin övladlarıyıq. Bu məcazi bir ifadə, ya da şüar deyil. Bəlkə də bu anda üstündə oturduğunuz kürsüdən belə daha gerçəkdir. Vəftiz sirrini qəbul etdiyimiz zaman İsa Məsihin qanı ilə etdiyi əhdlə bağlı Rəbbin ailəsinin fərdi halına gəldik. O anda Müqəddəs Üçlüyün sonsuz həyatını paylaşmaq üçün ucaldıdığımız. İncildə bu sirr haqqında danışan müqəddəs Yəhyanın sözlərinə bir qulaq asaq: "Baxın Tanrının uşaqları adı ilə xatırlanaq deyə, Ata bizə nə qədər böyük bir sevgi göstərdi!" (bax1 Yəhya 3:1) Eləyik! İllərcə İncili vəz etdikdən sonra, Yəhya hələ də bu sözləri söyləyəndə heyrətə düşür: "Bizə Rəbbin övladları deyilməlidir." Dirilişi ilə əlaqədar olaraq İsa Məsihdən bu sözləri ilk dəfə eşidəndə Yəhyanın təəccübünü bir düşünün. "Öz Atamın-sizin Atanızın, Öz Allahımın- Öz Allahınızın yanına qalxıram." (Yəhya 20:17).

Vəftiz sayəsində "Oğulda övladlar" olduq. İlk məsihçilər bu hadisəyə müqəddəsləşmək adını vermə cəsarətini göstərmişdilər. Müqəddəs Athanasius, "İnsanoğulları Rəbbin oğulları olsun deyə, Rəbbin Oğlu, insan oğlu oldu!" deyir. İki min il sonra qurtuluşumuzun

özündə olan bu hədiyyə üçün ilk Kilsənin minnət, heyrət və ehtiram hissələrini yenidən canlandırmağımız lazımdır.

Çünki biz Rəbbin övladlarıyıq. Qurtuluşumuzla əlaqədar ən konkret və təməl gerçək budur. Biz yalnız bağışlanmaqla kifayətlənmədik, eyni zamanda da Rəbbin oğulları və qızları olduq. Haqlılıq və qurtuluş sözləri arasında dünya qədər fərq vardır. Gündəlik həyatımızda istifadə etdiyimiz ifadələrlə bunu anlamağa çalışaq. Sizə dəyərimdən çox qiymət söylədiyi üçün maşın çilingərini əfv edə bilərsiniz, amma bunu edərkən əsla onu ailənin bir fərdi halına gətirməzsiniz. Amma Rəbbin tam olaraq etdiyi şey budur. Müqəddəs Üçlük adını verdiyimiz ailə içindəki əbədi yerimizi ala bilək deyə Rəbb günahlarımızı bağışlamışdır.

Rəbbin lütfü sayəsində Onun uşaqları və ailəsinin fərdləriyə. İlahiyyətçilərin müqəddəs övladlıq adını verdikləri bu gerçək İncilin hər tərəfində, Kilsənin doqma qərarlarında, sistemli ilahiyyət içində yerləşir. Müqəddəs övladlıq Katoliklərin İncildə tam olaraq diqqət çəkdikləri ən təəccüblü gerçəkdir. Bununla birlikdə Müqəddəs övladlıq bir çox xristianın onsuz yaşaya bilməyəcəkləri bir gerçək olsa da, fərqiində olmadıqları bir ifadədir.

O halda qurtuluş yalnız günahdan təmizlənmə deyil, İsadə övladlığa haqq qazanmaq deməkdir. Yalnız Rəbbin lütfü ilə bağışlanılmaqla qalmayıb, Onun tərəfindən övladlıq alınıb müqəddəsləşdirilirik. Yəni, "İlahi varlığın ortaqları oluruq" (bax 2 Ptr. 1:4). Əvvəldən Rəbb insanı bu həyat üçün yaratmışdı. Adəmlə Həvvanın etdikləri ilk günah onların müqəddəs həyatı arzu etmələri deyil bu müqəddəsliyə Rəbb olmadan çatmaq istəmələri idi.

Heç bir şeyə baxmayaraq, Rəbbin arzusu sonda gerçəkləşəcəkdə. Trento Məclisinə görə bir günahkarın bəraət etməsi ilk Adəmdən doğulan sonra isə özündən

sıyrılib İkinci Adəm olan Xilaskar İsa Məsih vasitəsilə müqəddəs ləyaqətlərə və Rəbbin övladı olma şərəfinə çatması deməkdir (bax Rom. 8:15).

Kilsə təliminə görə bir günahkarın təmizlənməsi səbəb olduğu ölüm üzərində zəfər qazanılması və yeni lüflərə ortaqlıq olma deyə təyin olunur. Bu şəkildə övladlığa götürülən insanoğlu, İsa Məsihin də qardaşı olur. Bu qardaşlıq təbii yolla reallaşan bir qardaşlıq olmayıb, bizə bəxş edilən bir hədiyyədir. Çünki övlad olma sayəsində dirilişi ilə tamamilə ortaya çıxdığı kimi tək Oğul olan İsa Məsihin həyatına həqiqətən ortaqlıq oluruq (KKK 654).

KRALA LAYİQ

Krallıq bizim zadəgan soyumuzun qaynağında vardır. İsa Məsihlə olan yaxınlığımıza görə biz Rəbbin övladlarıyıq. İsa Məsihə əsla vəftiz əsnasında olduğumuzdan daha yaxın ola bilmərik. Papa II. John Paul belə deyir: "Vəftiz suyundan çıxan hər Xristian bir zamanlar İordan çayının sahilində duyulan səsi yenidən eşidir, "Sən Mənim sevimli oğlumsan, Səndən razıyam" (Luka 3:22). İsa Məsihə o qədər yaxınıq ki, müqəddəs Augustinus: "Bütün insanlar İsa Məsihdə təkdir və məsihçilərin birliyi isə İsa Məsihi təşkil edir" - deyir (Məzmurların izahı 39,2). Bu bənzərliklə bizlər ayrıca İsa Məsihin keşiş, peyğəmbər və kral olaraq üç istiqamətli vəzifəsini də müşahidə edirik. (Bax 1 Petr 2:9).

Krallığı paylaşan zaman anası da daxil olmaqla hər şeyi paylaşırıq. Bu mövzuda Papa X Piusun söylədiklərini diqqətlə oxuyun:

"Məryəm İsa Məsihin anası deyilmi? O halda, Məryəm bizim də anamızdır və ayrıca vücud alan İsa Məsihin

bütün insanların xilaskarı olduğu gerçəyinə də möhkəm-möhkəm sarılmalıyıq. Hər hansı bir insan kimi İsa Məsihin də fiziki bir bədəni vardı, bütün insan ailəsinin xilaskarı olaraq da Ona inananlardan ibarət olan ruhani və sirli bir bədənə sahib idi. " Eləcə biz də çox olduğumuz halda Məsihdə bir bədənik və ayrı-ayrılıqda bir-birimizə bağlı üzvlərik."(Rom. 12:5). Bakirə Məryəm yalnız Rəbbin bakir olan Oğluna ondan insani xüsusiyyətlər götürsün deyə deyil, Məryəmdən keçən insani xüsusiyyətlər sayəsində bütün insanların xilaskarı olsun deyə hamilə qalmışdır. Ona görə Rəbbin Mələyi çobanlara: "Bu gün Davudun şəhərində sizin üçün Xilaskar doğuldu. Bu Rəbb Məsihdir" - demişdir. (Luka 2:11) Vücut aldığı anasının tərtəmiz bağrında ona iman edən hər kəsi özünə bağlayaraq ruhani bədənini meydana gətirmişdir. Beləcə, Məryəm içində Xilaskarı daşımaqla, Xilaskarın həyatında həyat tapan hər kəsi daşdığı deyilə bilər. Bu səbəbdən də, İsa Məsihə iman edən biz hamımız həvarinin söylədiyi kimi Onun bədəninin, ətinin və sümüyünün parçalarıyıq (bax Efes 5: 30). Məryəmdən çıxan bu bədən, baş olan İsa Məsihə bağlanmışdır. Beləcə, ruhani və sirli bir şəkildə də olsa hamımız Məryəmin övladlarıyıq, Məryəm də hamımızın anasıdır." (Ad diem illum 10).

Burada Papa Piusun ikinci hissədə yanaşdığımız müqəddəs İreneusa və eyni şəkildə həvari Yəhyaya çatan bir təlimi təkrarladığını görürük. Unutmayın ki, Müqəddəs İreneus İsa Məsihin doğulmasından bəhs edərkən insanların Rəbdə doğuluşunu təmin edən tərtəmiz bətni açan tərtəmiz övlad kimi açıqlamışdır.

Biz İsa Məsihin eyni bətdən olan (yunanca "adelphos") bacı və qardaşlarıyıq. Onda cənnətdəki

Kraliça Anaya yalnız bizim səsimizi eşidə bilmək üçün təvazökarlıq göstərərək mərhəmətlə əyildiyinə görə deyil, başlanğıcdan soylu bir qana sahib olduğumuz və Məryəmin uşaqları olduğumuz üçün güvənlə yaxınlaşa bilərik. Ona İsa Məsihin Kraliça Anası olduğuna görə deyil, öz anamız olduğuna görə sığına bilərik.

DOĞUM SANCILARI VƏ SEVİNCLƏRİ

Onda bizlər fərqiyyə yeni vardığımız bu əsilliyimizlə Kraliça Anaya necə bağlana bilərik? Məryəmlə əlaqədar doğmalar bizə yalnız nəsə deyirlər, amma əslində daha dərinədə olanların işarəsidirlər. Həmdəki son açılan doğma, Məryəmin göyə qaldırılması, elə bil bizə deyir: "Bu hələ hər şey deyil". Məryəm indi cənnətdədir, bəs orda nə edir? Hər şeydən əvvəl biz İsa Məsihin nə etdiyini bilirik, Vəhy kitabı bizə Onun hökm sürdüyünü söyləyir (bax Vəhy 22:3). Cənnətdəki iman şəhidlərinin də nə etdiklərini bilirik. Vəhy kitabı dünyadakı haqsızlıqların ədalətli nəticəyə varması üçün bu şəhidlərin dua ilə yalvarışlarından danışır (bax Vəhy 6:9-10).

Vəhy Kitabının Məryəmin cənnətdə nə axtardığını bizə açıqlaması o halda təəccüblü olmamalıdır. "Bütün yaşayanların anası" yeni Həvva olaraq "digər uşaqları", yəni Kilsənin qayğısına qalır (bax Vəhy 12:17). Cənnətdə olmasına baxmayaraq, Vəhy kitabında haqqında danışılan qadının nə üçün hələ doğum sancıları çəkdiyini Papa X Pius bu şəkildə açıqlayır: "Bu kimin doğulmasıdır? Hələ də sürgündə olan, amma bir gün Rəbbin mükəmməl sevgisinə qovuşacaq olan bizlərin doğulmasıdır. Çəkilən doğum sancıları Bakirənin arzu və sevgisini göstərir. Məryəm cənnətdən bizə baxaraq daimi dua ilə çalır ki, biz də cənnətə girə bilək."

Hər zaman ana olan Məryəm bizdən muğayat olur, bizim üçün dua edir və bizi əbədi həyata istiqamətləndirir. II Vatikan Məclisi bu şərhini etmişdir:

"Cəbrayılın ona hamilə qalacağını bildirdiyi gündən imanı ilə göstərdiyi razılıq və xaçın altında mətanətlə qalmasından etibarən lütf nizamı içindəki Məryəmin bu analığı, seçilmiş kəslərin saylarının tamamlanmasına qədər dayanmadan davam edəcək. Göyə qaldırılışından sonra da, İsa Məsihin ona verdiyi tapşırığı bir kənara buraxmayıb hələ davam edir.

Təkrarlanan bu vasitəçiliyi ilə əbədi xilas təmin edən hədiyyələri zəmanət altına almağa davam edir. Buna görə Məryəm Anaya Kilsədə vəkil, köməkçi, mühafizəçi, himayəçi deyirlər." (Lumen gentium 62, KKK, 969)

O, VASİTƏÇİDİR

Bəzən Katolik olmayan kəslərin Məryəm üçün söylənən "vasitəçi" sözünə qarşı çıxdıqlarını eşidirsiniz. Özünü İncilə həsr etmiş Protestant bir adam olaraq dəfələrlə bu ünvanı ortadan qaldırmaq niyyəti ilə Müqəddəs Kitabdakı bir hissəyə nəzər salmaq istədim: "Çünki bir Allah və Allahla insanlar arasında bir Vasitəçi vardır. O, İnsan olan Məsih İsadır" (1 Tim.2:5). Onda necə olur ki, həm İsa, həm Məryəm eyni rolu boynuna götürə bilərlər?

Əslində, həvari Pavelin "Biz Rəbbin əməkdaşlarıyıq" (bax 1 Kor. 3:9) sözü bu sirri açıqlayır. Əgər İsa Məsih tək vasitəçidirsə, niyə başqa vasitəçilərə ehtiyac duysun? Rəbb öz işini özü edə bilməzmi? Əlbəttə edər. Ancaq O, Ata olduğuna görə uşaqlarını kamilliyə çatdırmaq istəyir və bunu etməyin yolu da bizimlə birlikdə əməkdaşlıq etməsidir.

Allahın işi bizim xilasımızdır. O, öz işində Məryəmə xüsusi tapşırıq verdi: Oğlunu öz südü ilə doyurması, lay-lay söyləyərək yatızdırması, xaça qədər gedən yolda Ona dəstək olmasını istəməsi, bütün bu çətin məsuliyyətlərə və ağrılara “bəli” deməsi. Qısaca, Ata Oğlunun insan olaraq varlığını Məryəmin verdiyi razılığı sayəsində reallaşdırmışdır. Məryəmdən daha etibarlı, daha səmimi başqa bir əməkdaş ola bilərmi?

İsa Məsihlə birgə bir həvari və əməkdaş olmaq cəsarət istəyir. Bəzən bu əməkdaşlıq əzab çəkdirər. Protestant olaraq gözümdən yayınan müqəddəs Pavelin bir az narahatlıqla söylədiyi bu sətirlərdir: "İndi sizin üçün əzab çəkdiyimə sevinirəm və Məsihin Öz bədəni olan imanlılar cəmiyyəti uğrunda çəkdiyi əziyyətlərin qalanlarını canıma cəfa verərək tamamlayıram." (Kol. 1:24). Anadangəlmə Katolik olanlar bir sıra müvəffəqiyyətsiz oyunlarının ardından dərisi soyulmuş dizlər və qırıq bir qəlbi təsəlli üçün bu ağrıları Rəbbə təqdim etmələrinin onlara söyləndiyini xatırlayacaqlar. Bu sadə nümunə Məryəmin və bizim qurtuluşumuzun təməlini meydana çıxarması sirrini anlamamızın açarıdır. Şüurlu bir şəkildə öz ağrılarımızı Rəbbin bizi qurtaran ağrılarına qatmağı bacardığımız zaman Rəbbin iş əməkdaşları olarıq. Bakirə Ana, xüsusilə, Qolqottada ürəyini Onun ürəyinə bağlayaraq ən mükəmməl şəkildə Rəbbin işində ortağ adam oldu.

Üstəlik, İbranilərə yazılan məktub Məsihin baş keşişliyini izah edir. Rəbbin doğulan yeganə Oğlu olduğuna görə bizim ilahi övladlığımızın təməlini də qoyur (İbr. 1:1 - 2:17) (İbr. 2:10-17; 13:10-16) (Bax 1 Pt 2:5). Bizim də keşiş olaraq xidmət etmək vəzifəmizdir. Nə də olsa, Xilaskar və xilas olunan arasında şiddətli bir rəqabət yoxdur. Rəbbin ailəsində ilk doğulan övlad olaraq

İsa Məsih, Ata və uşaqları arasında baş keşik olaraq vasitəçilik edərkən Məryəm də Kraliça Ana və müdafiəçimiz olaraq hərəkət edir (bax 1Kral. 2:19). Papa II İoan Pavel bu xidmətdən "anılıq vəzifəsi" deyə bəhs edir. Çünki Ata üçün Məryəm Onun Oğluna anılıq edir. Biz günahkarlar üçün isə Xilaskarımıza anılıq edir. Oğlu üçün də İsanın qardaşlarına anılıq edir. Rəbbin Xilas layihəsində Məryəmin rolundan danışarkən "ana" sözü yalnız bir ad deyil, bir vəzifənin yerinə yetirilməsi mənasını verən bir hərəkətdir.

Rəbbin və uşaqlarının anası olaraq Məryəm yalnız qarşısında səcdə edərək deyil, Müqəddəs Ruhda mövcud olan Oğlu hədiyyə olaraq qəbul etməklə bizə Atanı necə ucaldacağımızı öyrədir. Bu səbəblə, insanların İncili əslində necə qəbul etdikləri haqqında bir mühakimə yürütmək istəyirsinizsə, bu insanların Rəbbə Ata, Məryəmə də ana olaraq nə qədər dəyər verdiklərinə bir baxın.

ALLAH ATAMIZDIR

Xristianlıq üçün böyük bir fundamental fərq budur. Məsihçilər Rəbbə yalnız tanrı olaraq inanmaqla kifayətlənmirlər. Dünyada üç əsas tək Tanrılı din mövcuddur. Xristianlığı digərlərindən fərqləndirən ən əhəmiyyətli cəhət məsihçilərin Rəbbə Ata adını vermə cəsarətini göstərmələridir. Qədimdə İsrail xalqı Rəbbin atalığından danışardı, amma bu söz yalnız bir bənzətmə idi. Rəbb onları təhlükələrdən qoruyaraq və ehtiyaclarını qarşılayaraq onlara atalıq etdi.

Yalnız xristianlar Rəbbi Ata olaraq adlandırırlar, çünki Əhdi-Cədid vasitəsilə Rəbb özünü əbədiyyən Ata deyə tanıtdı. Ata olan Rəbb təlimi Müqəddəs Üçlüyün

açıqlanmasını tələb edir, çünki yalnız əbədi bir Oğula sahib olsa, əbədi Ata ola bilər.

Yəhudilik Rəbbə yaxşı qullar qazandıran imanlılar yetişdirdiyindən soyludur. Eyni şəkildə "İslam" sözü də Allaha tam tabeçilik mənasını verir. Lakin xristianlıq nə qulluq, nə də kor-koranə bir tabeçilikdən yaranmaz. Xristianlıq övlad sevgisindən, Ata üçün əbədi Oğula duyulan sevgidən və paylaşdığımız ilahi sevgidən meydana gəlir. Sevən bir övlad ən sadıq və ürəkdən xidmət edən bir quldan belə daha yaxşı xidmət edir.

İnanan kəslərin, yalnız İncilə əsasən Katolik anlayışına sarılıb anladıkları zaman sevən övlad olacaqlarını söyləyəcək qədər də cəsarətli olacağam. "Ümidin çərçivəsindən keçərkən" adlı kitabında Papa II İoan Pavel, məsihçilərin günah etdikləri zaman nə olduğunu, günahla bu ilahi övlad xüsusiyyətindən uzaqlaşdıqlarını izah etmişdi. İlk günah təşəbbüsləri atalıq sevgisi ilə yaradılan dünyanın içindən keçərkən şüaları məhv edərək sevgi olan Rəbb haqqındakı gerçəyin yerinə şübhə toxumlarının saçılmasına səbəb olur, nəticədə insanı ağa və kölə münasibətlərinin yer tutduğu pis hisslə yalnız qoyur."

İnanıram ki, ağa kölə münasibəti - işə götürən işçi münasibəti deməyi seçərəm - hazırki xristianlıq içində məşhurdur. İnanan insanlarda bunun xəbərdarlıq əlamətləri nələrdir? Belə insanlar Rəbb üçün ən gözəl sifətlərini göstərirlər, amma gerçəkdə nə düşündüklərini əsla ONA söyləməzlər. Dediklərinə görə Rəbbə çox şəxsi bir əlaqələri vardır, amma Rəbbdən çətin suallar soruşmağı dinsizlik olaraq qəbul edərlər. Rəbbin istəkləri qarşısında içlərində donquldansalar da, yenə də Rəbbin krallığından bəhs etməkdən geri qalmazlar. Böyük bir vasvasılıqla əmrlərini yerinə yetirərlər, amma Onunla

Kilsə və anası ilə bir ailə olduqları gerçəyini ağıllarına gətirməzlər. Elə isə, bu kəslər necə İsa Məsihin dediyi ata mənasını verən "Abba" deyə Rəbbə səslənməyə başlayacaqlar?

TİCARƏTÇİ KİMİ FİKİRLƏŞMƏYİN

Bu sözləri işlədərkən yenə ürəyimdə bənzər bir ağrı hiss edirəm, çünki illərcə Rəbb, qurtuluş, ədalət kəlmələrini anlamaq üçün çox əlləşdim. Protestant bir keşiş və dindar insanlar yetişdirən bir professor olaraq sanki Rəbb Romalıların məhkəməsində oturubmuş, İsa günahlarımızın cəzasını çəkdiyi üçün, günahkar olduğumuzu bilə-bilə bizə bəraət qazandırarmış kimi, müqəddəs Pavelin Romalılara və qalatiyalılara məktublarını oxuyan Kalvin və Lutherin izni ilə getdim.

Ancaq romalılara və qalatiyalılara yazılan məktubları dərinləndirən oxuduqca, hər şeydən əvvəl bunu yazanların Yəhudi olduqları düşüncəsinə vardım. Onların fikir səviyyələri, dil və dəyərləri Roma İmperatorluğunun mühakimə sistemi ilə deyil, əhdlərlə yoğrulmuşdu. Uzun bir müddət əhdin ticarət müqaviləsi kimi qanuni bir vasitə olduğunu düşündüm. Bununla belə vaxt keçdikcə Katolik Kilsəsinin hələ başlanğıcdan bəri öyrətdiyi şeyə fikir verməyə başladım. Evlilik və fahişəlik bir-birilərindən nə dərəcədə fərqlidirlərsə, əhd və ticarət müqaviləsi də bir-birilərindən o dərəcə fərqli şeylərdir. Müqavilədə mövzu əşya, mal, xidmət, haqq və vəzifələrin dəyişməsi haqqdadırsa, əhddə mövzu kəslərin dəyişməsi haqqındadır. Bir müqavilədə bir əşya sənindir, digəri mənim; əhddə isə mən səninem, sən də mənim anlayışı yatır. Bu səbəblə Rəbbin etdiyi əhdlər həmişə eyni şeyi söyləyir: Mən sizin

Rəbbiniz olacağam, siz də mənim xalqım, ailəm və soyum. Çünki əhdlər qohumluq yaradırlar.

Əhdlər bioloji ailə münasibətlərindən də daha güclü olan ailə münasibətləri meydana çıxarır. Bunu qədimdə hər yəhudi bilirdi. Pavelin də, Yəhyanın da, Yaqubun da bildiyi bu idi. Bu səbəblə Rəbbin onlarla bir əhd edəcəyini eşitdikləri zaman artıq Onun yalnız bir qanun verən ya da hakim olmadığını bildirdilər. Artıq o andan etibarən əbədiyyətə qədər Rəbb bir Ata idi.

ALLAHIN UCALIĞINA DƏVƏT OLUNMUŞUQ

Övlad olduğumuza ürəkdən iman etdiyimiz zaman anamızı da sevərik. Amma ağa-kölə münasibətinə bərk-bərk sığınsaq, heç bir zaman Müqəddəs Bakirə Məryəmi anlaya bilmərik. Özümüzü Rəbbin qulu, ya da Onun azad etdiyi məhkumlar olaraq görməyə davam etdiyimiz müddətcə, Məryəmi də Rəbbin ucalığına qarşı bir təhdid olaraq görərik. Ağa olan adam yalnız küləsi ona xidmət etdikcə etibar görür. Ağa kölələri qarşısında əyildiği müddətcə hökm edə bilər. Halbuki bir ata yalnız uşaqlarının sevgisini arzulayır.

Əbədi Ata Rəbbin bizim üçün gözlədiyi bu arzusu daha da böyükdür. Rəbb bizim qarşısında səcdə etməyimizlə ucalıq qazanmır, Onun yaratdıqları qarşısında minnəttarlıqla hörmət göstərdiyimiz zaman da ucalığından bir şey itirməz. Oğul olan Rəbb bizim üçün insan olaraq yaşayıb, ölüb, dirilməklə əvvəldən özündə əskik olan ən kiçik bir ucalığı belə artıqdan qazanmamışdır. Hətta Rəbb belə sonsuz olanı artırma bilməz. Ucalığını bizimlə paylaşmaq üçün gəldi, öldü, dirildi və artıq əbədi olaraq hökm sürür.

Bu ucalığı bölüşən insanlar, İsa Məsihin ortaq varisləri, Krallığının digər sahibləri, Rəbbin övladları olaraq bunu soruşmağa haqqımız vardır: “Ucalığının nə qədərini bizimlə paylaşmaq istəyir? Bunu nə qədər həyata keçirə bilər?”

Mükəmməl sevgi qaynağı Rəbb hər şeyi paylaşmaq istəyir. Ancaq bizlər sərhədləri olan, O isə sonsuz olan yaratıcıdır. Bizim bu ilahi ucalığı paylaşmağımız necə mümkün olacaq? Özbaşımıza bizlər bunu bacara bilmərik. Təbii ki, mükəmməl sevgi olan Rəbb, bütün ucalığını bizə verə bilmək üçün hər şeyi özü edəcək. Hər şeyə gücü çatan Rəbb, şübhəsiz, bunu da bacaracaq. Əslində Məryəmə baxdığımız zaman bunu bacardığını görürük. Bizə bütün ucalığını hamımıza geri qaytaracaq olan anamıza verərək təmin etdi.

Evimə, bizə qonaq gəlsəydiniz və tutaq ki, kiçik uşaqlarıma bir qutu şəkər versəydiniz, kim daha çox şəkər götürəcək deyə şəkər qutusunun başında bir davanın çıxacağına sizi əmin edəyəm. Amma yoldaşıma bir qutu şokolad hədiyyə etsəniz, eyni şəkildə sizi təmin edəyəm ki, hər bir uşağa bərabər sayda paylanır. Əlbəttə Rəbb anaların bu xüsusiyyətini çox yaxşı bilir.

Rəbb dünyanı daha böyük ucalığa çatmaq məqsədilə deyil, daha çox uyğun şəkildə hər birimizlə paylaşmaq üçün yaradıb qurtardı. Yaradan və yaratdıqları arasında zidd istiqamətli bir çəkişmə yoxdur. Müqəddəs Ruh və Oğlu vasitəsilə Ata bizi yaratdı və qurtardı. Ancaq bunu ilk və ən mükəmməl şəkli ilə Məryəmdən başlayaraq bizim üçün etdi.

İsa Məsihin Məryəmdə reallaşdırdığı hadisəni görməzliyə vururuqmu? Tam əksinə, xüsusilə, diqqətimizi ən qüsursuz şəkildə göstərən insana cəmləyərək Rəbbin etdiklərini qeyd edirik.

Məryəm Rəbb deyil, amma o, Rəbbin anasıdır. O yalnız yaradılmış bir adamdır, amma Rəbbin yaratdığı ən əhəmiyyətli adamdır. O, kral deyil, amma o, Rəbbin seçdiyi Kraliça Anadır. Sənətçilərin əsərləri arasında bir şah əsərə yer verməyi istədikləri kimi İsa da anasının belə olmasını istədi. Məryəmlə əlaqədar gerçəyi təsdiqləməklə İsanın dəyərini azaltmırıq. Halbuki bunu rədd etsək İsanı təhqir etmiş olarıq.

BAKİRƏ MƏRYƏMİN DƏYƏRİ (HAQQI)

Rəbblə əlaqədar dini mövzuları insani dəyər hökmümüzlə düşündüyümüz zaman ortaya problem çıxır. Hər şeydən əvvəl Məryəm Rəbdən bu qədər dəyər görmək üçün nə etdi? Etdiyi bütün yaxşılıqlar Rəbbin özünə olan lütfündən qaynaqlanmırdımı? Onda bütün hörmət və şərəf Rəbbə aiddir. Rəbb heç birimizə bir şey borclu deyildir.

Haqq tamamilə dini bir termin olaraq qəbul edilsə, kiminsə “haqq”ından danışarkən Rəbbin gözündə dəyər qazanmışdır dediyimiz zaman yanıla bilərik və incidici olarıq. Amma bu sözü ailə içində istifadə etdiyimiz bir termin deyə düşünsək, təbii olaraq bu haqq miras kimi, ya da cibxərcliyimiz kimidir. Başqa sözlə, Rəbbin ailəsinin övladları olaraq bizlər qabımızdakı hər şeyi qurtardığımız zaman şokolada layiq olduğu şəkildə Rəbdən bəzi lütlər əldə edirik. Hansı ata uşaqlarına verəcəyi hədiyyələri əsirgəyər? Ya da mükafatlandırdıklarını incidər? Müqəddəs Augustinus belə yazmışdır: “Etdiyimiz işlər üçün Rəbb bizi mükafatlandığı zaman əslində bizdə reallaşdırdığı öz hədiyyələrini taclandırır və şərəfləndirir.” (bax KKK 2006).

Bu kitaba görə insanın savab qazanmasına kömək edən Rəbbin atayana yanaşmasıdır: "Allah tərəfindən

övladlığa götürülməyimiz, bizim nur sayəsində ilahi təbiətə qatılmağımızı təmin edər. Bu, bizə Allahın qarşılıqsız ədalətinə müvafiq gerçək bir savab təmin edər. Bu, nurun təmin etdiyi bir haqqdır, bizi Məsihin "ortaq varisi" edən və vəd edilən əbədi həyatı miras almağa layiq görən tam sevgi haqqıdır" (KKK 2008-9).

İsa Məsihin ləyaqətidir ki, bizim ləyaqət qazanma qabiliyyətimiz var və O, İlahi Oğul olaraq və yaşayan Ruhu vasitəsilə bunu mükəmməlləşdirərək yenidən bizə bəxş etmişdir. Əslində İsa heç bir şeyə ehtiyac duymadığına görə özü üçün heç bir şey tələb etməmişdir və qazanmamışdır. Bu şəkildə yalnız bizim ehtiyacımız olan lütləri almışdır.

Ata Rəbb dünyaya Oğlunun harada gerçəkdə nə böyük lütlər qazandığını göstərmişdir? Qətiyyətlə hər birimizdə, lakin ən çox Məryəmdə. Bizim istədiklərimizlə Rəbbin öz istədikləri arasında həmişə bir boşluq vardır, halbuki hamımızın əksinə Məryəmdə belə bir boşluq yoxdur. Kilsə Məryəmin sərhədsiz lütləri əldə etmə imkanını olduğunu deyir. Məryəm İsa Məsihin insanları xilas etmə işini azaltmır, əksinə Onun işini təcəssüm etdirir. Sərhədsiz lütlərlə bəzənmiş Məryəm insanın və Rəbbin razılığının mükəmməl iradəsinin birliyi ilə əhdin məqsədini öz üzərinə götürmüşdür. Məryəm üçün ideal və gerçək eynidir.

BİR SINAQ

Xristian olan insanın Müqəddəs Kitabı nə dərəcə qəbul etdiyi Məryəmə olan yanaşması ilə ölçülür. Təbii ki, o, qurtuluş tarixindəki ən əhəmiyyətli şəxsiyyət deyil. Bu şəxsiyyət yalnız İsa Məsihdür. Lakin bizim Məryəmi

anlamağımız İsa Məsihi və Onun bizi xilas etmə cəhdini nə dərəcə anladığımızı ortaya çıxarır.

Doğru-dürüst bir övlad olaraq yaşamaq üçün ən yaxşı Məryəmi dinləyərək və Onun sevdiyi kimi sevmək lazımdır. Dinləmək etmək deməkdir, "İsa sizə nə desə onu edin!" dəvətinə qulaq asmaq deməkdir. Sevmək demək xaça qədər olsa belə İsanın yanından ayrılmamaqdır. Sevmək demək, hər vəziyyətdə günaha qarşı İsanı seçmək deməkdir.

Cənnətdə və evinizdə olan ilahi analıqda Həvva və əhd sandığının prototipi reallaşır. İlahi analıq, müdriklik mövzusunda yetkinləşmək istəyənlər üçün Kilsə doqmaları ana südü kimidir. İlahi analıq, ürəyimizin dərinliyində mistika və ilahiyyatla qovuşduğu nöqtədir.

İlahi analıq məsihçiləri və onların qardaşı olan İsa Məsihi görüşdürən yerdir. Yenidən təkrarlayacağam: "adelphos" sözü "eyni ana bətnindən olan" mənasını verir. O halda qardaşlığı mümkün edən anadır. Məryəm üçün Oğlunu bizə verməsi çox əhəmiyyətlidir. Lakin İsanın anasını, Ataya qarşı günah işləyib özünü çarmıxa çəkən insanlara verməsi xəyal belə edə bilməyəcəyimiz bir davranışdır! Bizə anasını belə verdikdən sonra bizdən əsirgəyəcək heç bir şeyi olmadığına əmin ola bilərik.

7-ci fəsil MƏQSƏDƏ ÇATMIŞ KİLSƏ

KİLSƏNİ KİM ANA EDİR ?

Kilsənin Müqəddəs Kitabı, ənənəvi və doqma olan təlimləri vasitəsilə bir ana gerçəyi ilə qarşılaşırıq. Müqəddəs Bakirə Məryəmi tanıyıyıq. Yenə də bu nöqtədə çox diqqətli davranmalıyıq. Çünki Kilsə bizə Məryəmi vermir, əksinə, Kilsəni bizə verən Məryəmdir. Daha doğrusu, Kilsənin anası olaraq Məryəm ilahi Oğlunu bizə Kilsə vasitəsilə verir və yenə Kilsə vasitəsilə İsa Məsih üçün bacı və qardaşlarını yetişdirir.

Müqəddəs Kitabdakı xarakterlər bizim Məryəmi Yeni Həvva, bütün yaşayanların anası, Rəbbin Əhd Ailəsinin anası olaraq görməyimizi təmin edir. Tipologiya Məryəmi ayrıca İsa Məsihin Gəlini olduğunu göstərir. Ancaq Müqəddəs Kitabın ən axırında Vəhy Kitabında Gəlin və Ana eyni zamanda Kilsə ilə uyğunlaşdırılmışdır.

Vəhy Kitabı, İsa Məsih və qardaşlarına doğum sancıları çəkən qadınla, tarixin ən zirvə nöqtəsində duvağı açılan Quzunun Gəlini arasındakı sirli birliyi göstərir. Ana, Gəlin və Qadın Məryəmdir. Ana, Gəlin və Qadın Yeni Yerusəlim olan Kilsənin başıdır, mərkəzidir.

YAXŞI NƏSİHƏT VERƏN ANAMIZ

Məryəmin Kilsə ilə olan bənzərliyinin sirli bir şey olduğunu söylədim, amma bu bənzərlik sözdə bir bənzəyiş deyil. Müqəddəs Kitabdakı xarakter tipləri adi ədəbi xüsusiyyətlər daşımaz, çünki Müqəddəs Kitab ədəbi bir əsər deyil, tarixin özüdür. Xarakter tipləri yalnız tarixi deyil, həm də peyğəmbər hadisələrindən xəbər verir.

Bundan başqa Müqəddəs Kitab gerçəkdir və gerçəyin o biri tərəfi sonsuzluq, əbədilikdir. Bu səbəblə Məryəmdən Kilsənin anası və ya Kilsənin ilk nümunəsi şəklində bəhs etdiyimiz zaman canlı bir şəkildə həqiqətən mövcud olan və Rəbbin kainat nizamında əsas olan mütləq bir həqiqətdən danışırıq.

Kilsə II Vatikan Məclisinin sənədlərində (1962-65-ci illər) bu mövzunu parlaq şəkildə ifadə etmişdir. Bu Məclis Məryəm haqqında geniş şəkildə heç bir sənəd nəşr etmədisə də, nəşr olunmuş sənədlərə başdan-ayağa baxıldığı zaman Kilsə tarixində edilən universal məclislər arasında Məryəmlə əlaqədar heç bu cür detala rast gəlinmir. Gerçəkdə, II Vatikan Məclisi Məryəmlə əlaqədar daha əvvəl edilmiş bütün məclislərdəkindən daha çox məlumat əhatə edir.

Bəzi alimlər bu Məclisdəki ən əhəmiyyətli sənədin Lumen Gentium (Kilsənin Doqmatik Konstitusiyası) olduğunu söyləyir. Burada Məclisə qatılan keşişlər Məryəmlə əlaqədar olan ən möhtəşəm qiymətləndirmələr apardılar. Bu sənədin nəticə hissəsinin başlığı " Rəbbin Anası Müqəddəs Bakirə Məryəmin rolu Kilsənin və İsa Məsihin Sırrında" adlanır.

"Kilsənin Məclisi" İlahi Xilaskarın xilas işini reallaşdırdığı Kilsədəki təlimi izah edərkən həm Vücut alan Söz sırrındakı Bakirə Məryəmin rolunu, həm də xüsusilə iman edənlər başda olmaqla, İsanın bütün insanların və Rəbbin Anası Məryəmə qarşı xilas olan insanların vəzifələrini diqqətlə açıqlamağı hədəf almışdır." (Lumen Gentium 54)

Bu sənəddə əlinizdəki kitabda ortaya qoyduğumuz müzakirələr silsiləsinə bənzər bir yol izlənmişdir. Məryəm

ilahiyyat, tipologiya, doqma və son olaraq Kilsənin ilahiyyatı işlərinin işığı altında izah edilmişdir. Məclis Məryəmin Əhdi-Cədidəki bənzərsiz və əhəmiyyətli rolu ilə yanaşı, Əhdi-Ətiqdəki Məryəmi işarə edən hissələrin olduğunu təsdiqləmişdir (nömrə. 55). Mübahisənin sona çatmasına baxmayaraq, Kilsənin həyatında Məryəmin daimi davam edən rolu hələ araşdırılır.

ANA VƏ ÜZVLƏR

Məryəm nə şəkildə Kilsə ilə əlaqədərdir?

"İsaya aid olanların anasıdır. Məryəm İsa Məsihin baş olduğu Kilsədə Onun üzvləri olan imanlıların doğulması üçün yaxşılığa ortaq olur." (Lumen Gentium 53, müqəddəs Augustinə aid sözlərdən götürmə).

"Müqəddəs Bakirənin Kilsə ilə güclü bir əlaqəsi vardır." (nömrə. 63)

"Məryəm Kilsənin bənzərsiz və seçmə bir üzvüdür." (nömrə. 53)

"O, Kilsənin iman və məhəbbət xüsusiyyətini daşıyan ən qüsurusuz nümunəsidir." (nömrə. 53)

"Müqəddəs Ruhun istiqamətləndirdiyi Katolik Kilsəsi, övlad sevgisi və bağlılığı ilə Məryəmə ən sevilən ana olaraq dəyər verir." (nömrə. 53)

O halda Məryəm, Rəbbin bütün ailəsinə analıq edir. Bu ailənin nümunə götürüləcək fərdir və uşaqlarının doğulması və tərbiyəsində təsirli bir şəkildə iştirak edir.

(nömrə 63). Ana olaraq ailənin bir üzvüdür və Ata ilə birlikdə bu ailəyə xüsusi şəxsiyyətini qazandırır.

Eyni zamanda Kilsə də anadır. Ancaq bu analıq İsa Məsih və Məryəmə söykənən fəaliyyəti sayəsindədir. Kilsə səmimi yaxınlığı ilə Məryəmə bağlıdır, Kilsə ayrıca Məryəmin bakirə analığını ucaldaraq və nümunə götürərək öz analığını reallaşdırır.

"Həqiqətən də Kilsə Məryəmin sirli müqəddəsliyini hədəfləyərək, Onun məhəbbətini nümunə götürərək, Atanın iradəsini imanla yerinə yetirir, Rəbbin sözünü imanla qəbul edərək, analıq vəzifəsini yerinə yetirdiyi zaman özü də ana olur." Məryəmlə birlikdə Kilsə də yoldaşı olan İsa Məsih tərəfindən ona bildirilən imanı qoruduğu və müdafiə etdiyi üçün bakirədir. "Rəbbinin anasını nümunə götürərək Müqəddəs Ruhun qüdrəti ilə Kilsə bakirə formasında iman, güclü bir ümid və səmimi bir məhəbbəti qoruyur" (nömrə 64).

İŞILDAYAN ŞÖHRƏT

İlahiyyatçılar Məryəmdən "ilk nümunə" deyə bəhs edərkən nə demək istəyirlər? Sadəcə, ifadə etmək lazımdırsa, Məryəm kilsə şəklinin ən sonunda reallaşmasıdır (bax KKK 967, 972).

Bu kitabda gördüyümüz kimi, Əhdi-Ətiqdəki prototiplər Əhdi-Cədiddəki gerçəkləri gizləyir. Ancaq İncildəki gerçəklər bunun əksinə olaraq cənnətdəki ucalığı gizləyir. Bu səbəblə İncilin Vəhy Kitabı bu cür əhəmiyyətli və təməl daşı qədər qiymətlidir. Burada sonunda reallaşacaq olan bütün dünyəvi prototiplərdən bəhs olunduğunu görürük. Rəbbin tarix boyunca bütün yaratdıqlarını şöhrətə çatdırdığını göstərir.

Vəhy Kitabında cənnətə alınan, hökm sürən Məryəm təməl elementdir. Kilsə yalnız bir prototip olaraq qalarkən Məryəm özü ilə bağlı bir gerçəyin sona çatdığı nöqtədir. O, Bakirə və Anadır; İsa Məsihin Gəlini, Səməvi Yerusəlim, Rəbbin şəhəridir. O, cənnətin ilk prototipidir. Kilsə və yerdə qalan bizlər də dünyada keçirdiyimiz günlərimiz əsasında bu sirli gerçəyə çatmaq üçün çalışmalıyıq.

Məclis bunları söyləyir:

"Ləkəsiz və qüsuruz olaraq mükəmməliyə çatmış olan ən müqəddəs Bakirənin içindəki İsa Məsihi izləyən Kilsə üzvləri, hələ də günahla başa çıxıb müqəddəsliklərini artırmaq üçün çalışırlar. Bu səbəblə, imanlılar seçilən insanların birliyində işıldayan gözəl ləyaqətlərin daşıyıcısını nümunə götürərək Məryəmə gözlərini çevirirlər. İsa Məsihin ucalığını məqsəd qoyan Kilsə, daha çox önə çıxarılmış prototip olan Məryəmə bənzəyərək iman, ümid və məhəbbət işlərində, hər işdə daim Rəbbin arzusunu axtarıb yerinə yetirməkdə inkişafını davam edir." (Lumen Gentium 65).

Bizim səylərimiz fərddir, ancaq eyni zamanda da ictimaidir. Rəbbin ailəsinin üzvləri olaraq digər insanların qayğısına qalıb bir çoxlarını bu ailəyə daxil etmək üçün məşğul olarıq. II Vatikan Məclisi Məryəmi yenidən həvariliyin nümunəsi və xristian olaraq çatmağa çalışdığımız bir hədəf kimi ucaldır.

Həqiqətən də həvarilik cəhdlərimiz Məryəm kimi birinə ehtiyac duyur. Həvarilik Məryəmə ediləcək bir dua ilə başlamalı, Məryəm təlimi və bağlılığına çatmalıyıq. Çünki, həvarilik demək, bir ailə qurmaq deməkdir. Ailə içindəki anaya hörmət olmadan kimsə bir ailəyə sahib

olduğunu iddia edə bilməz. Üstəlik II Vatikan Məclisinin ifadə etdiyi kimi Məryəm öz uşaqlarının hər birinin müqəddəslikdəki inkişafına görə çox vacibdir.

Yenə də İsa Məsihin qardaşları arasında belə Məryəmin uşağı olduqlarının fərqudə olmayan kim bilir neçə insan vardır?

MƏSİHÇİLƏRİN BİRLİYİ ÜÇÜN ZƏRƏRLİDİR Mİ ?

Bütün bunlar bizi Məryəmlə bağlı universal doktrinanın Xristian birliyini təhdid edib-etməyəcəyi kimi cansıxıcı suala gətirib çıxarır. Katolik ilahiyyatçılar da aralarında olmaqla, bəzi insanlar bu inancı rədd edən Protestant kilsələrinə yaxınlaşmaq üçün Məryəmlə əlaqədar inanclarımızı yumşaltmağımız lazım olduğunu söyləyirlər.

Halbuki bunu etməklə gerçəyə qarşı çıxmış olarıq. İlahiyyat gerçək bir elm sahəsidir, mövzusu isə tamamilə ilahi yolla açıqlanmış sirlərdən ibarətdir. Əsrlər boyunca İsa Məsih və həvariləri tərəfindən toxumları atılmış olan bir çox təlimlər Kilsənin səlahiyyətləri sayəsində açıqlandığı kimi doqmaya çevrilmişdir. Bu şəkildə, ilahiyyat digər elm sahələrində olduğu kimi zamanla inkişaf etmişdir.

Elm adamları müxtəlif nəzəriyyələri sınıyaraq düstur düzəldərlər. Bu nəzəriyyələrdən bəziləri, məsələn, Nyutonun cazibə qanunu kimi kifayət qədər dəlilə sahib olan zaman dəqiqləşərək yenidən qanun adlandırılır, bəziləri isə gerçəkləşməmiş fərziyyələr olaraq bir kənara atılıb, xaric olunurlar. Bu üsulla qanunlar elmi inkişafın göstəricisi halına gəlirlər. Bənzər şəkildə, bir doqmanın təyin olunması ilahiyyatda bir inkişafın olduğuna işarədir.

Doqma bir təlimin mükəmməlləşmiş halıdır və təlimdə İsa Məsihin vəzifələndirib dəstək olduğu Kilsənin

İncil gerçəyini öyrətdiyi və elan etdiyindən fərqli bir şey deyil. Bir papa Məryəmlə bağlı bir doqmanı açıqladığı zaman dünyaya ilahiyyatda qiymətli bir dərs verməkdən ziyadə daha çoxunu edir. Beləcə, o, həvari olaraq bütün xalqlara İncili eşitdirmə missiyasını Rəbbin özünə bəxş etdiyi inayətlə yerinə yetirir (bax Matta 28:18-20).

Kilsənin tarixi boyunca doqmaların tərifi, xüsusilə də edilən bir tərif müzakirə nöqtəsi halına gəldiyi zaman Kilsədəki ən parlaq zehinlərdən bəzilərinə ilahiyyat enerji və həvarilik etmə mövzusunda ilham qaynağı olmuşdur. 1950-ci illərdə Fransa, Taizedə yaşamış Max Thurian da aralarında olmaqla bir çox protestant, XII Papa Pius Məryəmin Göyə qaldırılmasını doqma olaraq elan edəcəyi söz-söhbətlərini eşidər-eşitməz şiddətlə buna qarşı çıxdılar. Katolik birliyinin dağılacağı yolunda uğursuz proqnozlar irəli sürərək "İncildə harada belə bir şey var?" deyə soruşdular.

Əksinə, Məryəmin Göyə qaldırılmasının açıqlanması Katolik birliyinin qızıl çağının şəfəqi ilə rastlaşır. İndi, hardasa əlli il sonra əks fikirdə olan bir çox quruluş funksiyasını itirdiyi halda, Katolik Kilsəsini hələ də birlik hərəkətinin mühərriki deyə təsəvvür etmək olar.

Nə təsadüfdür ki, Max Thurian Katolik bir ata olaraq 1996-cı ilin Göyə Qaldırılma Bayramında həyata vida etmişdir.

Gerçək din birliyinin inkişafı insan olaraq bizim səyimizin sadə bir nəticəsi deyil. Hətta hər iki tərəfin qarşılıqlı uzlaşması belə bunu təmin edə bilməz. "Burada söz mövzusu olan imanın təminatını dəyişdirmək deyil" deyən Papa II İoan Pavel, "doqmaların mənasını dəyişdirmək, bunların içərisindən əsas olan sözləri seçmək, müəyyən bir dövrün seçimlərini bu gerçəklərlə uzlaşdırmaq... və s. deyə əlavə edir. Rəbbin istədiyi birliyə

yalnız açıqlanmış imanın bütün məzmununa əlavə olunması ilə nail ola bilər." (Ut Unum Sint 18).

Bu səbəblə iman birliyi, Müqəddəs Ailəsi üçün hərəkətə keçən Rəbbin sözünü və xüsusi bir inayəti tələb edir. Eyni şəkildə Rəbdən ailə birliyinin simvolu və qaynağı olaraq xidmət etməsi üçün bizə verdiyi Məryəmin vasitəçiliyi olmadan başqa cür işləyəcəyini gözləyə bilmərik.

NƏHAYƏT Kİ

Mübahisələr hər nə olursa olsun, bunlar siyasi mövzular deyil, ailə məsələləridir. Həqiqətən də kilsədə, ya da ilahiyyat müzakirələrində, səmimi olsaq da, əleyhdəki fərdi fikirlərimizi söyləyərək bu cür mövzuları ortaya sərrib günaha girməməyə diqqət göstərməliyik. Məryəmin qürurunu zədələyəcək bir yolda Məryəmin qürurunu axtarmaq nə qədər mənasız olar.

Birliyin təmin edilməsi mövzusunda özüm də çox məsum olmamaqla yanaşı yalnız "ortaq anamız" (bax Redemptoris Mater 19, 47) və Oğlu ətrafında bütün uşaqlarını bir yerə toplamaq üçün Rəbbin ilahi qüdrətini göstərəcəyinə olan inancıma görə ümidliyəm.

Nə də olsa Kilsənin doğması olaraq açıqlanmış Müqəddəs Kitabdakı tipologiyadan öyrəndiyimiz budur. Əvvəlcədən bildirilən əbədi həqiqət tarix boyunca təəccüblü sona doğru bütün insanların yönəldiyi birliyin universal və tək olmasıdır, Rəbbin insani elementlər formasında gerçəkləşdirdiyi Məryəmi gəlin, ana və Kilsənin prototipi olaraq seçməsi hamımızı əhatə edəcək bir birlik meydana gətirəcək.

8-ci fəsil SON SÖZ

Müqəddəs Bakirə Məryəm haqqındakı bu kitabın böyük bir hissəsini oxuduğunuza görə bəlkə də dostlarınızla, ailədəkilərlə, xristian olan iş yoldaşlarınızla, ya da söz Məryəmlə bağlı təliminə gəlmiş zaman şübhəli insanlarla öyrəndiklərinizi paylaşmağa can atırsınız. Əgər həvarilik etmə mövzusunda həvəslisinizsə, onda məmnun olaram. Bir zamanlar məktəbdən məni aparmaq üçün yanıma gələn gerçək anamdan utandığım kimi, Katolik dostlarım heç bir zaman qeyri-adi bir anaya sahib olmaqdan utanmasınlar deyə bu kitabı yazdım.

Yenə də bir tədbir görmək istəyirəm və bu mövzuda çox istəkli davranmamağınızı tövsiyə edirəm, ya da yanlış səbəblərdən ötürü bu mövzuda çox istəkli olmayın. Müqəddəs Bakirəni müdafiə edəndə unutmayın ki, qol yeməmək üçün bir qala dirəyini deyil öz ananızı müdafiə edirsiniz. Bunu edərkən yalnız ananızın istədiyi şəkildə etməlisiniz. Heç bir ana özünü müdafiə edərkən övladının pis hərəkətlərlə bunu göstərməsini istəməz. Heç bir ana uşağının özünü müdafiə edərkən kobudlaşmasına icazə verməz. Heç bir ana məktəb bağçasında səs-küy çıxaran uşaqların mübahisə mövzusu olmasını arzulamaz.

Bunları söyləyirəm, çünki bəzən dini müzakirələri idman müsabiqəsi, ya da oyun kimi görən kəslərlə qarşılaşıram. Bu cür insanlar üçün "düşmənlərini" tamamilə hörmətdən salmaq bahasına da olsa, hədəf müzakirəni qazanmaqdır.

Məryəm təlimini sübut etmənin yolu bu deyil. Məryəmin uşaqlarının düşmənləri olmaz. Bildiyimiz İsa Məsihdə hamımızın eyni anadan doğulan qardaşlar olduğumuzdur. Bəzən müzakirələr lazımlı olsa da, fərqli

fikirdə olan qardaşlarımızla mübahisəyə girməyimizə ehtiyac yoxdur və sevgi bəzən çox çətin olsa da, onları sevgi ilə qarşılamalıyıq.

Üstəlik, heç bir zaman özümüzü Kraliça Ananın uşaqları olaraq qiymətləndirib başqalarının qarşısında lovğalanmamalıyıq. Bütün sualların cavabını bildiyimiz yanlışına da düşməyək. Hamımızın cavablara çatması mümkün olsa da, heç kim tam mənası ilə bunları anlaya bilməz. Rəbb bizi təvazökar edərək uşaq olduğumuzu bizə xatırlatmağa davam edəcək. Bəzən yıxılmağımıza izin verəcək və doğru zamanda problemin cavabını bilmədiyimizi bizə göstərəcək. Belə bir şeyə, hətta bəzən öz müqəddəs işini etdiyimiz sırada belə, icazə verəcək.

Bütün bu söylədiklərimlə sizi əmin edirəm, çünki iman etdikdən çox qısa bir müddət sonra öz evimdə Rəbbin bu mesajını aldım.

Katolik Kilsəsində özümü evdə hiss etməyə başlamadan çox əvvəl getdiyim hər yerdə imanımın əlaqədar izah etdiklərimi katoliklərin canı-qəlbdən dinləmələrindən qürur duyurdum. Həddindən artıq mühafizəkar protestantlar və mühafizəkarlar bəzən məni pərt etmək məqsədilə etdiyim konfranslara qatıldılar, amma mən onların öhdəsindən asanca gələ bilirdim. Hələ onlar ağızlarını belə açmadan nə deyəcəklərini (çünki mən də bir zamanlar belə düşünürdüm) və İncildəki hansı sübutla onlara qəti cavabı verəcəyimi həmişə bilirdim. Bu cür fürsətləri artıq haradasa nişançıların vuracaqları bir başqa seramik göyərçini dörd gözlə gözlədikləri kimi qovalayırdım. Özümü olduqca güclü bir söz duelçisi olaraq görürdüm.

Bu cür müvəffəqiyyətə nail olduğum bir zamanda birdən özümü bir həftə sonu Gordon Conwell Protestant məktəbinin yaxınlığında idim. Mən orda köhnə bir professor dostumla görüşüb söhbət etməyə qərara gəldim. Bir az keçmişə qayıdıb köməkçi-assistent olaraq birlikdə xidmət etdiyim professorla zaman keçirmək istədim. Məni gördüyünə çox məmnun oldu və orada olduğum müddət boyunca gəlib öz evində qalması təklif də etdi. Şübhəsiz, mənim Katolik imanını seçdiyimi eşitmişdi və kübarca söyləmək lazımdırsa, xəyalı puç olmuşdu. Mənimlə uzun-uzadı bu mövzu ətrafında söhbət etməyə can atdığını söylədi.

Çox yaxşı bilirdim ki, mənə öz etirazını bildirmək istəyirdi, mən də buna təbii ki, həvəsliydim.

Getdim, bir-birimizi çox səmimi bir şəkildə salamladıq, ancaq hislərim məni yenə yanıltmamışdı. Bir müddət sonra ev sahibim və yoldaşı məni Papa, Əraf, Evxaristiya, ruhanilik, tövbə sirri kimi suallarla sorğu-suala etdilər. Sualların hər birini çox gözəl cavabladım. Çünki bütün gün və gecə boyunca əlində beyzbol çubuğu ilə atılan atışları meydanda bir-birinin ardınca asan bir şəkildə qarşılayıb tamaşaçılara atan böyük bir ulduz kimi idim.

Sonra gecə yarısına doğru layiq olduğum şəkildə tam rahat bir yuxuya getməyə hazırlaşdığım zaman yoldaşım birdən-birə: "Bəs Məryəmin Göyə Qaldırılmasına nə deyəcəksən?" -deyə soruşdu.

Nəyi nəzərdə tutduğunu bilirdim. Bu mövzuda İncildə nümunə göstərə biləcəyiniz bir dəlil yoxdur. Yorulmuşdum və bu mövzunu belə formada gecənin yarısında ortaya atmasından də narahat olmuşdum. Üstəlik, hazırlaşmamışdım da. "Vəhy Kitabı 12-ci hissəyə

baxsan Məryəmin bədəni və ruhu ilə cənnətdə olduğunu görərsən",- deməklə kifayətləndim.

"Çox gözəl, Skot" -dedi. - "Ancaq mənə altıncı əsrdən əvvəl bir adamın buna inandığını sübut edərsənmi?"

"Tarix boyunca Kilsə, əbədi istirahət yeri olaraq Məryəmin sümüklərinin olduğu bir məzara əsla hörmət etməmişdir"- deyərək ötüşdüyüm.

Haqlı bir nöqtəyə diqqət çəkmişdi, səssizliyə gətirib çıxaran müdafiəm qeyri-kafi qalmışdı.

Haqlı olduğunu qəbul etmişdim, "amma təqib zamanlarında təlim və bağlılıq baxımından nadir hallarda müsbət nəticələr verir"- dedim. Çətinliklərə sinə gərüb səbirli davranmaq kilsənin ən başda gələn prioritetləridir.

Ev sahiblərim heç təsirlənməmişdi.

Nəhayət, güclü vəzçi gün ərzində edilən müsabiqənin nəticələrini və bir illik müdrikliyinin təsirlərini hiss etməyə başlamışdı.

Dərhal bir nöqtəyə diqqət çəkmək istədim; təbii ki, altıncı əsrə qədər Göyə Qaldırılma yazılı tariximizdə ortaya çıxmamışdır. Ancaq bu tarixdən sonra bayram günləri, ilahilər və yazılı qaynaqlarda bəhs edilib inkişaf etdiyini görürük. İmperator bu günü universal bir bayram günü olaraq elan etdiyi vaxt ən kiçik bir zidd görüş və ya müqavimət olmadı.

Ev sahiblərim gülümsədilər: "Bunlar çox gözəl, yaxşı, Skot. Ancaq gerçək budur ki, əlində bizə beş yüz il boyunca davam edən səssizliyi izah edəcək bir şey yoxdu, elə deyilmi?"

Bu ana qədər müzakirəmiz olduqca isti bir şəraitdə keçmişdi. Amma indi artıq mövzunun qarışdığını, cəbhələşdiyini hiss edirdim.

Bununla belə cavab vermək lazım idi: "Xeyr, ağıma bir şey gəlmir"- dedim.

"Mənə bir kitab tövsiyə edə bilərsənmi? Bu mövzuda oxuya biləcəyim hər hansı bir şey?"

Hirsli şəkildə başımı yellədim.

"İlk beş əsrdən qalma bir cavabın yoxdur? Əlində hər mövzu üçün kitabı olan səndə göyə qaldırılma ilə əlaqədar oxuya biləcəyim bir kitab belə yoxdur?" Bu anın kefini sürüb zəfərinin dadını çıxarırdı.

"Xeyr" - dedim.

"Skot, sənə bunun səhvsiz şəkildə təyin olunan bir doqma olduğunu xatırladırım, sən isə mənə beş əsr boyunca niyə səssiz qalındığını açıqlaya bilmirsən?"

"Bilmirəm"- dedim.

Saatlarca davam edən bir dialoqun dramatik bağlanış anı idi. Daha əvvəl qazandığım zəfərlərin hamısı yox olub getmiş kimi görünürdü. Qonaq otağındakı yatağıma anamın xəyalını puç etmiş kimi hiss edərək elə bil sürünərək çıxdım.

Yatağın içində oturdum, dizlərəmin üstünə çöküb dua edərək İsa Məsihdən məni bağışlamasını istədim. Sanki anasına xəyanət etməklə, ONA da xəyanət etmişdim. Özümü bütün sahəni müvəffəqiyyətlə keçib boş qapıya qol ata bilməyən bacarıqsız bir oyunçu kimi hiss etdim. "Müvəffəqiyyətsizliyim və zəifliyim üçün təəssüf edirəm, Rəbbim"- dedim. Sonra "Salam Mübarək Məryəm" duasını oxudum. Bu halda yorğun bir şəkildə yatıb qalmışam.

Səhər məni oyandırmadıqları üçün saat doqquzda oyandım. Mətbəxdə məni bir qabda omlet gözləyirdi.

Oturub yeməyə başladığım zaman təqvimdə 8 dekabr Bazar ertəsi günü olduğunu gördüm. Bu tarix zehnimdəki həyəcan signalını çalışdırdı. Bu gün bir bayram günüdür?

Sonra xatırladım ki, bu gün Bakirə Məryəmin Ləkəsiz Döllənməsi Bayramı idi. Artıq Katolik olmağıma baxmayaraq Protestant bir bölgədə olduğuma görə az qala bunu unudacaqdım.

Utancaq bir şəkildə ev sahibəmə: "Bu gün kilsəyə getməliyəm. Yaxınlarda bir yerdə ayinə qatıla biləcəyim bir kilsə varmı?"- deyə soruşdum.

"Ah, çox şanlısan. Düz arxa tərəfimizdə Müqəddəs Pavel Kilsəsi var"- dedikdən sonra ayin saatlarını öyrənmək üçün dərhal zəng etdi. Amma onlar artıq o günkü ayinlərini qurtarmışdılar. Bu səbəblə ətrafdakı on kilsəyə də zəng etməsinə baxmayaraq təyyarə ilə buradan ayrılmadan əvvəl qatıla biləcəyim bir dənə belə kilsə ayini tuş gəlmədi. Ən sonunda təxminən on beş mil kənarda Peabody ticarət mərkəzindəki kiçik Karmel Kilsəsindəki ayin saatlarının siyahısını tapdı.

Bir telefonda sonra həqiqətən bu kilsədə günorta vaxtı Evxaristiya Ayini olduğunu öyrəndi. Kilsəyə gedib gələcək, ev sahiblərimin də məni hava limanına buraxacaq qədər kifayət qədər zamanım vardı. Yola çıxmaq üçün dərhal hazırlanıb ticarət mərkəzinə doğru yola çıxdım, günortadan bir az əvvəl bura çatdım. Kilsənin harada olduğunu soruşdum və birinci mərtəbədə dar nərdivanlara doluşan, Milad alış-verişinə gəlmiş müştərilər arasına düşdüm. Ən alt mərtəbədə gözləmə otağı kimi kiçik bir kilsədə arxadakı yerimi tutdum.

Zəngin çalması ilə yaşlı bir ata ağır-axsaq içəri girdi. Yetmiş yaşlarında olmalı idi. "Aman Tanrım bu çox uzun bir ayin olacaq",- dedim öz özümə.

Bir də fikir verdim ki, ayinin əvvəlindən etibarən özümdən asılı olmayaraq tez-tez saata baxıram və təyyarəyə çatıb- çata bilməyəcəyim barədə düşünürəm.

Ancaq vƏz nƏvbƏsi gƏldiyi zaman birdƏn hƏr Őey dƏyiŐdi. Bu yaŐlı adam kƏrsƏyƏ çıxıb hamıma tƏk-tƏk baxdı. ŐƏbhƏsiz, hamımız Onun gƏzlƏrindəki iŐiltını hiss etmiŐdik. "Bu gƏn anamızı qeyd edirik!"- dediyi zaman sanki yalnız mƏnimlə danıŐırdı.

SƏzƏnƏ buradan gƏtƏrƏrƏk atƏŐ kimi sƏzlƏrlƏ vƏzini etdi. Billy Grahamın bu adam ƏzƏrində heç bir tƏsiri ola bilmƏzdi. "MƏryƏmin niyƏ gƏnahsız olaraq doęulduęuna inanırsınız? deyƏ ƏgƏr biri sizdƏn soruŐsa"- dedi. Sanki guruldayaraq -"Siz ona nƏ cavab verƏcƏksiniz?" - sonra dayandı.

"Ona nƏ deyƏcƏksiniz?" - tƏkrar susdu.

Sonra birdƏn-birƏ: "Ona bunu sƏylƏyin: Ananızı yaratmaq imkanınız olsaydı onu Əsl gƏnahdan ayrı tutardınız, deyilmi? TƏbii ki belƏ edƏrdiniz." "Amma siz bunu bacara bilƏrsinizmi? Xeyr, bilmƏzsınız. Amma İsa edƏ bilƏrdi, etdi dƏ!"

Daha sonra ayinə diqqƏtimi yƏnƏltmƏk mƏnim Əin ƏtinlƏŐdi, amma artıq ŐƏhƏrdƏn ayrılacaęım uuŐumu dƏŐƏnmƏrdƏm. Ata ilƏ danıŐmaq istƏyirdim.

Ayin sona çatanda izdiham ticarƏt etmƏk Əin daęıldı. MƏn dƏ kilsƏnin arxa tƏrƏfindƏki kiçik otaęa yƏnƏldim. "Ata bir dƏqiqƏniz varmı?" - deyƏ soruŐdum.

MƏnƏ baxmadan: "xeyr" - deyƏ cavab verdi.

Bu dƏfƏ: "YaxŐı yarım dƏqiqƏniz varmı?"- deyƏ soruŐdum.

Onda mƏnƏ baxdı:"NƏ istƏyirsiniz?"- dedi.

"MƏn, Gordon - Conwell mƏzunu, sinif birincisi idim, amma bu ilin ƏvvƏllƏrində katolik oldum." -dedim.

GƏlƏmsƏyƏrƏk mƏnƏ: "CƏnub Hamiltondan Gordonmu? Bir zamanlar orada mƏƏllimlik etmiŐdim. İlahiyyat ƏyrƏdirdim."- dedi.

"Xeyr, anladığınızı zənn etmirəm. Bura Protestant din adamlarının yetişdirildiyi bir məktəbdir" -dedim.

Qaşını qaldırdı: "Xeyr, gənc adam sizin anladığınızı zənn etmirəm. Bura qədimdən bir Karmel Monastırı idi və mən orada uzun illər müəllimlik etdim. Siz nə vaxt məzun olmuşdunuz?"

"Səksən ikidə"- deyə cavab verdim - "Kalvinist olaraq sinfimin ən yaxşısı idim. Sonra Katolik imanını seçdim. Bu günlərdə oraya ziyarətə gəldim, amma özümü açaldılmış hiss etdim."

"Hə – dedi - biz onlara binamızı veririk onlar da deməli bizə məzunlarını verirlər. Ədalətli bir ticarətə bənzəyir."

Sonra danışığımızın necə başladığını xatırlayaraq - "Sualınız nə idi?" - deyə soruşdu.

Ona bir gün əvvəlki gecə yarısı özümü necə təhqir olunmuş hiss etdiyim də daxil olmaqla hər şeyi izah etdim. "Vəzinizi çox yaxşı verdiniz. Bu səbəblə sizin mənə təklif edə biləcəyiniz bir kitabınız varmı deyə soruşacaqdım" - dedim.

"Ağlına bu mövzu ilə bağlı bir kitab adının gəlməmiş olmasının yaxşı bir səbəbi var"- dedi - "Belə bir kitab yoxdur. Bir dənə var idi, amma artıq keçən həftə sonuncusu satıldı."

Çaşmışdım: "Ata, Məryəmlə bağlı bütün kitabları həqiqətən tanıyırsınız?"

"Bu vəziyyətdə bilməliyəm. Kitabı özüm yazmışam."

Ağzım açıq qaldı. Sanki özümü dan vaxtı hər şeyin işıqlanacağı bir nöqtədə tapmışdım.

"Bəli. Mən yazdım, adı "Məryəmin Göyə Qaldırılması"dır. Mənə keçən həftə kitabın satıldığını dedilər. Amma əlimdə iki surət var. Bir şkafa yönəldi. - "O professorun adı nə idi?" - deyə soruşdu.

Söylədim.

"Siz evlisiniz? Yoldaşınızın adı nədir?"

"Kimberley."

Kitabların iç səhifələrini yoldaşım və dostlarımın adına Ata Kilian Healy, O. Carm. öz adı ilə imzaladı.

Sonra tələsik yanımdan ayrılaraq məni çaşqınlıq içində orada buraxdı. Rəbbin ucalığına heyrtlənərək maşınla yoldaşımın evinə getdim.

Avtomobili yükləyib vaxtında Logan hava limanına ancaq çata biləcək qədər vaxt tapdım. Köhnə professorum o gün dərs verdiyi üçün məni yolçu edə bilmədi. Bu səbəblə yolda dayanıb vidalaşdıq.

Ona: "Son bir şey də. Məryəmin Göyə Qaldırılması ilə bağlı məndən bir kitab mülahizəmi istəmişdiniz." - Ata Healyın kitabı üçün əlimi cibimə atdım və otuz saniyə içində kilsədə olanları dərhal izah etdim. Təngnəfəs bu kitabın tək olduğunu, artıq satışda qurtardığını və bu gün günorta ticarət mərkəzində yazıçının özü ilə təsadüfən tanış olduğumu söylədim.

Nə söyləyəcəyini bilmədi. Yoldaşı məni hava limanına apararkən gülürdü.

Təyyarəyə minəndə özümü kiçik bir uşaq kimi hiss etdim. Məryəm Ananın başımı sevgi ilə oxşayarkən mənə: "Məni qorumaq üçün bu qədər özünü incitmə. Sadəcə məni və Oğlumun sev və əgər sən qeyri-kafi qalsan əksiyini biz tamamlayarıq" - dediyini elə bil eşidirdim.

Bütün müşahidələrim və üstünlüklərim qeyri-kafi qaldığı zaman, insani dəyərlərim ölçüsündə alçaldılmış vəziyyətdəyənkən, artıq daha çoxunu edə bilməyəcəkkən

hələ başlanğıcda etməli olduğum şeyi etdim, “Salam Mübarək Məryəm” dua etdim.

Özümü alçaldılmış və gücsüz hiss etdiyim bir anda günün sonunda söylədiyim bu dua həyatımın çevriliş nöqtəsi oldu. Bu dua, edəcəyim ən yaxşı hazırlanmış söhbətlərimlə belə bacara bilməyəcəyim hadisələr zəncirini hərəkət etdirdi.

Müqəddəs Bakirə Məryəmi izah etmək mövzusu olanda çoxsaylı cavablara sahib olmaqdan sonra onu çox sevmək daha çox işə yarayır. Qeyri-kafi qaldığımız bir an gələndə bizdəki əskikliklərdən Məryəm Anamız yalnız bir ananın edəcəyi kimi möcüzələr yaradacaq. Alçaldıldığımız zaman, ya da özümüzü zəif hiss edəndə bizim planlaşdırma biləcəyimizdən və ya bacara biləcəyimizdən çox daha yaxşı şeylərin reallaşacağına hazırlıqlı olmalıyıq.

Sevinclə və etibarla müjdəni yayın. Başlanğıcda hər problemin cavabını verə bilməyəcəyinizi də bilin. Ancaq Xilaskarımız hər şeyi bilir və O, anasını sevir. Ehtiyacınız olan hər şeyi bəzən məğlub olmanız gərəksə belə sizə təmin edəcək.

SON HİSSƏ MÜQƏDDƏS TƏSBEH

Ad günü şənliklərində, evlilik il dönümlərində analarımız haqqında danışmaq üçün fürsət tapanda bizlər asanlıqla köhnə xatirələrə qayıdırıq. Anamızla uşaqlıq günlərimizdə paylaşdığımız xatirələrə toxunmaq zəruriliyi hiss edərik. Bunları yüksək səslə dilə gətirməklə həyatımızda anamızın sevgisinə qarşı kifayət qədər qarşılıq verə bilmədiyimiz, bizə baxıb böyütdüyü üçün kifayət qədər ona minnət duya bilmədiyimiz anların əvəzini verməyə çalışırıq.

Bu kitabı yazmağa başladığım zaman səhv hisslərim və cəhalətim ucbatından nənəmin təsbehini parçaladığım an da daxil olmaqla, mənə böyük əzab verən xatirələrlə başa çıxmaq məcburiyyətində qaldım. Bəlkə də kitabın bu son qisimini yazmaqla bəzi şeyləri düzəldə bilərəm. Nənə Hana aid olan təsbehi geri qaytara bilmərəm. Çünki təsbehin parçaları təxminən otuz il əvvəl o gün zibilə atıldı. Ancaq səhvimi bir az düzəldə bilərəm. Nənəmin çox sevdiyi cənnətdəki Kraliça Ana üçün bunu etmək istəyirəm.

NECƏ OLACAQ?

Min il əvvəlindən başlayaraq məsihçilər Müqəddəs Bakirə Məryəmə müxtəlif yollarla sevgilərini göstərməyə çalışdılar. İlk məsihçilər Məryəmin həyatının keçdiyi yerləri ziyarət etdilər. Bizansdan təsirlənən şərq kilsələri Məryəm şərəfinə uzun ilahilər bəstələdilər. Efiopiyalılar ibadətləri əsnasında Məryəmə ənənə halına gətirdikləri zəngin dualar etdilər. Misirlilərin "Sub Tuum Praesidium" duası ilk qeydli sənəddir. Buna qarşılıq qərb "Salam Müqəddəs Kraliça" və çox sayda qarşılıq duaları inkişaf

etdirmişdir. Şərqdə xüsusilə ikonalar, qərbdə isə həm heykəl, həm də şəkil olmaqla, həm şərq, həm də qərb Məryəmlə bağlı bir çox möhtəşəm incəsənət mirası yığmışdır.

Şübhəsiz, Kilsənin Məryəmə bağlılığın ən məşhur və sevilən dua şəkli təsbehdır. Mənim də ən sevdiyim duadır.

Təsbeh sirr adını verdiyimiz İsanın və Məryəmin həyatındakı bəzi hadisələri düşünərək söylədiyimiz müəyyən ədəddəki duaların təkrar edilməsi ilə deyilir. Cəmi iyirmi sirr vardır.

SEVİNC SİRLƏRİ

1- Məryəmə Xoş Xəbərin verilməsi (bax Lk. 1:26-38). Mələk Cəbrayıl Məryəmə Məsihin ondan doğulacağını müjdələyir.

2- Bakirə Məryəmin Elizabetə baş çəkməsi (Lk.1:39-56). Məryəm qohumu Elizabeti ziyarət edir.

3- İsa Məsihin doğulması (bax Mt.1:18-25, Lk 2:1-20). İsa Məsih doğuldu.

4- Həsretmə (bax Lk. 2:22-38). Məryəm və Yusif İsanı Rəbbə təqdim etmək üçün məbədə gedirlər.

5- Yeniyetmə İsanın Məbəddə tapılması (Lk. 2:41-51). Məbədə gedərkən, İsa Məryəm və Yusifdən ayrıldı.

İŞIQ SİRLƏRİ

1- Rəbb İsanın İordan çayında vəftizi (Mt. 3:13-17, Mar. 1:9-11, Lk 3:21:). İsa vəftiz olunan kimi sudan çıxdı.

2- İsa Qanadakı toyda ilk möcüzəsini edir. (Yh.2:1-12)

3- Allahın Səltənətinin vəzi və Allaha tərəf dönməyə çağırış. (Lk.4:42-44; Mar. 1:35-39)

4- İsa Məsihin surətinin dəyişilməsi. (Mt. 17:2-3 ; Mar.9:2-13; Lk.9:28-36)

5- Evxaristiyanın təyin edilməsi. (Mt 26:26-29; Mark 14:22-26; Lk 22:15-20; 1Kor. 11:23-25)

KƏDƏR SİRLƏRİ

1- Getsemanidə dua (Mt.26:36-46). İsa Məsih ağrılarından qurtulmaq üçün dua edir.

2- Qamçılanma (Mt.27:26). İsa Məsih romalılar tərəfindən qamçılanır.

3- Tikanlı tacın qoyulması(Mt.27:29). Romalılar İsanın krallığına lağ edirlər.

4- Çarmıx yolu. (Yh. 19:17)

5- İsa Məsihin çarmıxa çəkilməsi (Mrk. 15:22-38): İsa Məsih xaç üzərində ölür.

İZZƏT SİRLƏRİ

1- Dirilmə. (Mt.28:1-10)

2- Göylərə yüksəlmə. (Lk. 24:50-51)

3- Müqəddəs Ruhun enməsi. (Həv. 2)

4- Məryəm Ananın Göyə Qaldırılması (Vəhy 11:19-12:1): Məryəm bədəni və ruhu ilə cənnətə girir.

5- Bakirə Məryəmin səmavi izzəti ilə taclanması (Vəhy 12:1): Məryəm yerin və göyün Kraliçası olur.

Bu sirlər üzərində düşünərkən, ümumiyyətlə, kökü "qızılıgül çələngi" mənasını verən "rosario" adı verilən bir silsilə muncuqla müəyyən ədəddə dualar edilir.

Hər sirlə birlikdə bir dəfə "Göylərdəki Atamız", on dəfə "Salam, Mübarək Məryəm" deyildikdən sonra ardından "Ataya, Oğula və Müqəddəs Ruha indi də,

həmişə də, əbədi olaraq da həmd olsun. Amin." deyilir. Bu duaların hamısı təsbehin bir onluğunu təşkil edir. Təsbehin hamısı iyirmi onluqdan təşkil olunmasına baxmayaraq, məsihçilər, adətən, hər gün beş onluğu söyləyirlər. Rəsmi sənəddə Kilsə təsbehin beş onluğunu söylənməyi təyin etdi.

ÜRƏK, ƏL VƏ SƏS

Katolik olmayanlar bəzən təsbehi mənasız, mexaniki və monoton hesab etdikləri üçün əhəmiyyət verməzlər. Hətta bəziləri İsa Məsihin mənasız, təkrarlanan dualara qarşı çıxdığı sözlərinə söykənərək bunu pisləyərlər (Mt.6:7). Heç bir şey həqiqətən uzaq ola bilməzdi.

Əvvəla, təsbeh əsla mənasız deyil. Həqiqətən də təsbehin meditasiya texnikası əsrlər boyunca davam edən tətbiqlərlə zehni tamamilə dolduracaq qədər inkişaf etmişdir. Normal olaraq təsbeh səs, toxunulan muncuqlar və zehində canlandırılan mənəvi hadisələr olmaqla yanaşı heç olmasa üç duyğumuza təsir edir. Bu səbəblə bütün bu duyğularımız duanın bir parçası halına gəlir. Özümüzü bədənimiz və ruhumuzla nə qədər bu duaya versək, diqqətimiz o dərəcə az dağılar.

Üstəlik, təsbeh Müqəddəs Kitabın təlimi və bağlılığına yaraşan zənginliyə malikdir. Göylərdəki Atamız Duasını şəxsən İsa Məsihin ağzından öyrəndik. Məryəm Duası Luka İncilində Cəbrayıl və Elizabetin sözləridir. Kim Müqəddəs Üçlüyə və əzəli Rəbbə təriflər söylədiyimiz duaya söz edə bilər?

Bu Katolik dualarına edilən tənqidlərin kökündə çox sadə bir gerçək yatır. Necə oldusa bir çox xristian əzbərdən dua etməyin səhv olduğunu, duanın gerçək olması üçün özbaşına inkişaf edib yaradıcı və romantik

olması lazım olduğu fikrinə ilişib qaldılar. Amma İsa bizə bunu öyrətmədi. Əslində özü də israillilərin əzbərdən söylədikləri duaları söyləyirdi (bax Mk 12:29; 15:34; Yh 7:10-14).

İsa Məsih boş-boşuna mənasız təkrarlanan dualara qarşı idi, amma təkrarlanan hər şey boş və mənasız deyil. Katolik imanını mənimsəyən xristian bir rok musiqiçisinə onu anlaya bilməyən pərəstişkarlarının yönəltdiyi sualları izlədiyimi xatırlayıram. Bir qadın "Dayanmadan təkrarlanan boş dualara necə dözürsünüz?" deyə soruşmuşdu. Ona səmimiliklə, xoş bir təbəssümlə baxdı və belə dedi: "Mən təkrardan bezmərəm. Mən bas gitarada çalırım, çünki bu təkrarlardan yaşamaq üçün pul qazanıram."

Eyni olan və təkrarlanan şeylər bizim üçün və başqaları ilə olan əlaqələrimizdə çox faydalı ola bilərlər. Yoldaşım mənim onu nə qədər çox sevdiyimi söyləməmədən əsla şikayət etməz. Anam məni böyütdüyü üçün ona minnətdar olmamdan və bunu dilə gətirməmədən narahat olmaz. Mənə qarşı olan kəslər onlara "səhvlərim üçün təəssüf edirəm" deməmədən əsla bezməzlər. Rəbb də məsihçilərin ənənəvi olaraq təkrar etdikləri Müqəddəs Kitabdakı sözlərin və duaların ucaldılaraq təkrarlanmasından heç bir zaman bezməyəcək. Katolik olmayanlar da bilirlər məsihçilərin "amin", "alleluya", "Rəbblə öyün" sözləri hər kəs tərəfindən təkrarlanır.

Zaman keçdikcə müəyyən bir duyğu və düşüncəni əhatə etdiyinə görə Kilsədə bəzi ifadələr önə çıxmışdır. Ayrıca, dualar yalnız dinləyən adamın deyil, eyni zamanda danışanın da duyğularını dərinləşdirər və düşüncələrinə aydınlıq gətirər. Yoldaşıma nə qədər çox səni sevirəm desəm ona daha dərindən aşıq oluram. Anama nə qədər çox təşəkkür etsəm ona minnətdarlığım o dərəcə artır.

Səsimizi, əllərimizi və ürəklərimizi Kraliçamız, Anamız və Oğluna sevgi dolu sözlərlə uzatsaq imanımız və müqəddəsliyimiz o dərəcə artacaq.

TƏSBEH NECƏ MEYDANA GƏLDİ?

Xristian həyatında heç bir nöqtə duanın meydana gəliş şəkli qədər cəmiyyətdə maraq oyatmamışdır. Bu, yalnız katoliklər üçün etibarlı deyil. Protestant rahib olaraq da illər boyu bənzər təcrübələrim oldu. İllər keçdikcə bəzən qəflətən yeni dua üsulları ortaya çıxıb itir. Yenə də təsbeh əsrlər boyunca islahat dövründəki bütün hücumların hədəfi olmasına baxmayaraq itmədi. Nəsildən nəslə bütün papaların və bir neçə ad vermək lazımdırsa, müqəddəs Aquinas Tomas, müqəddəs Alphonsus Liguori, Luis Pasteur, Fulton Sheen, Kalkütalı Rahibə Teresa kimi seçmə imanlıların təsdiqini qazandı.

Təsbeh ilk harada başladı? Bunu söyləmək olduqca çətinidir. Dominikanların təsisçisi, müqəddəs Dominikus Guzmanə görünən Məryəm Ananın ona təsbeh verərək necə dua edəcəyini öyrətdiyi deyilir. Həqiqətən də Dominikus və onun izindən gedənlər orta əsrlər boyunca Müqəddəs Təsbehin yayılmasına liderlik etmişlər.

Bununla bərabər tarix Dominikus daha dünyaya gəlməzdən çox əvvəl məsihçilərin təsbeh duası etdiklərini işarə edir. Dua ehtimalla əsrlər boyunca inkişaf etmişdir. Şərqdəki imanlıların düyünlənmiş iplər, ya da muncuqlarla dualarını sayma adəti vardı. Rahiblər bu ipləri Müqəddəs Kitabdakı 150 məzmur duasını neçə dəfə oxuduqlarını saymaq məqsədi ilə istifadə edərdilər.

Oxuya bilməyən bir çox sınavi məsihçilər 150 duanın yerinə söylədikləri digər duaları saymaq üçün eyni ənənəni davam etdirdilər. Beləliklə, bu şəkildə edilən

dualara kasıb adamın ibadəti deyildi. Seçilən dua əsasən onluqlar şəklində on beş dəfə deyilən Məryəm duası idi.

Protestant tarixçi, Ana Winston-Allen, islahatdan əvvəlki dövrdə təsbehin tamamilə İsa mərkəzli bir ibadət və mənəvi cəhətdən yenilənmək üçün güclü bir təsir yaradan tək vasitə olduğunu söylədi.

Təsbehin qaynağı haqqında niyə bu qədər az şey bilirik? Çünki təsbeh sevgi ilə ortaya çıxmışdır.

Diqqət yetirdinizsə filmlərdə sevgi və şəfqət təması işlənərkən bu səhnələrdə kameralar çəkiliş edərkən diqqətimiz ağırlaşdırılır və yavaşlayar. Tarix də eyni şəkildə işləmişdir. İnsanlıq qorxunc hadisələri ən kiçik detala qədər yazarkən yaşanmış sevgilər yenə sevgi ilə yaşadılsın deyə sərbəst buraxılmışdır. Xristian tarixi dəqiqliklə şəhidlərə tətbiq olunan işgəncələr və ölümləri ilə bağlı qeydlər apararkən xristian anaların sevgilərini nə şəkildə göstərdikləri haqqında bizə demək olar ki, heç bir qeyd buraxmamışdır. Yenə də hər nəsildə imanlı anaların şəhid olan imanlılar qədər Xristian yetişdirdiklərindən necə şübhə duya bilərik?

Tarixi sahədə Müqəddəs təsbehin qaynağı nə qədər naməlum olursa olsun, içində olduğumuz əsr də daxil olmaqla əsrlər boyunca məsihçilər arasında təsbehin bəhrələri ortadadır.

Növləri isə sərhədsizdir. Mənim ölkəmdə insanların çoxu xaç işarəsini edərək duaya başlayırlar. Ardından "Böyük İman Duası" deyilərkən təsbehin ucundakı xaçı əldə tuturlar. Daha sonra "Göylərdəki Atamız" üç Məryəm duası və Rəbbə Tərif Duası ilə iman, ümid və məhəbbətimizin artması üçün dua edirlər. Daha sonra təsbehin sirləri oxunaraq davam edilir. Bəzi kəslər Rəbbə Tərif Duasının ardından 1917-ci ildə Portuqaliya, Fatimada üç kəndli uşağına açıqlandığına görə adı Fatima

Duası olan duanı söyləməyi adət etmişdilər. Son sirrin ardından bir çox insanlar da digər Məryəm dualarından bəzilərini söyləyir.

İMANI DƏRİNLƏŞDİRƏRƏK YÜKSƏLTMƏK

Təsbehin muncuqlarının sayılması və duaların təkrar edilməsi ilə necə deyildiyinin başa düşülməsi olduqca asandır. Deyilişin bu cür asan olması onun insanlar arasında bu qədər yayılmasını təmin etmişdir.

Bir çox adamın təsbehi seçmə səbəbi isə bu dua ilə düşünə bilmələridir. Sirlər təsbehin özəyini təşkil edir. Rəsmi duaları təkrarlamaqla aqlımızı və ürəyimizi İsa Məsihin həyatındakı hadisələrə yönəldirik. Bir tərəfdən də özümüzü bu hadisələrin ortasında imiş kimi düşünərək hər şeyi daha yaxşı qavramağa çalışırıq.

Təsbehin işi budur. Bununla belə, təsbehi söylərkən yenə də diqqətimiz çox tez dağıla bilər. Xəyal dünyamızın qapılarını bir dəfə açdığımız zaman aqlımıza müxtəlif, kim bilir daha başqa nələr gələcəkdir.

Bu səbəblə, bütün təsbeh duaları deyilərkən həmişə Müqəddəs Kitabdakı yazılanlara diqqəti cəlb etməyi tövsiyə edirəm. Təsbehin sirləri ilə bağlı Müqəddəs Kitabdən seçmə bir çox yığma götürülmüşdür. Bu kitabçalar çox gözəldir və Müqəddəs Ruh bunlar sayəsində zehnimizi daha çox müdrikliyə açacaq və ürəklərimizi bütün pisləklərdən təmizləməyimizi təmin edəcək. Bəzi kitablar söylədiyimiz hər Məryəm duası ilə birlikdə daha yaxşı mənimsəməyimizi təmin etmək üçün yaxşı seçilmiş bir neçə sətirə yer verir. Bəziləri isə sirlərə başladığımız zaman, ya da təsbehin sonuna qədər oxumağımız üçün daha detallı inkişaf etdirilmiş açıqlamalara yer verir.

Ancaq Müqəddəs Kitaba söykənərək deyilən təsbehdən bəhs edərkən bir kitabçadan, kitabdan, hətta kitablarla dolu olan böyük bir kitabxanadan da daha çoxunu nəzərdə tuturam. Söyləmək istədiyim budur ki, katoliklər bu duanı söyləyərkən hər bir sirlə birlikdə özlərini Müqəddəs Kitabın içindəki hadisələrə tamamilə həsr etsinlər və bu kitabdakı saysız xəzinədən təsbeh sayəsində faydalana bilsinlər. İsa Məsihin həyatı ilə əlaqədar olan bu sirlər boş bir qaynaqdan ortaya çıxmadı. Rəbb əzəldən bəri bunların hər birini hazırlayırdı. Bu kitabı yazarkən başlanğıcdan bəri bu nöqtəni əhəmiyyətlə vurğulamağa çalışdım. Məsələn, təsbehin son sirri olan zamanımızdan əvvəl cənnət bağçasında Məryəmə tac qoyulmasının sirli bir şəkildə izah edildiyini göstərməyə çalışdım. Eyni şəkildə Mələyin Məryəmə Müjdəsi sirri də burada gizli idi. Üçüncü hissədə izah edilən Məryəmin Elizabeti ziyarəti Tövratdakı köhnə əhd sandığının uzun səfərinin reallaşması idi.

Üçüncü izzət sirri olan Müqəddəs Ruhun gəlişinə diqqəti cəmləyir özümüzü tamamilə Müqəddəs Kitabın dərinliklərinə göndərə bilsək, bu qaynaqdan o dərəcə yaxşı faydalana bilərik. Təbii ki, əvvəlcə Həvarilərin İşləri bölümündəki hadisələri xatırlamağımız lazım olacaq. Ayrıca, On Əmri aldıkları hadisədə İsrail xalqının Müqəddəs Ruh gününü də düşünək. Səhrada olduqları ərəfədə ağsaqqalların üzərinə enən Müqəddəs Ruh xatırlayaq (bax Saylar 11:24-29). Alov parçalarını xəyal edəndə, İlyas peyğəmbərin qurban qəbul edilməsi üçün göydən necə Alov endirdiyini xatırlayaq (1 Krallar 18:24-38). O halda hansı Əhdi-Cədidin qurbanı da Müqəddəs Ruhun alovu ilə qəbul olur? Bu siz, ya da mən ola bilərəmmi? Onda həvarilər alovun dilləri ilə danışdıqları zaman təbii olaraq hamımız Babil Qülləsi

hadisəsini (Yaradılış 11) və Rəbb insanların dillərini qarışdırıb onları çaşdırdığı (Yeşaya 28,11) hadisələri xatırlayacağıq. Pentekost günündə Rəbbin hər şeyi tərsinə çevirməsinin, yəni hər kəsin bir-birini başa düşməsinin mənası nə ola bilər?

Katexizis kitabı: "Oxuyarkən axtarın; düşünərkən tapacaqsınız, dua ilə döyün və kontemplasiya ilə sizə aydın olacaq"- deyir, (KKK. 2654).

Müqəddəs Kitabı tədqiq edərkən dua edərək, sistemli, doğrulanmış bir çalışma ilə təchizatlı olduğumuz zaman daha dərinlərə enə biləcəyimizə görə bu kitabda izah edilən hər şey yalnız kiçik bir fayda təmin edə bilər. Daha sadə söyləmək lazımdırsa, Müqəddəs Kitabı hər gün oxumalıyıq, tez-tez Liturgiyada oxunan Müqəddəs Kitabın sözlərini mənimsəməliyik, Kilsə Atalarının və müqəddəslərin Müqəddəs Kitabda yazılanlarla bağlı olan şərhlərini və düşüncələrini oxumalıyıq və bütün ruhumuzla burada yazılanlar vasitəsilə dua etməliyik.

Belə bir həyatın ortasında söylədiyimiz hər təsbeh duası ruhani bir qida kimi ürəyimizdən Məryəmə, ondan da İsa Məsihə və bizə gələn bir dua olacaq. O halda Müqəddəs Kitabı oxuyun, təsbeh duasını söyləyin və özünü Rəbbin xalqı arasında Adəmdən İsrailə İsa vasitəsilə Kilsəyə və sizin yaşadığınız tarixdə bir yer tapın.

HALQANI QOPARMAYAQ!

Sevgi sevgini yaradar. Təsbehin keçmişi və sirri budur.

Rozarini dua edin! Yaxşı niyyətli bütün məsihçiləri və katolikləri bu duanı etməyə təşviq etmək istəyirəm. Təsbeh duasını söyləyin və bunu hər dəfə söylədiyiniz zaman özünüzü əbədi zənginliklərə bağlayın, nəyin

gerçəktən əhəmiyyətli olduğunu bilməyən, başqa insanlara dərd olan bir günlük keçici həvəslərdən xilas olun.

Səmimiyyətlə təsbeh duası söyləmək üçün zaman ayırın. Amma vaxtınızı boşa keçirdiyinizi düşündüyünüz zamanlarda da bu duanı söyləyin; məsələn, həkimin gözləmə otağında və ya tıxacda sıxışıb qaldığınız zaman bunu edə bilərsiniz. Sonsuz gerçəyin sirlərini düşünərək söylədiyiniz dua ilə müqayisə etdiyiniz vaxt tıxac kimi ətrafınızdakı keçici hadisələr həqiqətini itirərlər. Əlinizdəki təsbeh və duanız önünüzdə dayanan arabalardan və siqnal səslərindən daha gerçəkdir.

Bir silsilə muncuqdan ibarət olan təsbehə bir zamanlar nifrətlə baxırdım. Təsbehi saysız Latın katolikinə Rəbbə gerçək bağlılıqlarını kölgələyən düyün kimi görürdüm. Nənəmin təsbehini əlimə alanda bu halqanı kifayət qədər sürətli və qüvvətli şəkildə qopara bilmədim.

İndi öz təsbehimə baxarkən eyni halqanı fərqli bir gözlə görürəm. Artıq təsbeh mənim üçün kraliçalıq tacı və bir ananın açdığı mehriban qollarının rəmzidir.

YAZIÇI HAQQINDA

1957-ci ildə dünyaya gəlmiş və 1979-cu ildən Kimberli ilə evli olan Dr. Skot Han altı uşaq atasıdır. Son dərəcə qeyri-adi, sevilən, yaxşı bir natiq və müəllim olan Skot Han, Katolik imanını və Müqəddəs Kitab haqqında sayısız mövzu üzərində milli və beynəlxalq səviyyədə konfranslar edir. Bu danışıqların 500-dən çoxu St. Joseph Communications şirkəti tərəfindən kaset və video kaseti olaraq çıxarılmışdır. Bu kasetlərin hər biri minlərlə protestant və imandan uzaqlaşmış olan katolikin yenidən imanlarına sarılmasında təsirli olmuşdur.

1990-cı ildən bəri Franciscan University of Steubenvilledə ilahiyyat professoru olaraq vəzifəni yerinə yetirir. Ayrıca Saint Paul Center of Biblical Theologynin qurucusu və idarəçisi olaraq işlərinə davam etməkdədir.

Swarto God (New York, 2004), Scripture Matters (Emmaus Road: Steubenville, 2003) ən axırncı kitablarının adlarıdır.

Digər kitablarından bəziləri:

- Lord Have Mercy (New York, 2003);
- Understanding Our Father (Emmaus Road: Steubenville, OH, 2002);
- First Comes Love: Kilsədə və Müqəddəs Üçlük içində ailənin olması (Doubleday: New York, 2002);
- Hail Holy Queen: Rəbbin sözündə Rəbbin Anası (Doubleday: New York, 2001);
- The Lamb's Supper: Yer üzündəki Cənnət Ayini (Doubleday: New York, 1999);
- A Father Who Keeps His Promises: Rəbbin Müqəddəs Kitabdakı sevgi əhdi (Servant Publications: Ann Arbor, MI 1998);

Yoldaşı Kimberli ilə birlikdə yazdığı

- Rome Sweet Home: Katolik imanına səfərimiz olub (İgnatius Press: San Francisco, 1993).

Skot Han Envoy Jurnalında nəşr olunmuşdur, redaktoru və məqalə yazıçısı Scripture Mattersindir.

Skot Han, 1979-cu ildə Pennsylvania Grove City Collegedən ilahiyyat, fəlsəfə və Rəbbin planı sahələrində üç əhəmiyyətli Bachelor of Arts, 1982-ci ildə Gordon-Conwell Theological Seminarydan Masters of Divinity, 1995-ci ildə də Marquette Universitydən Biblical Theology doktor dərəcəsini almışdır. On il boyunca Protestant pastor olaraq Pennsylvania, Ohio, Massachusetts, Kansas və Virjiniada vəzifə başında olmuşdur. Chesapeake Theological Seminarynda İlahiyyat professoru olaraq çalışmışdır. 1982-ci ildə Virginia, Fairfax Trinity Presbyterian Churchda kilsəyə özünü həsr etmişdir. 1986-cı il Pasxa gecəsində Katolik Kilsəsinə keçid etmişdir.

Günorta vaxtında Məryəm

Günorta vaxtı. Kilsə açıqdır. Girmək lazımdır.
İsa Məsihin Anası, sənə dua etməyə gəlirəm.
Təqdim edəcəyim bir şeyim yox, səndən istəyəcəyim bir şey də yox.
Yalnız sənə baxmağa gəlirəm, Ana,
sənə baxmağa, xoşbəxtliklə ağlamaya,
Bu bilinməlidir ki, sənin oğlunam və sən burdasan.
Bir an üçün hər şeyin dayandığı anda.
Günorta vaxtı!
Səninlə olmaq, Məryəm, olduğun bu yerdə.
Bir şey söyləməmək, üzünə baxmaq,
Ürəyin öz dilində oxumasına nail olmaq,
Bir şey söyləməmək, yalnız mahnı oxumaq ürək dolu olduğundan, dözə bilməyib, qəfildən melodiyasında düşüncəsini davam etdirən qara toyuq kimi.
Çünki gözəlsən, çünki ləkəsizsən,
Nəhayət qaytarılmış Allahın lütfü ilə dolu qadın.
İlk görkəmi ilə səhər Allahdan çıxdığı kimi.
Yaradıldığı ilk an şərəfinə və son inkişafında.
İsa Məsihin Anası olaraq izah edilə bilməz toxunulmamışlığında,
O ki, qollarında yeganə gerçək, yeganə ümid, yeganə səmərədir.
Çünki Qadınsan, unudulmuş köhnə sevginin Cənnəti,
Baxışı birdən ürəyin yolunu tapıb yığılmış yaşlarını hönkürdən.
Çünki, günorta vaxtıdır və biz bu günün anındayıq.
Çünki, həmişə burdasan, yalnız Məryəm olduğun üçün, yalnız var olduğun üçün.
Həmd olsun sənə, İsa Məsihin Anası.

Paul Claudel (Döyüş şeirləri, N. R. F. 1914-1915)